

Mobilisering for mangfold

Kartlegging av kompetanse i barnehagesektor og
grunnopplæring for barn, unge og voksne i første fase
av satsingen Kompetanse for mangfold

Berit Lødding

Rapport 4/2015

Mobilisering for mangfold

Kartlegging av kompetanse i barnehagesektor og grunnopplæring for barn, unge og voksne i første fase av satsingen Kompetanse for mangfold

Berit Lødding

Rapport 4/2015

Rapport 4/2015

Utgitt av Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning
Adresse PB 5183 Majorstuen, NO-0302 Oslo. Besøksadresse: Wergelandsveien 7, 0167 Oslo

Prosjektnr. 12820402

Oppdragsgiver Utdanningsdirektoratet
Adresse Postboks 9359 Grønland, N-0135 Oslo. Besøksadresse: Schweigaards gate 15 B

Trykk Link Grafisk

ISBN 978-82-327-0074-5
ISSN 1892-2597 (online)

www.nifu.no

Forord

Dette er første delrapport fra evalueringen av *Kompetanse for mangfold*, som er en nasjonal satsing for kompetanseheving på det flerkulturelle området. Satsingen omfatter barnehager, grunnskoler, videregående skoler, grunnskole og videregående opplæring organisert for voksne samt universiteter og høyskoler. Barnehageeiere og skoleeiere tilbys kompetanseheving på lov og regelverk som angår minoritetsspråklige barn, elever og voksne deltakere. Satsingen er initiert av Kunnskapsdepartementet, mens Utdanningsdirektoratet har fått ansvar for å implementere den. Det er Utdanningsdirektoratet som er vår oppdragsgiver.

Rapporten bygger på et omfattende spørreskjemamateriale og handler om eksisterende kompetanse, uttrykt behov for økt kompetanse og deltakelse i satsingen målt høsten 2014 blant barnehageeiere, barnehagemyndighet og skoleeiere samt i barnehager, skoler og voksenopplæringscentre. Trøndelag Forskning og Utvikling AS har gjennomført Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelse i barnehagesektoren, og Gunnar Nossun har bistått oss i overføringen av data. NIFU har gjennomført Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelse i grunnopplæringen for barn og unge. Cay Gjerustad har lagt til rette for analyser av dette materialet, og han har dessuten gjennomført NIFUs spørreundersøkelse i grunnopplæringen for voksne.

Hilde Lidén ved ISF gjennomgått en tidligere versjon av kapitlet om barnehagesektoren og gitt verdifulle kommentarer. Jens Grøgaard har bidratt til kvalitetssikring av delkapitlene som omhandler multivariate analyser av data fra barnehager og skoler. Vi har også mottatt kommentarer og forslag til endringer fra Utdanningsdirektoratet og Kunnskapsdepartementet, samt fra Ole Johan Eikeland som ekstern kvalitetssikrer. Ved NIFU har forskningsleder Vibeke Opheim og direktør Sveinung Skule stått for kvalitetssikringen i en siste fase. Forfatteren vil takke alle involverte for grundig lesing og innspill.

Oslo, februar 2015

Sveinung Skule
Direktør

Vibeke Opheim
Forskningsleder

Innhold

Sammendrag	7
1 Satsingen og evalueringen av <i>Kompetanse for mangfold</i>	9
1.1 Innledning.....	9
1.2 Satsingen <i>Kompetanse for mangfold</i> : begrunnelse og innretning.....	9
1.2.1 Bakgrunn for satsingen.....	9
1.2.2 Kjernegrep i etterutdanningen: barnehage- og skolebasert kompetanseheving.....	10
1.2.3 Kompetanseheving på flere nivåer i utdanningssystemet.....	11
1.2.4 En ambisiøs satsing.....	12
1.3 Forståelse av gjeldende kompetansesituasjon.....	13
1.3.1 Kvalitet og kompetanse i barnehagesektoren.....	13
1.3.2 Flerkulturell kompetanse i grunnopplæringen.....	14
1.3.3 Flerkulturell kompetanse i grunnopplæringen for voksne.....	15
1.3.4 Varierende signaler om kompetansebehov.....	16
1.4 Evalueringens innretning.....	17
1.5 Metoder og datakvalitet.....	18
1.5.1 Spørreundersøkelser i barnehagesektoren.....	19
1.5.2 Spørringene til eiere og skoleledere i grunnopplæringen.....	21
1.5.3 Spørreundersøkelse til ledere innenfor grunnopplæring for voksne.....	21
1.6 Rapportens disposisjon.....	22
2 Kompetanse og kompetansebehov i barnehagesektoren	23
2.1 Barnehageeiere.....	23
2.1.1 Andel barn med andre morsmål enn norsk.....	24
2.1.2 Informasjon om satsingen.....	24
2.1.3 Tilbud om kompetanseheving i lov- og regelverk.....	25
2.1.4 Deltakelse i satsingen.....	26
2.2 Barnehagemyndighet.....	27
2.2.1 Andel barn som er to- eller flerspråklige.....	27
2.2.2 Informasjon om satsingen.....	28
2.2.3 Tilbud om kompetanseheving i lov- og regelverk.....	29
2.2.4 Behov for kompetanse.....	29
2.2.5 Deltakelse i satsingen.....	31
2.3 Barnehagestyrere.....	31
2.3.1 Andel barn som er to- eller flerspråklige.....	32
2.3.2 Eksisterende kompetanse.....	32
2.3.3 Behov for kompetanse.....	34
2.3.4 Deltakelse i satsingen.....	35
2.3.5 Tidligere kompetanseheving.....	36
2.3.6 Hva predikerer deltakelse?.....	37
2.4 Oppsummering.....	39
3 Kompetanse og kompetansebehov i grunnopplæringen for barn og unge	41
3.1 Kommuner og fylkeskommuner.....	41
3.1.1 Informasjon om satsingen <i>Kompetanse for mangfold</i> og tilbud om kompetanseheving.....	41
3.1.2 Kompetanse på regelverk som har relevans for minoritetspråklige elever.....	42
3.1.3 Deltakelse i satsingen.....	44
3.1.4 Tidligere deltakelse.....	44
3.2 Grunnskoler og videregående skoler.....	45
3.2.1 Andel elever som er minoritetspråklige.....	45
3.2.2 Eksisterende kompetanse.....	46
3.2.3 Behov for kompetanse.....	48
3.2.4 Deltakelse i satsingen.....	49
3.2.5 Tidligere flerkulturell kompetanseheving.....	51
3.2.6 Hva predikerer deltakelse?.....	51
3.3 Oppsummering.....	53
4 Kompetanse og kompetansebehov i grunnopplæringen for voksne	55
4.1 Andeler deltakere med minoritetsbakgrunn.....	55
4.2 Leders flerkulturelle kompetanse.....	56
4.3 Behov for kompetanse og planer om deltakelse i satsingen.....	57
4.4 Deltakelse i tidligere satsinger.....	58
4.5 Hva kjennetegner de som er med i satsingen?.....	60
4.6 Oppsummering.....	60

5	Konklusjoner og vurderinger i en tidlig fase av satsingen	61
5.1	Barnehageeiere, -myndighet og skoleeiere om kompetanse og deltakelse	61
5.2	Andeler minoritetsspråklige i enhetene og kompetanse i ledelse og stab	62
5.3	Vurdering av kompetansebehov i enhetene	63
5.4	Den første rekrutteringen av enheter til kompetanseutviklingen	64
5.5	Noen foreløpige svar	65
	Referanser	67
	Tabelloversikt.....	69
	Figuroversikt.....	71

Sammendrag

Kompetanse for mangfold er en nasjonal satsing for å styrke kompetansen i barnehager og skoler slik at de bedre kan håndtere et økende flerspråklig og flerkulturelt mangfold blant barnehagebarn, elever og voksne deltakere i opplæringen. Denne femårige satsingen løper fra 2013 til 2017.

Formålet med denne rapporten er å gi en oversikt over eksisterende kompetanse og kompetansebehov blant tilsatte i barnehagene og grunnopplæringen innenfor flerkulturell pedagogikk og andrespråkutvikling, samt undersøke deltakelsen blant ulike målgrupper i satsingens første fase. Kartleggingen er basert på spørreundersøkelser blant barnehageeiere, barnehagemyndighet og skoleeiere samt i barnehager, skoler og voksenopplæringscentre, gjennomført høsten 2014.

Resultatene tilsier at satsingen er godt i gang. Antallet barnehager, skoler i grunnopplæringen samt voksenopplæringsenheter som allerede deltar i satsingen høsten 2014, ligger i overkant av de ambisjonene for opptrapping som er nedfelt i Utdanningsdirektoratets planer for satsingen.

Mange av de enhetene som deltar i en tidlig fase av satsingen, har allerede erfaring fra tidligere satsinger på det samme kompetansefeltet. Dette gjelder barnehager, skoler og voksenopplæringsenheter. I grunnopplæringen ser vi at skoler hvor flere lærere har formell kompetanse i flerkulturell pedagogikk og andrespråkutvikling, i større grad enn andre skoler er med i satsingen. For at vi skal kunne si at satsingen når målsetningene om økt kompetanse på det flerkulturelle området og bedre praksis, er det viktig at rekrutteringen blir bredere i forløpet av den femårsperioden satsingen skal løpe.

Et behov for økt kompetanse på det aktuelle feltet uttrykkes ofte fra ledere for barnehager, grunnskoler, videregående skoler og enheter som gir grunnopplæring til voksne, som alle er blant de prioriterte enhetene for satsingen fra og med 2014. Nesten halvparten av barnehagestyrerne uttrykker at barnehagen har behov for økt kompetanse på det flerkulturelle området. Det samme gjelder mellom en tredel og nesten halvparten av skolelederne, varierende etter skoletype. To tredeler av ledere for voksenopplæringscentre som gir grunnopplæring for voksne og tre av fire ledere for avdelinger ved videregående skoler som gir videregående opplæring for voksne deltakere bekrefter behov for økt kompetanse. Ledere opplever behov for økt kompetanse på det flerkulturelle området i større grad enn det de erfarer at lærere gir uttrykk for. Dette er konsistent med andre undersøkelser av ønsker om kompetanseheving. Hvis det er slik at lærere i liten grad ser behov for egen kompetanseheving på områder hvor minoritetsspråklige barn og elever møter utfordringer, vil dette være kritisk for gjennomføring av satsingen *Kompetanse for mangfold* som et skolebasert kompetanseutviklingstiltak.

Vi konstaterer at mange ledere ikke har tatt stilling til om barnehagen eller skolen har behov for økt kompetanse på det aktuelle feltet. Dette viser seg også blant barnehageeiere, barnehagemyndighet

og skoleeiere, som har vurdert om de trenger økt kompetanse om lov og regelverk som angår minoritetsspråklige. Manglende kjennskap til satsingen og manglende innsikt i hvordan regelverket er endret, kan være en del av forklaringen på at disse ikke har tatt stilling til kompetansebehov på området. Bekreftelse av behov for økt kunnskap om lov og regelverk ser vi likevel fra nesten halvparten av barnehageeierne og mer enn halvparten av personer som har svart som barnehagemyndighet. Blant kommuner og fylkeskommuner som skoleeiere, uttrykker flertallet at de i noen grad har behov for økt kompetanse om regelverk som har relevans for minoritetsspråklige elever. Kartlegging av deltakelsen i satsingen tilsier likevel at også eiernivået er godt involvert. Fylkesmannen ser ut til å ha spilt en nøkkelrolle som initiativtaker og koordinator, hvilket er i tråd med forventningene.

I neste delrapport som vil foreligge høsten 2016, vil vi kunne gå i dybden om deltakelsen og hvordan satsingen implementeres, etter å ha gjennomført en casestudie med intervjuer på flere nivåer i barnehagesektoren og grunnopplæringen for barn, unge og voksne.

1 Satsingen og evalueringen av *Kompetanse for mangfold*

1.1 Innledning

Denne rapporten handler i hovedsak om kompetanse og kompetansebehov på det flerkulturelle området, slik dette meddeles fra ledere og eiere av barnehager og skoler samt fra ledere for voksenopplæringsenheter. Tidspunktet for en slik kartlegging er ikke tilfeldig. Vi befinner oss i en tidlig fase av satsingen *Kompetanse for mangfold*, initiert av Utdanningsdirektoratet, som NIFU har fått i oppdrag å evaluere. Vi vil se resultatene av våre undersøkelser i forhold til tidligere dokumentasjon på feltet. Et bilde av kompetansesituasjonen slik den fortoner seg i eksisterende litteratur og datakilder, inngår i dette kapitlet.

Før vi tar for oss kompetansesituasjonen, presenterer vi satsingen slik den er beskrevet i styringsdokumenter og informasjonsmateriale fra nasjonale utdanningsmyndigheter. Mot slutten av kapitlet redegjør vi for de delene av vårt evalueringsdesign som er relevant for temaet vi behandler i denne rapporten. Til sist beskrives metode, utvalg, svarprosent og vurderinger knyttet til de undersøkelsene som danner grunnlag for de etterfølgende empiriske kapitlene.

1.2 Satsingen *Kompetanse for mangfold*: begrunnelse og innretning

1.2.1 *Bakgrunn for satsingen*

Satsingen *Kompetanse for mangfold* ble iverksatt av Utdanningsdirektoratet i 2013, etter at direktoratet hadde fått i oppdrag av Kunnskapsdepartementet å lage en plan for kompetanseheving på det flerkulturelle området, med grunnlag i Meld. St. 6 (2012–2013) *En helhetlig integreringspolitikk. Mangfold og fellesskap* og Innst. 248 S (2012–2013). Satsingen er femårig og varer fra 2013 til 2017. Den er rettet mot å gi barnehager og skoler tilbud om å øke kompetansen på «utfordringer som minoritetsspråklige barn, unge og voksne møter i opplæringen», heter det i omtalen fra Utdanningsdirektoratet (2014a). Det heter videre: «Målet er at ansatte i barnehager og skoler skal være i stand til å støtte barn, elever og voksne med minoritetsbakgrunn på en slik måte at disse i størst mulig grad fullfører og består utdanningsløpet.»

Tiltaket er satt i en større sammenheng hvor målsetningen er sosial utjevning. I stortingsmeldingen heter det at målet er at flest mulig kan «fullføre den utdanningen de ønsker og har behov for, blir aktive og inkluderte samfunnsdeltakere og tilknyttet arbeidslivet» (Meld. St. 6 (2012–2013): 48). Videre heter det at utdanning er et av de viktigste virkemidlene for å redusere sosiale og økonomiske

forskjeller i samfunnet. Utdanningssystemet skal stimulere den enkelte til å strekke seg lengst mulig for å realisere sitt potensial, uavhengig av sosial bakgrunn (Ibid.).

Det erkjennes altså i meldingen at mange minoritetspråklige barn, unge og voksne møter særskilte utfordringer i utdanningsløpet. For å imøtekomme utfordringene, fremhever stortingsmeldingen en rekke mål: øking av deltakelsen i barnehage for de yngste barna, sikring av tilpasset opplæring og et godt læringsutbytte for alle i grunnskole og i videregående opplæring, hindre frafall i videregående opplæring og sikre at voksne som trenger det, får et opplæringstilbud tilpasset sitt behov.

Prinsippene som er lagt til grunn for å sikre et godt utdanningsløp for alle barn, unge og voksne, er følgende (Meld. St. 6 (2012–2013): 48–49):

- Mangfold og flerspråklighet er ressurser i det norske samfunnet og skal verdsettes i utdanningsløpet.
- Verdier som demokrati og toleranse skal formidles av barnehagen, skolen, voksenopplæring og høyere utdanning. Det er et mål i hele utdanningen at alle skal føle seg sett, inkludert og verdsatt.
- Tidlig innsats innebærer blant annet at barn tilbys et barnehagetilbud tilpasset sine behov. Det betyr også at nyankomne elever får kartlagt sine språkferdigheter og får et tilpasset opplæringstilbud i grunnskolen og videregående opplæring, og at nyankomne voksne som mangler grunnleggende ferdigheter og/eller norskerferdigheter, og som har rett til slik opplæring, får tilbud om dette.
- Langvarig andrespråksopplæring: Det tar tid å lære norsk så godt at språket fungerer som et opplæringsspråk, og barnehager og skoler må derfor arbeide systematisk med barnas språklæring og språkutvikling. Dette betyr at barnehagepersonalet bør ha nødvendig kompetanse i språkstimulering i en flerspråklig barnehagehverdag, og lærere bør ha innsikt i hva det vil si å ha norsk som andrespråk og tilpasse opplæringen i alle fag.
- Alle generelle tiltak i utdanningsløpet skal ta hensyn til det flerkulturelle mangfoldet i befolkningen og ivareta minoritetsperspektivet.

Meldingen tar altså til orde for å heve barnehageansattes kompetanse innenfor flerkulturell pedagogikk og språkstimulering. Hensynet til at det tar tid å lære så godt norsk at det kan fungere som et fullverdig opplæringsspråk og viktigheten av at alle lærere, ikke bare norsklærere, har et bevisst forhold til hva det vil si å ha norsk som et andrespråk, og at det bidrar til begreps- og språkutvikling i norsk i ulike fag, poengteres ytterligere i meldingen: «Dette krever at andrespråksperspektivet inngår i lærerutdanningene, og at skoleeiere og skoleledere sørger for at lærerne har mulighet for kompetanseheving i andrespråkspedagogikk. Flerkulturell pedagogikk og andrespråkspedagogikk skal ivaretas i de nye lærerutdanningene.» (Ibid.: 55). Tiltakene i den delen av meldingen som handler om barnehage og utdanning, bygger på kunnskapsgrunnlaget som Østbergutvalget utarbeidet (NOU 2010:7) og redegjør også for viktige elementer i lov og regelverk.

I stortingsmeldingen poengteres det at både tilsatte, ledere og eiere av barnehager og skoler, herunder også ansatte i grunnopplæringen for voksne, samt lærerutdanningsinstitusjonene vil omfattes av satsingen for kompetanseheving. Den største delen av midlene vil gå til etterutdanning, mens det også settes av midler til videreutdanning. Kompetansehevingen skal skje i alle ledd.

1.2.2 Kjernegrep i etterutdanningen: barnehage- og skolebasert kompetanseheving

Satsingen *Kompetanse for mangfold* skal i hovedsak være etterutdanning som gjennomføres som barnehage- og skolebasert kompetanseutvikling. På Utdanningsdirektoratets nettside, heter det: «Erfaring viser at kompetanseutvikling lykkes best når hele barnehagen og hele skolen, med både ledelse og ansatte, deltar i en prosess der den samlede kompetansen til organisasjonen utvikles. Vi

kaller dette barnehage- og skolebasert kompetanseutvikling, og denne metoden vil bli brukt i arbeidet med kompetanseutvikling på det flerkulturelle området. Et viktig prinsipp i planen for kompetanseutvikling er at skolene og barnehagene må samarbeide tett med universiteter og høyskoler.»¹

Et annet viktig prinsipp er at barnehager og skoler formulerer sitt kompetansebehov på det flerkulturelle området i forkant av etterutdanningen. Dette kan skje gjennom bruk av ståstedsanalysen som er utformet av Utdanningsdirektoratet, men det er ingen betingelse at de bruker dette verktøyet. Prinsippet kan sees i sammenheng med at kompetansehevingen skal være barnehage- og skolebasert. På denne måten vil universitetene og høyskolene være tilbydere som bistår enhetene i deres arbeid for å heve kompetansen.

I den første perioden, fra 2013 til 2015 skal Høgskolen i Oslo og Akershus, Høgskolen i Bergen og Universitetet i Tromsø tilby kompetanseheving til barnehagene, skolene og voksenopplæringsenhetene som deltar i satsingen. Fra og med 2014 blir kompetanseløftet utvidet år for år ved at stadig flere universiteter og høyskoler kommer med. UiT Norges arktiske universitet er tildelt en rolle som koordinerende institusjon for kompetanseutviklingen i universitets- og høyskolesektoren. Disse sistnevnte skal på sin side bistå barnehager og skoler i deres arbeidsplassbaserte kompetanseheving. Høgskolen i Oslo og Akershus og Høgskolen i Bergen gir videreutdanningstilbud innenfor satsingen, mens alle lærerutdanningene skal øke sin kompetanse på det flerkulturelle området. Som bemerket ovenfor, heter det i Meld. St. 6 (2012–2013) at flerkulturell pedagogikk og andrespråkspedagogikk skal ivaretas i de nye lærerutdanningene.

Om etterutdanning for lærere som underviser i grunnopplæringen for voksne, fremgår det at denne skal starte i 2014 og tilbys som skolebasert etterutdanning, samt at tilbudet vil bli utviklet i sammenheng med allerede eksisterende ordninger. I *Plan for kompetanseløft på det flerkulturelle området*, datert 15.4.2013 (Utdanningsdirektoratet 2013), redegjør direktoratet for at de har utarbeidet en plan for etter- og videreutdanning for ansatte i voksenopplæringen i samarbeid med Vox, basert på en behovsundersøkelse som viste behov for temaer tilknyttet minoritetsfeltet. Ett av temaene, voksenpedagogikk generelt, omfatter blant annet kunnskap om hvordan tilrettelegge for voksne som har mangelfull grunnopplæring eller ikke har grunnopplæring tilsvarende norsk skole. Utdanningsdirektoratet (2013) konkretiserer forslag til faglig innhold for voksenpedagogikken som følger: «Tilrettelegging for voksne som har liten erfaring med læring i et klasserom. Alfabetisering kan inngå» (side 4).

1.2.3 Kompetanseheving på flere nivåer i utdanningssystemet

Etterutdanning

Rekrutteringen av enheter til etterutdanningen skjer ved at Fylkesmannen velger ut fire kommuner i sitt fylke, og fra hver kommune eller fylkeskommune deltar til sammen opp til seks enheter. Til å begynne med og ut fra erfaring med satsingene *Språkløftet* og *Utviklingsprosjektet i skoler med mer enn 25 prosent minoritetsspråklige elever*, så en det som gunstig at barnehager og skoler ble rekruttert sammen (Utdanningsdirektoratet 2013: 5). Det heter på direktoratets hjemmeside: «Barnehager, de laveste trinnene i grunnopplæringen og videregående opplæring blir prioritert når fylkesmannen skal velge deltakere.»² Det er også en uttrykt erkjennelse at satsingen er under utvikling og kan justeres gjennom femårsperioden, fremgår det av Utdanningsdirektoratets oppdragsbeskrivelse for evalueringen. Fra og med 2014 skal enheter som gir grunnopplæring for voksne inkluderes i satsingen.³ Planen for innfasing av fylker er som følger:

¹ <http://www.udir.no/Utvikling/Artikler-utvikling/Kompetanseloft-pa-det-flerkulturelle-området-2013-2017/>, lesedato: 12.2.2015

² Ibid.

³ Dette fremgår blant annet av brev fra Utdanningsdirektoratet til Fylkesmannen i Nordland, Buskerud, Nord-Trøndelag, Oppland, Rogaland og Finnmark datert 22.01.2015.

2013 - Troms, Oslo/Akershus og Hordaland
2014 - Østfold, Vestfold, Hedmark og Sør-Trøndelag
2015 - Oppland, Buskerud, Finnmark, Nordland, Nord-Trøndelag og Rogaland
2016 - Telemark, Aust-Agder, Vest-Agder, Møre og Romsdal og Sogn og Fjordane
2017 - Oslo/Akershus, Østfold, Hordaland, Rogaland og Vestfold

Dette tilsier at det første året vil inntil 72 skoler/barnehager delta, ytterligere 96 enheter det andre året når også voksenopplæringsenheter kommer med. Det betyr at frem til høsten 2014 skal det etter planen være 168 enheter som deltar. Ytterligere 144 enheter er ment å komme til det tredje året, det samme hvert av de to påfølgende årene, slik at det totale antallet barnehager, skoler og voksenopplæringsenheter etter 2017 utgjør 600. Oslo/Akershus og Hordaland er blant fylkene som fases inn to ganger.

Videreutdanning

I tillegg tilbys videreutdanning gjennom tre videreutdanningstilbud fra høsten 2014, og disse skal tilbys ut satsingsperioden. De gir 15 studiepoeng, og de skal være samlings- og nettbaserte. Høyskolen i Bergen og Høyskolen i Oslo og Akershus oppretter slike tilbud for pedagogisk personell i barnehager, lærere som underviser i grunnopplæringen for voksne, i tråd med planen for iverksettelse av kompetanseløftet. På Utdanningsdirektoratets nettidler omtales også UiT Norges arktiske universitet sammen med de to nevnte høyskolene som tilbydere av etterutdanning, men UiT tilbyr ikke videreutdanning innenfor satsingen.⁴

UH-sektorens rolle

Som det fremgår ovenfor, er UH-sektoren en sentral leverandør av kompetansehevingstiltak, både med hensyn til etter- og videreutdanning. Det fremgår av planen for kompetanseløftet (Utdanningsdirektoratet 2013) at UH-institusjonene har hatt prioritet de to første årene av satsingen, og særlig i 2013, samt at midler til kompetanseheving bør fordeles via de seks lærerutdanningsregionene. Arbeidsgruppen i hver av regionene er tiltenkt flere oppgaver med ivaretagelse av det flerkulturelle feltet, utlysning av FoU-midler og seminararrangementer i samarbeid med Nasjonalt råd for lærerutdanning (NRLU) og Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO). Sistnevnte skal være en ressurs for UH-sektoren, men er ikke ment å bidra overfor enhetene som deltar i etterutdanningen. Alle UH-regionene fikk FoU-midler i 2013, unntatt samisk region.⁵

1.2.4 En ambisiøs satsing

Vår forståelse er at planene er ambisiøse. Vi kan merke oss at etterutdanningen har en mer sentral rolle enn videreutdanningen i satsingen *Kompetanse for mangfold*. Dette innebærer at satsingen ikke primært er rettet mot at flere skal skaffe seg formell kompetanse i flerkulturell pedagogikk eller andrespråkutvikling, men dette kan være en del av videreutdanningen som det legges til rette for. Bredden i rekrutteringen til etterutdanningen er stor, både med hensyn til antall enheter og variasjonen: barnehage, grunnskole og videregående opplæring for barn, unge og voksne. I tillegg skal UH-sektoren, nærmere bestemt barnehagelærer- og lærerutdanningene, også heve sin kompetanse.

Fylkesmannens rolle i rekruttering av barnehager, skoler og voksenopplæringsenheter er sentral for satsingen. Kjernegrepet i etterutdanningen, barnehage- og skolebasert kompetanseheving kan også forstås som krevende. Dette er også kjent fra andre satsinger, spesielt *Ungdomstrinn i utvikling*.

Heterogenitet er et viktig stikkord som gjelder kategorien minoritetsspråklige barn, ungdom og voksne. Det er også betydelig variasjon i innvandrerbefolkningens bosetningsmønster samt når det gjelder kommuners størrelse og skolefaglige kapasitet. Etterutdanningens nedslagsfelt, det vil si barnehager, skoler og voksenopplæringsenheter er også meget heterogene enheter. Enhetene skal få fremme

⁴ <http://www.udir.no/Utvikling/Artikler-utvikling/Kompetanseloft-pa-det-flerkulturelle-området-2013-2017/>

⁵ Brev fra Utdanningsdirektoratet til hver region, datert 25.06.2013.

egne ønsker om hvilke kompetansefelt de vil fordype seg i. Forskjeller både i vilkår og oppgaver varierer systematisk mellom barnehager og skoler, det er også forskjeller mellom grunnopplæring for barn og unge og grunnopplæring for voksne.

I barnehagen skal den ansatte forstå barnets ståsted og stimulere dets utvikling, mens i skolen skal elevene lære å tilpasse seg og i økende grad være pådrivere i sitt eget læringsarbeid. Ideen om kartlegging og testing kan være kontroversiell i barnehagen, mens dette i langt større grad betraktes som nødvendig og uttrykk for ansvarlighet i grunnopplæringen, hvor også opplæringen er orientert om fastsatte kompetansemål. Ikke minst er bemanningssituasjonen i barnehagen annerledes enn i skolen, med en betydelig andel ansatte uten barnehagefaglig kompetanse.

Alt dette tilsier at UH-sektoren har svært mangetydige og sammensatte oppgaver i arbeidet med kompetansehevingen på det flerkulturelle området. På denne måten kan etterutdanningen i *Kompetanse for mangfold* kanskje være mer krevende for UH-sektoren enn den skolebaserte kompetansehevingen i satsingen på ungdomstrinnet.

1.3 Forståelse av gjeldende kompetansesituasjon

For tematikken vi tar for oss i denne delrapporten, er det relevant å tegne et omriss av kompetansesituasjonen på det flerkulturelle området, slik denne er dokumentert fra ulikt hold. Behovet for kompetanseheving er i Meld. St. 6 (2012-2013) delvis begrunnet i dokumentasjon av den gjeldende situasjonen. Vi omtaler i det følgende noen arbeidere som er referert i stortingsmeldingen, men også andre og nyere rapporteringer. Bildet vi tegner må ikke forstås som uttømmende. Fra grunnopplæringen for voksne har vi begrenset informasjon om kompetansesituasjonen. For høyere utdanning kjenner vi ikke til forsøk på å kartlegge dette.

I det følgende vil vi også nevne aktuelle enheters kontakt med Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO), som vi kan se som en indikasjon på et erkjent kompetansebehov i barnehager og i grunnopplæringen. Vi ser imidlertid at dette er problematisk fordi bruk av de ulike sentrene kan si vel så mye om de nasjonale sentrenes prioriteringer og arbeidsmåter enn om uttrykt ønske om kompetanseheving fra barnehager og skoler. Uansett kan forekomst av kontakt med NAFO gi relevant informasjon om sektoren hvor satsingen skal implementeres. Som nevnt er ikke NAFO ment å bistå barnehager, skoler eller voksenopplæringsenheter i *Kompetanse for mangfold*.

1.3.1 Kvalitet og kompetanse i barnehagesektoren

I en studie av Gotvassli et al. (2012) ble det rapportert at 40 prosent av styrere og henholdsvis 38 og 39 prosent av barne- og ungdomsarbeidere og ansatte uten barnehagefaglig kompetanse, ga uttrykk for stort eller svært stort behov for kompetanseheving om temaet språklig og kulturelt mangfold. På området barns språkutvikling og språkstimulering, meldte 42 prosent av den store gruppen av ansatte uten barnehagefaglig kompetanse om stort eller svært stort behov for kompetanseheving. Det samme gjaldt 29 prosent av styrerne, 35 prosent av pedagogene og 38 prosent av barne- og ungdomsarbeiderne.

Gulbrandsen & Eliassen (2013) fant at 67 prosent av barnehagene som var spurt om de hadde deltatt i kompetansetiltak knyttet til språk og språkmiljø, bekreftet dette. En litt lavere andel, 61 prosent, mente at kompetansetiltakene hadde ført til endringer i barnehagens arbeid med språkstimulering. De fant også at kommunale barnehager oftere enn private barnehager, svarte bekræftende på disse spørsmålene.

Et sentralt funn i en survey til barnehager i rurale strøk, gjennomført av Høgskolen i Hedmark, var at der hvor styrer har fordypning eller videreutdanning i flerkulturell pedagogikk, fantes det en større forståelse for flerkulturelt arbeid og språkstimulerende aktiviteter for flerspråklige barn. Et annet vesentlig funn var imidlertid at bare 3 prosent av det pedagogiske personalet i de undersøkte

barnehagene, hadde fordypning eller videreutdanning i flerkulturell pedagogikk, noe forskerne mente gjenspeiles i deres yrkesmessige praksis (Andersen et al. 2009).

Så til bruk av NAFO. Aamodt et al. (2014) finner at dette er et senter (sammen med Lesesenteret og Matematikksenteret) som nesten en av fem barnehager har hatt kontakt med. De samme tre nasjonale sentrene forespørres relativt ofte om kompetanseheving og etter- og videreutdanning, ifølge barnehagestyrere. Innenfor grunnopplæringen er kontakt med NAFO langt mindre fremtredende (Ibid: 76; Vibe & Lødding 2014), hvilket vi kommer tilbake til.

1.3.2 Flerkulturell kompetanse i grunnopplæringen

Vi vet fra Utdanningsdirektoratets spørringer høsten 2011 at mange skoler har minoritetsspråklige elever samtidig som relativt få skoler hadde eller planla etter- og videreutdanningstiltak relatert til dette (Vibe 2012). Dette kan tolkes dit hen at behovet for slik kompetanse er stort, slik Meld. St. 6 (2012–2013) tar til orde for. 70 prosent av skolene i utvalget hadde høsten 2011 elever med rett til språklig tilrettelagt opplæring etter opplæringslovens § 2.8 (grunnskole) eller § 3.12 (videregående opplæring). Dessuten hadde annen hver lærer erfaring med undervisning i klasser med minoritetsspråklige elever, men her er den fylkesvise variasjonen betydelig. Uavhengig av skoleslag hadde 28 prosent av skolene lærere med formalkompetanse i andrespråksdidaktikk, mens 20 prosent hadde lærere med formalkompetanse i flerkulturell pedagogikk, og 9 prosent hadde annen relevant formalkompetanse. 61 prosent av skolene var helt uten lærere med denne typen formalkompetanse.

På spørsmål om hvor mange lærere i kollegiet med erfaring med å undervise i klasser med minoritetsspråklige elever som har formalkompetanse, svarte 72 prosent av skolelederne «ingen» med hensyn til andrespråksdidaktikk og 80 prosent «ingen» med hensyn til flerkulturell pedagogikk. Med dette fremstår *potensialet* for kompetanseheving av lærere som betydelig. En av fire skoleledere mente at det var registrert kompetansebehov fra personalets side som de ikke hadde kunnet imøtekomme. Mellom en tredel og en firedel av skoleeierne svarte at skolene hadde meldt om kompetansebehov som skoleeier ikke hadde klart å imøtekomme (Vibe 2012). Dette tyder på et *erkjent behov* for kompetanseheving som per høsten 2011 ikke var imøtekommet.

Bildet er noe annerledes når lærere svarer i TALIS (Vibe, Aamodt & Carlsten 2009). På spørsmål om behov for faglig oppdatering med hensyn til «å undervise i et multikulturelt miljø», svarte 20 prosent av lærerne i undersøkelsen at de ikke hadde noe behov, mens 40 prosent signaliserte lite behov. Dette betyr at under halvparten rapporterte om et visst eller stort behov. I kommentarene til disse funnene, fremhever forskerne Oslo-lærere som de med færrest kursdager for faglig oppdatering generelt sett. Når Oslo har det klart største innslaget av etniske minoriteter, ser forskerne det som: «overraskende at de ikke utmerker seg med et større behov for å lære mer om å undervise i et multikulturelt miljø» (side 71).

Omtrent det samme bildet tegner seg i den siste TALIS-undersøkelsen (Caspersen et al. 2014), hvor lærere også ble spurt om behov for faglig og yrkesmessig utvikling. Å undervise i et flerkulturell eller flerspråklig miljø var ett av 14 alternativer, og dette ble markert av 40 prosent av lærerne i barnetrinnet, 34 prosent i ungdomstrinnet og 31 prosent i videregående.⁶ For barnetrinnet fremstår kompetansebehovet altså som mer uttalt enn for de høyere trinnene. Likevel er det få områder hvor behovet er svakere signalisert, det gjelder «yrkesveiledning og rådgivning», «nye teknologier i arbeidslivet» og «læringsformer som utvikler elevenes kompetanse i forhold til arbeidslivet eller senere studier», altså områder som ikke er tydelig relevante for barnetrinnet. Lærere i videregående melder behov for den aktuelle etter- og videreutdanningen i omtrent samme omfang som de melder behov for slik utdanning i «yrkesveiledning og rådgivning». Blant disse lærerne er det bare «skoleledelse og administrasjon» som skårer lavere (ibid: 57). Eventuelle regionale forskjeller i signalisering av behov

⁶ Høyest rangerer behov for etter- og videreutdanning i «elevvurdering» i barnetrinnet og ungdomstrinnet (markert av henholdsvis 75 og 69 prosent) og «kunnskap i og forståelse av mitt fagområde» i videregående (markert av 64 prosent).

for etter- og videreutdanning for å undervise i et flerkulturelt eller flerspråklig miljø, omtales ikke i rapporten.

Det er nokså mange lærere på de ulike trinnene som meddeler at de har deltatt i utviklingsaktiviteter på området «å undervise i et flerkulturelt eller flerspråklig miljø»: 84 prosent i barnetrinnet, 78 prosent i ungdomstrinnet og 75 prosent i videregående. Av alle utviklingsaktiviteter skårer likevel dette området nokså lavt med hensyn til deltakelse.⁷ Andelene som oppgir at deltakelsen har hatt moderat eller stor betydning for undervisningen er imidlertid beskjedne, henholdsvis 11, 8 og 9 prosent i de respektive trinnene. På denne måten blir forskjellene mellom deltakelse og betydningen av deltakelse for undervisningen relativt store, noe de også er innenfor andre områder, som «yrkesveiledning og rådgivning» samt «skoleledelse og administrasjon».

Som for barnehager omtalt ovenfor, kan vi se bruk av NAFO som et uttrykk for erkjent behov for kompetanse. Vibe & Lødding (2014) finner at kontakt med NAFO rapporteres fra skoleledere i langt mindre utstrekning (8 prosent for alle skoletyper samlet) enn kontakt med særlig Lesesenteret, Matematikksenteret og Skrivesenteret (henholdsvis 43, 37 og 26 prosent av skolelederne rapporterer om kontakt med disse tre sentrene). Det er imidlertid betydelige forskjeller etter skolestørrelse. En prosent av de minste grunnskolene har hatt kontakt med NAFO, hvilket også gjelder 17 prosent av de største. For videregående er skolestørrelse ikke like avgjørende (Ibid: 78). En kan innvende at de nasjonale sentrene har ulike oppgaver og at denne sammenligningen derfor har begrenset verdi. Vi mener likevel at kontakt med NAFO kan være et tegn på erkjent kompetansebehov.

1.3.3 Flerkulturell kompetanse i grunnopplæringen for voksne

Tall fra GSI for inneværende samt de siste fire skoleårene tilsier at omtrent 90 prosent av deltakerne i grunnskole for voksne har minoritetsspråklig bakgrunn. Utdanningsdirektoratet (2014b, side 6) rapporterer at 5931 minoritetsspråklige får ordinær grunnskoleopplæring for voksne skoleåret 2014/2015, og disse utgjør 92 prosent av alle deltakere i ordinær grunnskoleopplæring. Fra Statistikkbanken i Vox kan vi utlede at andel deltakere med innvandrerbakgrunn (ikke-vestlig og vestlige bakgrunn samlet) i videregående opplæring for voksne har steget fra 22 prosent i 2010 til 28 prosent i 2013. I absolutte tall var det snakk om cirka 4500 til 6100 minoritetsspråklige deltakere.⁸

Som nevnt ovenfor, er behovet for etter- og videreutdanning innenfor grunnopplæringen for voksne blant annet begrunnet i en behovsundersøkelse gjennomført av Vox (referert i planen for kompetanseløftet utarbeidet av Utdanningsdirektoratet i 2013). Østberg-utvalget fremhevet betydningen av at «lærere på voksenopplæringen besitter god kompetanse i norsk som andrespråk, flerspråkighet, flerkulturell pedagogikk og flerkulturell forståelse», i tillegg til voksenpedagogikk generelt (NOU 2010: 7: 383; 384). Det er imidlertid vanskelig å finne at kompetansesituasjonen blant lærere i grunnopplæringen for voksne har vært dokumentert.

Med utgangspunkt i en erkjennelse av at man vet lite om utdanningen til de lærerne som underviser voksne, gjennomførte Vox høsten 2014 to spørreundersøkelser, en til lærere og en til skoleledere som arbeider med voksne deltakere i blant annet grunnskole og videregående opplæring (Berg 2015). Når lærere svarer på spørsmål om behov for mer kunnskap, er alternativet «tilpasse læremateriell til minoritetsspråklige» det som får aller størst tilslutning. 84 prosent av lærerne markerer at de et slikt behov. Berg forstår dette i sammenheng med at 97 prosent av lærerne har minoritetsspråklige deltakere. Dette gjelder alle lærerne som har besvart, inkludert de som underviser i norsk og/eller samfunnskunnskap for voksne innvandrere innenfor introduksjonsloven. Videre finner hun at 71 prosent markerer behov for kunnskap om norsk som andrespråk, 66 prosent for kunnskap om «ulike religioner og kulturer», det samme for «skolesystemer i ulike kulturer». Det kan også nevnes at hele

⁷ Til sammenligning svarer henholdsvis 95, 99 og 92 prosent at de har deltatt i etter- og videreutdanningstiltak i «kunnskap i og forståelse av mitt fagområde».

⁸ <http://status.vox.no/webview/?language=no>

80 prosent peker på behov for kunnskap om traumatiserte deltakere, hvilket trolig har sammenheng med at mange av deltakerne er flyktninger. Dette bekreftes også i respondenters kommentarer.

Med hensyn til hvordan kompetansehevingen skal skje, har mange lærere (91 prosent) tiltro til det å lære av andre læreres «good practice», men også «veiledning og refleksjon i forhold til egen praksis», kortere kurs og konferanser markeres av så mange som 85, 85 og 81 prosent. Formell utdanning fremstår som mindre interessant (61 prosent markerer dette). 23 prosent av lærere som underviser voksne på grunnskolenivå og 38 prosent av lærerne på videregående nivå, mener at de ikke eller i liten grad får dekket behov for kompetanseutvikling.

Utover dette konstateres det at praktisk talt alle lærerne som underviser voksne i grunnskole og videregående, har høyere utdanning, men at de ikke nødvendigvis har spisskompetanse i de fagene de faktisk underviser i. Det siste ser i størst grad ut til å gjelde lærere som underviser voksne på grunnskolens område, og for videregående gjelder det lærere i yrkesfaglige utdanningsprogrammer mer enn de som underviser i studieforberedende programmer.

Migrasjons- og spesialpedagogikk er omtalt i flukt med andeler som har formell pedagogisk utdanning, det er ingen spesifikk kartlegging av hvilke andeler som har flerkulturell pedagogikk eller lignende spesialisering.⁹ Et ønske om at lærere tar mer formell utdanning, kommer oftere til uttrykk fra skoleledere enn fra lærere selv, spesielt gjelder dette innenfor grunnskoleopplæring for voksne. Den samme forskjellen – at skoleledere oftere markerer behov for økt kompetanse blant lærere enn lærere selv gjør – tegner seg i spørsmål om behov for mer kunnskap på spesifikke felt som vi har omtalt ovenfor.

Sammenlignet med barnehageansatte og særlig sammenlignet med lærere i grunnopplæringen for barn og unge, betoner lærere i grunnopplæringen for voksne et sterkt behov for større kunnskaper på felter som angår deltakere med minoritetsbakgrunn.

1.3.4 Varierende signaler om kompetansebehov

Som en oppsummering kan vi si at interesse for kompetanseheving om språkutvikling og språkstimulering er relativt uttalt fra barnehagene. Dette kompetansefeltet handler på ingen måte eksklusivt om minoritetsspråklige eller flerspråklige barn, men det er heller ikke mindre viktig for disse barna. Som vi har sett finnes det holdepunkter for at formell kompetanse i flerkulturell pedagogikk hos barnehageleder har betydning for forståelsen av flerkulturelt arbeid og språkstimulerende aktiviteter. Det hører med til bildet at NAFO synes å være mer etterspurt i barnehagene sammenlignet med de andre nasjonale sentrene i opplæringen. Andre blant de nasjonale sentrene, som Lesesenteret, Skrivesenteret og Matematikksenteret, fremstår som betydelig viktigere enn NAFO i grunnskoler og videregående skoler.

Det er en ubalanse i at 70 prosent av skolene har elever med rett til språklig tilrettelagt opplæring samtidig som 61 prosent av skolene ikke har en eneste lærer med formalkompetanse i andrespråksdidaktikk eller flerspråklig pedagogikk. En firedel av rektorene har meddelt at lærere har meldt behov for kompetanse uten at dette har vært imøtekommet. Dermed kan vi altså poengtere både et potensiale for kompetanseheving og et uinnfridd, erkjent behov for kompetanseheving i grunnopplæringen for barn og unge som tilkjenngitt fra skoleledere.

Når lærere i grunnopplæringen for barn og unge kommer til orde om egne kompetansebehov er faglig kunnskap og forståelse viktigere enn å kunne undervise i et flerkulturelt og flerspråklig miljø. Få har sett noen betydning for undervisningen de gir, etter deltakelse i etter- og videreutdanning på det aktuelle området. Fra TALIS-undersøkelsene har vi sett at få andre områder skårer lavere med hensyn til læreres uttrykte behov for etter- og videreutdanning og likeledes betydning av deltakelse for

⁹ Formell kompetanse i norsk som andrespråk for å undervise i norsk for voksne innvandrere er kartlagt i rapporten fra Vox, men vi anser ikke dette som relevant her, siden introduksjonsprogrammet ikke er omfattet av satsingen *Kompetanse for mangfold*.

undervisningen enn området «å undervise i et flerkulturelt og flerspråklig miljø». Når «yrkesveiledning og rådgivning» og «skoleledelse og administrasjon» skårer lavere, kan vi tolke det slik at disse to områdene angår mer spesialiserte funksjoner enn kompetanseområdet «å undervise i et flerkulturelt og flerspråklig miljø». Tidligere har det også vært påvist påfallende lite interesse for dette kompetansefeltet blant lærere i Oslo sammenlignet med resten av landet. Dette er bemerkelsesverdig når innslaget av elever med annen etnisk og språklig bakgrunn enn majoriteten er betydelig i Oslo.

Vi har sett at lærere som underviser voksne, samlet sett gir langt tydeligere signaler om behov for mer kunnskap på minoritetsfeltet. Riktignok omfatter respondentene ikke bare lærere som underviser voksne på grunnskole- og videregående nivå innenfor opplæringsloven, men også lærere som underviser i norsk og samfunnsfag for voksne innvandrere innenfor introduksjonsloven. Sistnevnte er ikke omfattet av satsingen *Kompetanse for mangfold*.

En tolkning av at kompetansebehov på det flerkulturelle området er svakt signalisert fra lærere i grunnopplæringen for barn og unge, er at kompetanse for å undervise i et flerkulturelt og flerspråklig miljø er et område med relativt lav prestisje. En annen tolkning er at faglig kunnskap og forståelse, eller kompetansen ved nasjonale sentre som Lesesenteret, Skrivesenteret og Matematikksenteret, representerer kompetanse på et mer overordnet nivå; dyp faglig kompetanse kan forstås som en forutsetning for å differensiere undervisningen, gi tilpasset opplæring og møte den enkelte elevs behov uansett hva disse består i. Vi skal ikke forfølge en slik debatt i denne rapporten, men peke på at behovet for kompetanse på det flerkulturelle området er lite uttalt, det kommer i liten grad eksplisitt frem, ikke minst gjelder dette fra lærere i grunnopplæringen for barn og unge. Dette er en situasjon som danner noe av bakteppet for satsingen og er følgelig viktig for evalueringen.

1.4 Evalueringens innretning

Den overordnede problemstillingen for vår evaluering har vi formulert slik:

Hvordan utformes og gjennomføres tilbud om kompetanseheving på det flerkulturelle området, og hvilke organisatoriske forutsetninger ligger til grunn for en vellykket implementering på de enkelte nivåene og for at kompetanseutvikling og bedring av praksis skal finne sted?

Det ligger langt utenfor ambisjonene for denne første delrapporten å belyse problemstillingen på en fyllestgjørende måte. Evalueringen må ta hensyn til at selve satsingen er i en utviklingsfase og vil fungere som en følgeevaluering. Sluttrapport skal leveres i 2018. På sikt skal evalueringen belyse hvorvidt kompetanseutviklingen bidrar til at eiere, barnehager, skoler og voksenopplæringsenheter i større grad har kompetanse om og bedre praksis med hensyn til flerspråklighet, flerkulturell pedagogikk, andrespråkspedagogikk og lov og regelverk. I følge Utdanningsdirektoratets oppdragsbeskrivelse for evalueringen, er dette selve målsetningen med satsingen. Den kartleggingen vi presenterer i denne første delrapporten vil danne noe av grunnlaget for sammenligning mot slutten av den femårsperioden som gjelder for satsingen.

En relativt enkel tilnærming til spørsmålet om det foregår styrking av kompetanse er å se på deltakelse, både av personer (i etter- og videreutdanning) og institusjoner (lærerutdanning, skoler, barnehager, kommuner, voksenopplæringsinstitusjoner). Utdanningsdirektoratets spøringer fra 2011 (Vibe 2012) danner i så måte et referansepunkt når det gjelder grunnopplæringen. Vi har planlagt å stille spørsmål til ett og samme utvalg av skoler og skoleeiere i grunnopplæringen høsten 2017 som vi stilte høsten 2014. På grunn av roteringsprinsippet som spørningene bygger på, vil utvalget være det samme på disse to tidspunktene.

Vi planlegger også mer dyptloddende undersøkelser av om det foregår en styrking av kompetanse på det flerkulturelle området. Dette vil skje i form av en casestudie som involverer barnehager, skoler, voksenopplæringsenheter, kommuner og fylkeskommuner som skoleeiere, fylkesmann og lærerutdanning. Resultater fra dette arbeidet vil rapporteres samlet i neste delrapport høsten 2016.

Mer overordnet er vår forståelse at det i utgangspunktet ikke er gitt hva kvalitativt god kompetanse på det flerkulturelle området består i. Som vi har sett i det foregående, betones flerkulturell pedagogikk og kunnskap om andrespråkutvikling i dokumenter og forarbeider til satsingen. Hva dette er, påhviler det UH-sektoren å definere og utforme, men slik vi tolker satsingen er enhetenes etterspørsel etter kunnskap og kompetanse vesentlig for hva UH-sektoren skal tilby. Bestillingen formuleres gjennom en eller annen form for behovsanalyse i den enkelte enhet samt gjennom møtet mellom UH-sektor og praksisfeltet. Dermed er vi ved et annet kjernepunkt for vår evaluering: forholdet mellom et uttrykt kompetansebehov (fra enhetene) og et tolket kompetansebehov (fra UH-sektoren) og eventuelle spenninger eller sammenfall mellom disse. I neste delrapport vil vi utforske dette.

I denne rapporten bruker vi formuleringen «kompetanse på det flerkulturelle området», «flerkulturell kompetanse» og lignende uttrykk, noe som kan gi inntrykk av at den aktuelle kompetansen er klart definert og avgrensbar. Slik er det ikke nødvendigvis. Vi som evaluatører vil i forløpet av evalueringen legge forståelser og definisjoner slik de kommer til uttrykk i feltet, til grunn for våre drøftinger.

I denne rapporten handler det om kompetansebehov som signalisert gjennom spørreskjemaesvarer fra skoleledere, representanter for skoleeiere og flere andre. Det handler også om deres erfaringer med lignende tiltak og vurdering av hvorvidt de har hatt betydning eller relevans for det daglige arbeidet. Fra en liste over fem ulike områder for evalueringen vi skal gjøre, med tilhørende (mellom fire og tolv) spørsmål for hvert område, vil vi fremheve følgende spørsmål som retningsgivende for det arbeidet vi presenterer i denne rapporten:

- Hvilke tilknytningspunkter til andre prosjekter og satsinger har kompetanseløftet på det flerkulturelle området? (Spørsmål 1.2)
- Hvilke kriterier legges til grunn når fylkesmannen velger ut kommuner eller barnehager/skoler som skal delta? (Spørsmål 1.5)
- Hvem tar initiativ til kompetansehevingen (barnehager og skoler, deres eiere eller UH-sektoren)? (Spørsmål 2.1)
- I hvilken grad er kompetansehevingen forankret i ledelsen? (Spørsmål 2.11)
- I hvilken grad omfatter kompetansehevingen hele kollegiet? (Spørsmål 2.12)
- Hvilket omfang har den barnehage- og skolebaserte kompetansehevingen over tid? (Spørsmål 3.7)

Enkelte av disse spørsmålene i tillegg til de mange som ikke er nevnt, vil besvares med andre tilnærminger i forløpet av evalueringen. Det gjelder brukerundersøkelser til barnehageansatte og lærere, den nevnte casestudien som involverer kvalitative intervjuer med mottakere og tilbydere av kompetanseheving, intervjuer med representanter for skoleeiere og fylkesmann. Intervjuer på nasjonalt nivå inngår også. Det første av disse er gjennomført og har bidratt til vår forståelse av satsingen.

1.5 Metoder og datakvalitet

Datamaterialet som ligger til grunn for denne rapporteringen består av tre ulike spørreundersøkelser, hver av dem med opptil tre respondentkategorier. I det følgende beskriver vi utvalg, responsrater og vurdering av skjevheter.

Metodene som er anvendt, er frekvensanalyser, bivariante analyser og enkelte multivariate analyser (logistisk regresjon).

1.5.1 Spørreundersøkelser i barnehagesektoren

Trøndelag Forskning og Utvikling AS (TFoU) har ansvar for gjennomføring av Utdanningsdirektoratets årlige spørreundersøkelser i barnehagesektoren. NIFUs evaluering av *Kompetanse for mangfold* fikk stille spørsmål i alle de tre undersøkelsene som ble gjennomført høsten 2014, det vil si spørreundersøkelsene til henholdsvis barnehagestyrere, barnehageeiere og barnehagemyndighet. NIFU formulerte spørsmålene relatert til temaet *Kompetanse for mangfold*, og disse ble kvalitetssikret i forskergruppen, med hjelp fra Utdanningsdirektoratet og ved hjelp av en pilotering av spørsmålene til barnehagestyrere som TFoU arrangerte. Vi har fått data overlevert fra TFoU, som ikke selv rapporterer på dette temaet. Resultatene vi presenterer her, er altså ikke tidligere rapportert.

Barnehageeiere

Som beskrevet i rapporten fra TFoU (Sivertsen, Haugset, Carlsson, Nilsen & Nossun 2015), ble 724 eiere av barnehager kontaktet, hvilket var et tredelsutvalg. Komplette svar foreligger fra 241 av disse, hvilket tilsier svarprosent på 33,3. Ytterligere 73 leverte ufullstendige besvarelser, når disse inkluderes, stiger svarprosenten til 43,4. Forskerne finner at eiere av familiebarnehager er underrepresentert blant respondentene. Disse barnehagene er ofte private, men også når familiebarnehager holdes utenfor, er responsen fra private barnehager signifikant lavere enn den fra offentlige barnehager.

Frafall underveis i besvarelsen av skjema kommer tidlig, allerede der hvor *Kompetanse for mangfold*, som var første tema, introduseres i skjemaet, sluttet halvparten å svare blant de som ikke leverte komplette besvarelser. Det er ellers lite å bemerke for vårt tema fra TFoUs gjennomgang av frafallet.

Lav svarprosent og underrepresentasjon av eiere av familiebarnehager er verdt å merke seg. I data vi har fått overlevert, melder eiere av familiebarnehager oftere enn eiere av ordinære barnehager at barnehagen ikke har noen flerspråklige barn (32 versus 12 prosent), forskjellen er signifikant. Dersom de eierne av familiebarnehager som har svart, ikke er vesentlig forskjellig fra de familiebarnehageeierne som ikke har svart, synes det som barnehager uten flerspråklige barn er noe underrepresentert i materialet. Også eiere av private barnehager melder oftere enn eiere av offentlige barnehager at barnehagen ikke har flerspråklige barn, dette gjelder også når vi ser bort fra eierne av familiebarnehager. Et spørsmål er om vi burde vekte opp familiebarnehager i materialet, men en forutsetning for dette ville være at grupper med lav respons er representative også for de som ikke har svart. Når responsen er særlig lav, er det grunn til å tro at den også er skjev. Vår vurdering er at vektning av materialet for større reliabilitet og ytre validitet ville ha økt antall små enheter og enheter uten minoritetsspråklige barn, men uten å gi bedre innsikt i de temaene vi undersøker.

Med de skjevhetene i materialet som Sivertsen et al (2015) har påvist, synes det altså som barnehager uten minoritetsspråklige barn er underrepresentert i spørreskjemamaterialet fra barnehageeiere. Det er også relativt mange av de som åpnet undersøkelsen, som ikke har besvart spørsmålene knyttet til *Kompetanse for mangfold*. Dette vil fremgå i presentasjonen av svarene i kapittel 2.1.

Barnehagemyndighet

Alle landets kommuner og alle bydeler i Oslo kommune ble invitert til undersøkelsen, fremgår det av rapporten fra Sivertsen et al. (2015). 263 av 440, det vil si 60 prosent, har svart. Nærmere bestemt har 50,5 prosent levert komplette besvarelser og 9,5 prosent ikke komplette besvarelser. Små kommuner (innbyggertall under 3.000) har lavere svarprosent enn mellomstore kommuner, som på sin side har lavere svarprosent enn store kommuner (innbyggertall over 10.000). Med andre ord er barnehagemyndighet i store kommuner bedre representert enn de i små kommuner, noe som kan være en fordel når det er kompetanse på det flerkulturelle området vi er interessert i. Imidlertid har bare fem av bydelene i Oslo svart, og bare to av disse har fullført undersøkelsen. Svarrate fordelt etter fylke viser at Oslo kommer dårligst ut, I Buskerud har mer enn dobbelt så stor andel svart, Sør-

Trøndelag, Hordaland og Rogaland har enda høyere svarrater, og høyest kommer Akershus (Sivertsen et al. 2015).

Data vi har fått overlevert sammenholdt med opplysninger vi har hentet ut fra statistikkbanken i Statistisk sentralbyrå tilsier at barnehagemyndigheten i de to bydelene som har levert komplette besvarelser, er bydeler med relativt høye andeler minoritetsspråklige barn av alle barn med barnehageplass. De tre øvrige er bydeler med ganske lave tall. Uansett mangler vi svar fra mange viktige bydeler i Oslo i materialet fra barnehagemyndighet. Positivt for våre spørsmål om *Kompetanse for mangfold* er det at store kommuner er godt representert og at svrratene er høye for noen relevante fylker.

Barnehagestyrere

Fra Sivertsen et al. (2015) vet vi at det ble trukket et tredelsutvalg av barnehager som er landsrepresentativt med hensyn til andel familiebarnehager, andel private barnehager, antall barn og antall årsverk av ulike stillingskategorier. 2028 barnehagestyrere ble kontaktet, 994 av disse leverte komplette svar, og 149 svarte på spørsmål uten å gjennomføre hele undersøkelsen eller de unnlot å svare på enkelte av spørsmålene. Dette gir en svarprosent på 49,0 for komplette svar og 56,3 når ufullstendige besvarelser inkluderes.

Forskerne ved TFoU har analysert frafallet og finner at de som har svart, i gjennomsnitt er noe større barnehager enn de som ikke har svart, målt som antall barn, antall årsverk og antall ansatte av ulike typer. En del av forskjellen i størrelse kan sees i sammenheng med at styrere i familiebarnehager har svart i mindre grad (svarrate 35 prosent) enn styrere i ordinære barnehager (svarrate 59 prosent), noe som også gir seg utslag i at private barnehager er underrepresentert. Når en bare forholder seg til ordinære barnehager, er forskjellen i svrrater mellom offentlige og private barnehager ikke lenger signifikant. Når familiebarnehager er systematisk underrepresentert, mener Sivertsen et al. (2014) at dette kan korrigeres for, for eksempel ved å presentere resultater både for ordinære barnehager og familiebarnehager. Når det gjelder frafall underveis i gjennomføringen av besvarelsen, ser ikke spørsmålene knyttet til *Kompetanse for mangfold* som var første tema, ut til å være særlig rammet, heller ikke når en vurderer frafall på enkeltspørsmål. Forskerne finner ikke signifikante forskjeller i svrrate mellom fylkene.

I materialet vi har fått fra TFoU ser vi at familiebarnehagene langt oftere enn de ordinære barnehagene har markert at de har ingen to- eller flerspråklige barn (henholdsvis 36 mot 9 prosent). Andelen barnehager hvor enten styrer eller minst en av de ansatte har formell kompetanse i flerkulturell pedagogikk eller andrespråksutvikling er ikke signifikant forskjellig mellom familiebarnehager og ordinære barnehager. Vi kan også sammenligne fordelingen mellom fylkene i det materialet vi har fått med fylkesfordelingen i bruttoutvalget (Sivertsen et al. 2015), og finner da at Oslo er svakt underrepresentert i materialet, Hordaland og Rogaland litt overrepresentert, men vi ser ingen signifikante forskjeller mellom fordelingen i materialet og fordelingen i bruttoutvalget.

Vi har dessverre ikke tilgang til opplysninger om bydel i materialet fra barnehagestyrere. Det vanskelig å finne opplysninger fra registre om andel flerspråklige barn som er sammenlignbare med de vi har vi i spørreskjemamaterialet. Statistikkbanken i Statistisk sentralbyrå genererer resultater som tilsier svært store forskjeller mellom bydeler i Oslo, fra 7 prosent minoritetsspråklige barn i bydel Vestre Aker til 70 prosent i bydel Stovner. Disse andelene gjelder minoritetsspråklige barn i barnehage i forhold til alle barn med barnehageplass i 2013. Vi kommer tilbake til antall og andeler barnehager med ulike innslag av minoritetsspråklige barn i hele landet og i Oslo i kapittel 2.3.

Vi merker oss at Sivertsen et al. (2014) alt i alt vurderer problemene knyttet til frafall blant barnehagestyrere i spørreundersøkelsen som små og korrigerbare (ved å legge til en variabel om barnehagens driftsform). Utover dette er vår vurdering at dersom de familiebarnehagene som har svart, ikke skiller seg vesentlig fra de som ikke har svart, har lav svarprosent i denne kategorien ført til at barnehager uten flerspråklige barn er noe underrepresentert i materialet. Samtidig tilsier fordelingen

på fylker i materialet en litt lav deltakelse i undersøkelsen fra Oslo, hvilket betyr at barnehager med høye andeler flerspråklige barn kan være underrepresentert i materialet vi analyserer.

1.5.2 Spørringene til eiere og skoleledere i grunnsopplæringen

I Utdanningsdirektoratets spørringer til Skole-Norge høsten 2014, gjennomført av NIFU, ble spørsmål relatert til satsingen *Kompetanse for mangfold* introdusert som det femte temaet for grunnskolene, det tredje for videregående skoler og det andre temaet i skjemaene til skoleeiere. Denne delen av spørreundersøkelsene rapporteres her for første gang.

Med unntak av fylkeskommunene og de ti største kommunene som spørres hver gang, er prinsippet for delundersøkelsene at bruttoutvalgene består av landsrepresentative tredelsutvalg. I NIFUs rapport fra Spørringene beskrives utvalgene og gjennomføringen mer inngående (Gjerustad, Waagene & Salvanes 2015). I motsetning til hva vi har sett for barnehagesektoren (Sivertsen et al. 2015), skiller ikke NIFU mellom komplette og ikke komplette besvarelser, men vurderer hvilke besvarelser som kan godkjennes ut fra hvor mange spørsmål som er besvart.

Eiere

103 av 150 kommuner, det vil si 69 prosent av de forespurte, leverte besvarelser som kunne godkjennes, og svarprosent etter fylke varierer noe. Gjerustad et al. (2015) fremhever at de største kommunene besvarer i vesentlig større grad enn de små. Østlandet er overrepresentert mens Midt- og Nord-Norge er underrepresentert. Hvis vår kartlegging av kompetanse og kompetansebehov først og fremst bør omfatte kommuner med størst innslag av minoritetsspråklige elever, ser vi ikke at skjevhetene som Gjerustad et al. dokumenterer, er til stor ulempe for våre formål. En bør likevel være klar over at små kommuner og kommuner i Midt- og Nord-Norge er underrepresentert.

17 av de 19 fylkeskommunene i landet har svart. Vi mangler besvarelser fra Østfold og Nord-Trøndelag. Dette gir trolig ingen vesentlige skjevheter for våre analyser.

Skoleledere

Antall forespurte ledere for grunnskoler var 935, og antallet godkjente besvarelser var 588, hvilket gir en svarprosent på 63. Oslo er ved siden av Oppland det fylket hvor flest grunnskoler har svart (74 prosent). Når geografi og størrelse trekkes inn, kommer det frem at store skoler på Østlandet har høyest svarprosent, mens den er lavest på store skoler på Sør- og Vestlandet. Vurderingen er at nettoutvalget gir god representasjon av populasjonen, konkluderer Gjerustad et al. (2015).

100 besvarelser fra videregående skoler ble godkjent blant 133 skoler i bruttoutvalget, hvilket gir en svarprosent på 77. Østfold, Akershus og Oslo har enda høyere svarprosent enn dette. Gjerustad et al. (2015) bemerker at skoler fra Sør- og Vestlandet er noe underrepresentert, videre at nettoutvalget er lite, men at det har svært god representativitet.

1.5.3 Spørreundersøkelse til ledere innenfor grunnsopplæring for voksne

NIFU gjennomførte en spørreundersøkelse innenfor grunnsopplæring for voksne. Målgruppene var ledere for institusjoner som arrangerer grunnskole organisert for voksne etter §4A1-1 og til ledere for avdelinger ved videregående skoler som gir videregående opplæring til voksne etter §4A1-3. I motsetning til de to spørreundersøkelsene til enheter omtalt ovenfor, ble det ikke trukket et tilfeldig utvalg. Vi kontaktet ledere for voksenopplæringssentre som arrangerer grunnskole for voksne.¹⁰ Vi kontaktet også ledere for avdelinger ved videregående skoler som gir videregående opplæring til

¹⁰ Vårt utgangspunkt var to lister vi fikk overlevert fra Utdanningsdirektoratet med blant annet navn på institusjon og epostadresse til institusjonen. Den ene listen inneholdt voksenopplæringssentre eller skoler i kommunene uten angivelse av om det enkelte senteret eller skolen gir grunnskoleopplæring til voksne deltakere etter opplæringsloven, opplæring etter introduksjonsloven eller begge typer opplæring. Listen bestod av 208 sentre med epostadresse enten til leder eller til et postmottak. Fra denne listen ekskluderte vi fem adresser, enten fordi de var skoler som var inkludert i Utdanningsdirektoratets spørringer gjennomført av NIFU (se avsnitt 1.5.2 over) samme høst eller fordi det var noe galt med epostadressen.

voksne.¹¹ Begge typer ledere fikk de samme spørsmålene. Spørsmålene vi stilte handlet i alt vesentlig om deltakelse i *Kompetanse for mangfold*. Opplysninger om kompetansesituasjonen i staben var allerede innhentet i den tidligere nevnte undersøkelsen som også ble gjennomført høsten 2014 av Vox (Berg 2015), og vi forholder oss til resultater derfra i kapittel 4.

Det er to hovedutfordringer med denne undersøkelsen. For det første ville vi unngå å rette spørsmål om voksne deltakere og deres lærere til de samme skolelederne som ble kontaktet i Utdanningsdirektoratets spørringer samme høst (se avsnitt 1.5.2 over), hvor det også var stilt spørsmål knyttet til *Kompetanse for mangfold*. Dette gjaldt et lite antall skoler som gir grunnskoleopplæring til voksne, men et større antall videregående skoler som gir videregående opplæring til voksne. Vi mener også at de videregående skolene, enten de har mange eller få voksne deltakere, allerede er representert i den delen av spørringene som omfatter videregående skoler. Når vi likevel så at vi kunne henvende oss til leder ved en egen avdeling som gir videregående opplæring for voksne, var det disse vi valgte for denne undersøkelsen.

Den andre hovedutfordringen er at grunnopplæring for voksne etter opplæringsloven og opplæring for voksne etter introduksjonsloven kan foregå ved en og samme institusjon. Satsingen *Kompetanse for mangfold* er bare rettet mot grunnopplæring for voksne. Den omfatter ikke den opplæringen som foregår innenfor introduksjonsordningen. Vi gjorde både i henvendelsen per epost og i innledningsteksten til selve undersøkelsen oppmerksom på at spørsmålene gjaldt grunnopplæring for voksne innenfor læreplanverket for Kunnskapsløftet under opplæringsloven, og ikke introduksjonsordningen (norsk og samfunnsfag for voksne innvandrere). Vi ba lederne tenke på deltakere og lærere som arbeider med læreplanen i Kunnskapsløftet når de besvarte spørsmålene.

Vi inviterte totalt 203 voksenopplæringsssentre som arrangerer grunnskole for voksne og 49 avdelinger på videregående skoler som arrangerer videregående opplæring for voksne. Samlet har vi 153 besvarelser, men 9 av disse er så ufullstendige at vi ikke kan bruke dem i analysene, og når disse er trukket fra står vi igjen med 116 besvarelser fra voksenopplæringsssentre som arrangerer grunnskole for voksne og 28 fra ledere for avdelinger ved videregående skoler, som nevnt over. Dette betyr at svarprosenten i begge tilfeller er 57. Utover den intenderte seleksjonen av videregående skoler som vi gjorde før vi inviterte ledere til å svare som omtalt ovenfor, er det vanskelig å vurdere representativitet når gjennomføringen av grunnopplæring for voksne fremstår som nokså kompleks og uensartet i kommuner og fylkeskommuner.

1.6 Rapportens disposisjon

Etter dette kapitlet hvor vi har omtalt satsingens bakgrunn og innretning, hva vi vet om kompetansebehov og erfaring med lignende tiltak i eksisterende litteratur og data, har vi omtalt evalueringen, utvalgte forskningsspørsmål og metoder anvendt for undersøkelsene vi rapporterer her. I de tre følgende kapitlene presenterer vi resultatene fra spørreundersøkelsene i henholdsvis barnehagesektoren, grunnopplæringen for barn og unge og grunnopplæringen for voksne. I kapittel 5 sammenfatter vi våre funn med tidligere funn, belyser de seks spørsmålene som er referert i kapittel 1.4 ovenfor og konkluderer om kompetansesituasjonen i en tidlig fase av satsingen *Kompetanse for mangfold*.

¹¹ Listen over de videregående skolene var langt mer detaljert og inneholdt også opplysning om antall voksne deltakere, men blant over 300 enheter, fantes også navn som «eksamenskontoret» og «uspesifisert videregående skole». Drøyt tyve skoler var private skoler, og vi valgte å se bort fra disse. Et stort flertall hadde få voksne deltakere, fremgikk det av listen. Vi valgte å forholde oss til videregående skoler med antall voksne deltakere over 30 og som også hadde omtale på internett av en egen avdeling for voksne ved den videregående skolen. Disse utgjorde 67 skoler. Fra disse ekskluderte vi skoler med samme navn og samme epostadresse som videregående skoler i utvalget til Utdanningsdirektoratets spørringer, gjennomført av NIFU samme høst, som beskrevet i avsnitt 1.5.2 over, og skoler med epostadresser som ikke fungerte. Vi stod da igjen med 49 videregående skoler som så ut til å ha egne avdelinger for voksne deltakere. Dette var antallet som ble invitert til undersøkelsen.

2 Kompetanse og kompetansebehov i barnehagesektoren

I dette kapitlet tar vi for oss kompetansesituasjonen på det flerkulturelle området som rapportert fra barnehageeiere, barnehagemyndighet og barnehagestyrere. Informasjon om satsingen samt initiativ og planer om deltakelse i *Kompetanse for mangfold* kartlegges med tanke på å identifisere forskjeller etter størrelse, andel barn som er to- eller flerspråklige samt eierform. Fra barnehagestyrere har vi informasjon om flerkulturell kompetanse blant personalet samt deltakelse i satsinger tidligere, hvilket gjør det interessant å kartlegge kjennetegn ved de barnehagene som til nå deltar i satsingen *Kompetanse for mangfold*.

I kapittel 1.5.1 har vi gjennomgått vurderinger av datamaterialet fra TFoU (Sivertsen et al. 2015), som har gjennomført undersøkelsene i barnehagesektoren. Ett problem med materialet fra barnehageeier er lav responsrate fra familiebarnehager, og for vår undersøkelse kan dette bety at andelen barnehagen uten to- og flerspråklige barn er høyere i virkeligheten enn vi fanger opp. Familiebarnehager er også underrepresentert i besvarelsene fra styrere, og vi har vurdert det slik at vekting kanskje ville gitt større nøyaktighet om andeler barnehager som ikke har to- og flerspråklige barn, men dette vet vi ikke sikkert. Responsen fra barnehagemyndighet er lav for små kommuner, og med få unntak har bydelene i Oslo ikke svart. Utover dette er barnehagemyndighet store kommuner bedre representert i vårt materiale enn små kommuner.

De som i liten grad har svart, er altså eiere og styrere for familiebarnehager, hvor vi har grunn til å anta at innslaget av flerspråklige barn er mindre enn i ordinære barnehager. Barnehager i Oslo er også underrepresentert, hvilket betyr at barnehager med høye andeler to- og flerspråklige barn er underrepresentert i materialet. Dette er forhold vi må ta med i betraktning når vi tolker resultatene.

Til alle de tre respondentkategoriene ble det stilt likelydende spørsmål om andel barn i barnehagen(e) som er to- eller flerspråklige. Vi formulerte opprinnelig et spørsmål om andel barn som har et annet morsmål enn norsk eller samisk. Selv om betegnelsen to- eller flerspråklig kanskje ikke fanger opp alle, som for eksempel nyankomne barn med svært sparsomme norskferdigheter, tror vi at den betegnelsen som ble valgt var bedre og kanskje mer gjenkjennelig for respondenter i barnehagesektoren enn vår formulering ville ha vært.

2.1 Barnehageeiere

Fra undersøkelsen blant barnehageeiere har vi svar fra en stor overvekt av eiere for private barnehager, disse utgjør 71 prosent. Med unntak av én fylkeskommune som barnehageeier, utgjør de

kommunale barnehageeierne resten (29 prosent) av de totalt 316 respondentene som svarte.¹² Det desidert vanligste er å være eier for bare en barnehage, men dette gjelder særlig de private. Totalt 65 prosent (17 prosent av de kommunale og 83 prosent av de private), har bare én barnehage. Ytterligere 17 prosent av alle eierne har ansvar for mellom to og fire barnehager, 11 prosent for inntil 11 barnehager, mens 7 prosent av respondentene har ansvar for 12 barnehager eller mer. Blant sistnevnte finnes kommunale barnehageeiere, men også private eiere.

2.1.1 Andel barn med andre morsmål enn norsk

Et spørsmål til barnehageeierne lød: Omtrent hvor stor andel av barna i (de) barnehagen(e) dere har ansvar for, er to- eller flerspråklige. Svarene er gjengitt i tabellen nedenfor.

Tabell 2.1 Barnehageeieres angivelse av andel barn i barnehagene som er to- eller flerspråklige. Absolutte tall og prosent.

	Antall	Prosent
Ingen (0 prosent)	34	13,3
Et lite mindretall (0–15 prosent)	162	63,5
Et mindretall (15–40 prosent)	50	19,6
Omtrent halvparten (40–60 prosent)	6	2,4
Mer enn halvparten (over 60 prosent)	3	1,2
Totalt (N=)	255	100

Det klart vanligste er at minoritetsspråklige barn utgjør under 15 prosent av barna i barnehagene, men omtrent hver åttende barnehageeier svarer at ingen av barna har minoritetsspråklig bakgrunn. Utover hva som fremgår av tabellen, kan vi fortelle at samtlige av disse er eiere av private barnehager, men blant eierne med størst andel minoritetsspråklige barn, finnes også private. Det er relativt mange av respondentene som ikke har svart på dette spørsmålet om barna, disse utgjør til sammen 61 eiere. I gjennomgangen av datakvaliteten i kapittel 1.5.1 og i innledningen til dette kapitlet, har vi fremhevet at eiere av barnehager med få eller ingen flerspråklige barn, samt eiere av barnehager med mange slike barn, er underrepresentert i materialet.

2.1.2 Informasjon om satsingen

På spørsmål om hvem som hadde informert barnehageeier om satsingen *Kompetanse for mangfold*, var det mulig å gi flere svar. Svarene fremgår av tabell 2.2. For 44 respondenter har vi ikke svar på disse spørsmålene, og disse er holdt utenfor.

Tabell 2.2 Barnehageeieres svar på spørsmålet: Hvem har informert dere som barnehageeier om satsingen *Kompetanse for mangfold*? Absolutte tall og prosent.

	Antall	Prosent
Vi har ikke fått informasjon om dette	73	26,8
Fylkesmannen	94	34,6
Høyskole/universitet	16	5,9
Barnehagemyndigheten	76	27,9
Barnehage(r) vi har ansvar for	15	5,5
Annet	18	6,6
Vet ikke	33	12,1
Totalt (N=)	272	100

¹² Vi minner om at private eiere er underrepresentert i materialet, som beskrevet i kapittel 1.5.1.

En drøy firedel av respondentene som besvarte dette spørsmålet, markerte at de ikke hadde fått slik informasjon.¹³ Resten markerte en av de øvrige kildene, og vi ser at en drøy tredel av alle respondentene har markert Fylkesmannen som informasjonskilde. Relativt mange har markert Barnehaagemyndigheten. Barnehager eller UH-sektor er av enkelte oppgitt som informasjonskilde. Fra de som svarte «annet», nevnes særlig nettsider, samt Utdanningsdirektoratet og NAFO, men også «tilbydere av kurs», «en forelder» og lignende. Vi ser også at mer enn en av ti ikke kan identifisere kilden for den informasjonen de har om satsingen.

Utover hva som er vist i tabellen, kan vi nevne at kommunale oftere enn private barnehager har fått informasjon. 90 prosent av de kommunale barnehageeierne bekrefter (eller mer presist: benekter ikke) at de har fått informasjon, mens det samme gjelder 66 prosent av de private barnehagene. Forskjellen er signifikant. Antall barnehager en har ansvar for, ser også ut til å spille en rolle i spørsmålet om en har fått informasjon. De med ansvar for bare en barnehage er noe sjeldnere informert enn de med ansvar for flere barnehager. Det er ingen forskjell i svar om informasjon etter andel barn i barnehagene som er to- eller flerspråklige.

2.1.3 Tilbud om kompetanseheving i lov- og regelverk

På spørsmålet *Dersom dere har fått tilbud om kompetanseheving i regelverk på det flerkulturelle området, hvem tok initiativ til dette?* var det mulig å markere ett av svaralternativene, og resultatene er gjengitt i tabellen nedenfor. 51 respondenter som ikke besvarte dette spørsmålet, er holdt utenfor.

Tabell 2.3 Barnehageeieres svar på spørsmål om hvem som tok initiativ til kompetanseheving i lov og regelverk. Absolutte tall og prosent.

	Antall	Prosent
Vi har ikke fått tilbudet	120	45,3
Fylkesmannen	41	15,5
Vi som barnehageeier	7	2,6
Barnehaagemyndigheten	47	17,7
Barnehage(r) vi har ansvar for	3	1,1
Annet	11	4,2
Vet ikke	36	13,6
Totalt (N=)	265	100

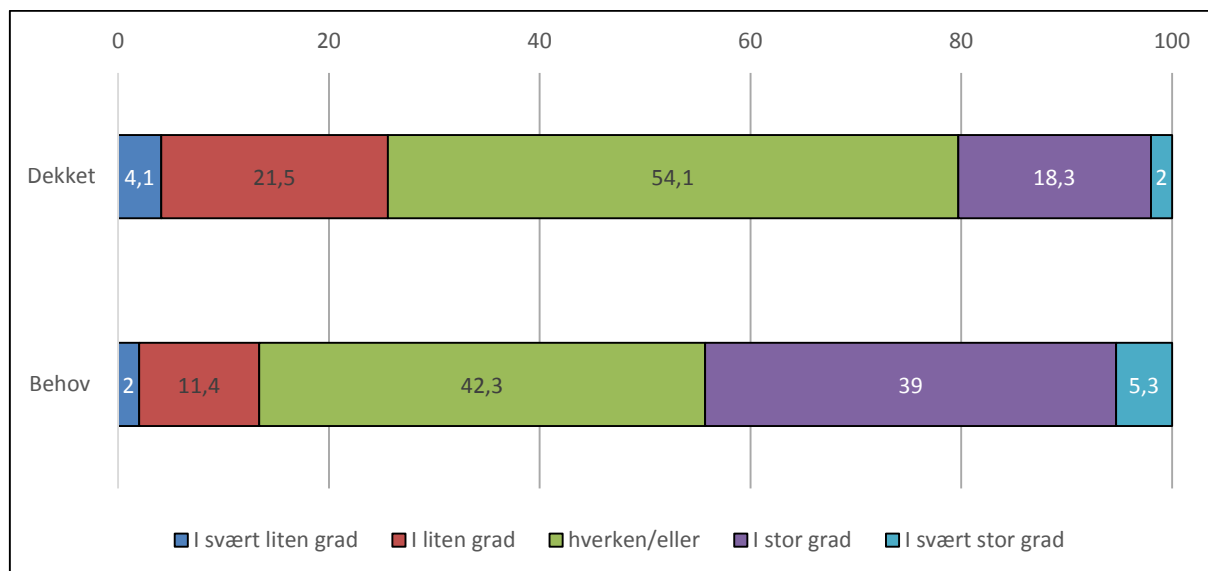
Nesten halvparten av de som har besvart spørsmålet, meddeler at de ikke har fått tilbud om denne formen for kompetanseheving. Vi kan anta at antallet i virkeligheten er større, ettersom ganske mange har latt være å svare på dette spørsmålet. Uansett, barnehaagemyndigheten og fylkesmannen angis hyppig som initiativtaker til kompetansehevingen, sjeldnere har initiativet kommet fra barnehageeier selv eller barnehager. Noen av de som svarte «annet» har poengtert at initiativet kom fra flere, og her er også både barnehageeier og fylkesmannen nevnt. Andre peker på «flyktningetjenesten», «Høgskolen i Østfold» eller NAFO. Relativt mange har svart at de ikke vet, og vi kan ikke utelukke at det blant disse også finnes noen som ikke vet om de har fått tilbud.

Vi ser ikke tendenser til sammenheng mellom antall barnehager som en har ansvar for og tilbud om kompetanseheving på lov- og regelverk, heller ikke mellom eierform og tilbud om kompetanseheving, men vi ser en tendens til at kommunale barnehageeiere sjeldnere enn de private markerer at de ikke har fått tilbud. Fylkesmannen fremheves sjeldnere som initiativtaker til kompetanseheving i private barnehager, men desto oftere er barnehaagemyndighet markert. Færre blant dem med et lite antall minoritetsspråklige barn markerer at de ikke har fått tilbud sammenlignet med de som hevder ikke å ha slike barn i barnehagene de har ansvar for.

¹³ En kan tenke seg at dette gjelder kommuner i fylker som enda ikke deltar i satsingen, men materialet gir ikke noe entydig bilde av at det er slik.

Eierne ble bedt om å vurdere hvorvidt det samlede kompetansebehovet når det gjelder regelverket er dekket, og om de har behov for økt kompetanse om dette. Disse to spørsmålene kan synes like, men svar på det ene er ikke nødvendigvis gitt ved svar på det andre spørsmålet, som vi også ser av figuren.

Figur 2.1 Barnehageeieres svar på om det samlede kompetansebehovet om regelverket hos dem som barnehageeier er dekket samt om det er behov for økt kompetanse om regelverket på det flerkulturelle området.

Note: N=246.

Først og fremst er det iøynefallende at så store andeler av respondentene har svart «i hverken stor eller liten grad» på spørsmålene, i tillegg kommer at 70 respondenter har avstått fra å svare på de to spørsmålene. Ser vi disse to under ett, kan vi si at nesten to tredeler av barnehageeierne tilkjennegir at de ikke har noen mening om hvorvidt deres kompetansebehov med hensyn til regelverk er dekket, og det samme gjelder drøyt halvparten i spørsmålet om de har behov for økt kompetanse.

Hvis vi bare forholder oss til de respondentene som har besvart, kan vi konstatere at 44 prosent gir uttrykk for at de trenger økt kompetanse om regelverket. Denne svargivingen har vi undersøkt nøyere. Vi finner at den ikke har noen klar sammenheng med størrelse, det vil si antall barnehager eieren har ansvar for. Derimot ser vi en sammenheng med andel barn som er to- eller flerspråklige. Eierne som oppgir «ingen» om denne andelen gir i ganske liten grad uttrykk for behov om økt kompetanse om regelverket. Behovet uttrykkes av omtrent halvparten av eierne i intervallet fra et lite mindretall barn til omtrent halvparten barn med en slik bakgrunn. Vi ser også en signifikant høyere andel med uttrykt behov blant de private sammenlignet med de kommunale barnehageeierne.

2.1.4 Deltakelse i satsingen

Til sist tar vi for oss spørsmålet om deltakelse eller planer om deltakelse i satsingen. Dette spørsmålet ble etterfulgt av en formulering om tilbud som forutsetning. Ellers ville nok problemstillingen synes litt søkt når det er Fylkesmannen som velger ut kommuner til deltakelse i satsingen. Uansett foregår trolig rekrutteringen til satsingen også i en dialog med barnehageeiere. Tabellen nedenfor viser svarfordelingen.

Tabell 2.4 Barnehageeieres svar på spørsmålet om de kommer til å delta i satsingen *Kompetanse for mangfold* dersom de får et slikt tilbud.

	Antall	Prosent
Vi deltar allerede	17	6,7
Vi har bestemt oss for å delta	23	9,0
Vi vurderer å delta	129	50,6
Vi kommer ikke til å delta	20	7,8
Vet ikke	66	25,9
Totalt (N=)	255	100

Vi ser at et lite antall barnehageeiere allerede er med i satsingen samt at godt og vel like mange har bestemt seg for å bli med. Om lag halvparten vurderer spørsmålet, mens om lag en av 13 har falt ned på at de ikke vil delta. Relativt mange gir uttrykk for at de ikke vet, og det må også bemerkes at 61 respondenter ikke har svart på dette spørsmålet.¹⁴

De to første utsagnene kan forstås som en positiv avklaring, og dette kan vi måle mot antall barnehager eieren har ansvar for, antall barn i barnehagene som er to- eller flerspråklige samt eierforhold. Vi undersøker ikke da nødvendigvis villighet, men kanskje i større grad hva som kjennetegner de barnehageeierne som har fått tilbud.

Det er en signifikant sammenheng mellom antall barnehager og positiv avklaring, på den måten at de med ansvar for flere barnehager oftere er med eller vil bli med i satsingen sammenlignet med de som bare har ansvar for en barnehage. Dette kan bety at barnehageeierne med flere barnehager har en sterkere profilering av kompetanseheving enn små eiere har. Barnehageeiere som oppgir at ingen barn i barnehagene er to- eller flerspråklige, har i svært liten grad svart i tråd med det vi kaller positiv avklaring. Altså når barnehagen ikke har aktuelle barn, er det ingen aktive kompetansetiltak på det flerkulturelle feltet. Utover dette er det ingen klare mønstre etter andeler barn med slik bakgrunn. Vi finner ingen forskjell etter eierform, men en høyere andel av eierne av private barnehager angir at de ikke vet, sammenlignet med kommunale eiere.

2.2 Barnehagemyndighet

I alt 264 representanter for en barnehagemyndighet har deltatt i spørreundersøkelsen, og disse har i varierende grad besvart det enkelte spørsmålet rettet til denne kategorien. Som vi har vært inne på, er Oslos bydeler sterkt underrepresentert i materialet. Når vi i det følgende snakker om små, mellomstore og store kommuner, bruker vi samme inndeling som NIFU gjør i analyser av data fra Utdanningsdirektoratets spørringer til grunnopplæringen. Små kommuner er betegnelsen på kommuner med innbyggertall under 3.000, mellomstore befinner seg i intervallet 3.000-9.999, mens store kommuner har innbyggertall på over 10.000.

2.2.1 Andel barn som er to- eller flerspråklige

Også barnehagemyndigheten fikk spørsmål om innslag av to- eller flerspråklige barn.

¹⁴ Hvis vi undersøker hvordan de som mente at de ikke hadde fått informasjon om satsingen besvarer dette spørsmålet om deltakelse, ser vi ingen vesentlige forskjeller fra de tallene som fremgår av tabell 2.4. Blant disse var det også en halvpart som ga uttrykk for at de vurderer å delta.

Tabell 2.5 Barnehagemyndighetens angivelse av andel barn i barnehagene som er to- eller flerspråklige. Absolutte tall og prosent.

	Antall	Prosent
Ingen (0 prosent)	-	0
Et lite mindretall (0–15 prosent)	149	65,1
Et mindretall (15–40 prosent)	72	31,4
Omtrent halvparten (40–60 prosent)	3	1,3
Mer enn halvparten (over 60 prosent)	5	2,2
Totalt (N=)	229	100

Det klart vanligste er at barn i denne kategorien utgjør et lite mindretall, under 15 prosent, av barna i de barnehagene som myndigheten har ansvar for. Dette er informasjon vi skal ta med i analysene av andre svar.

2.2.2 Informasjon om satsingen

Spørsmålet om hvorfra informasjon om satsingen *Kompetanse for mangfold* var kommet ble stilt med mulighet for å gi flere svar. Også benektende svar om informasjon var mulig, som vist i tabellen nedenfor.

Tabell 2.6 Barnehagemyndighetens svar på spørsmålet: Hvem har informert dere som barnehagemyndighet om satsingen *Kompetanse for mangfold*? Absolutte tall og prosent.

	Antall	Prosent
Vi har ikke fått informasjon om dette	35	14,8
Fylkesmannen	162	68,4
Høgskole/universitet	22	8,3
Barnehageeier	18	7,6
Barnehage(r) vi har ansvar for	6	2,5
Annet	36	15,2
Vet ikke	15	6,3
Totalt (N=)	237	100

Fylkesmannen er kilde til informasjon om satsingen for et betydelig flertall av respondentene. Mange av respondentene har oppgitt med egne ord hvilke kilder som har vært aktuelle. Med unntak av tre personer som orienterer om at de er nye i jobben og derfor ikke har hørt om satsingen, er det ganske mange som peker på Utdanningsdirektoratet eller departementet, ofte også med poengtering av internett, hjemmeside, nyhetsbrev og lignende, dette gjelder 20 av de 36 som har brukt sjansen til å meddele seg om dette. En kommenterer: «Vi må være veldig aktive selv, innhente, laste ned..., lite kommer 'av seg selv'». En svarer «Statsbudsjettet for 2014», en annen «regionalt nettverk for barnehageeiere». Ellers er «høgskolen», «IMDi», «pedagogisk senter» og «kollega i annen kommune» nevnt.

Vi vil undersøke nærmere om det finnes særlige kjennetegn ved de som mener at de ikke har fått informasjon. Det er ikke mulig å se noe klart mønster i markering av dette alternativet etter hvor mange offentlige barnehager myndigheten har ansvar for, men de som har ansvar for mer enn fem private barnehager markerer oftere at de ikke har fått slik informasjon sammenlignet med de som har ansvar for færre private barnehager. De som bare har myndighetsansvar overfor én privat barnehage, markerer sjelden at de ikke har fått informasjon om satsingen. Vi er usikre på hvordan dette kan tolkes. Kanskje betyr det at der det er mange private barnehager, er ikke den kommunale tilsynsmyndigheten så aktivt inne for å sikre kompetanseheving, kanskje er arbeidskapasiteten til tilsynsmyndigheten en faktor. Vi finner ingen forskjell etter andel barn som er to- eller flerspråklige eller etter kommunestørrelse.

2.2.3 Tilbud om kompetanseheving i lov- og regelverk

På spørsmålet *Dersom dere har fått tilbud om kompetanseheving i regelverk på det flerkulturelle området, hvem tok initiativ til dette?* var det bare mulig å markere ett av svaralternativene, og resultatene er gjengitt i tabellen nedenfor. 35 respondenter som ikke besvarte dette spørsmålet, er holdt utenfor.

Tabell 2.7 Barnehagemyndighetens svar på spørsmål om hvem som tok initiativ til kompetanseheving i lov og regelverk. Absolutte tall og prosent.

	Antall	Prosent
Vi har ikke fått tilbudet	84	36,7
Fylkesmannen	99	43,2
Min arbeidsgiver	7	3,1
Annet	15	6,6
Vet ikke	24	10,5
Totalt (N=)	229	100

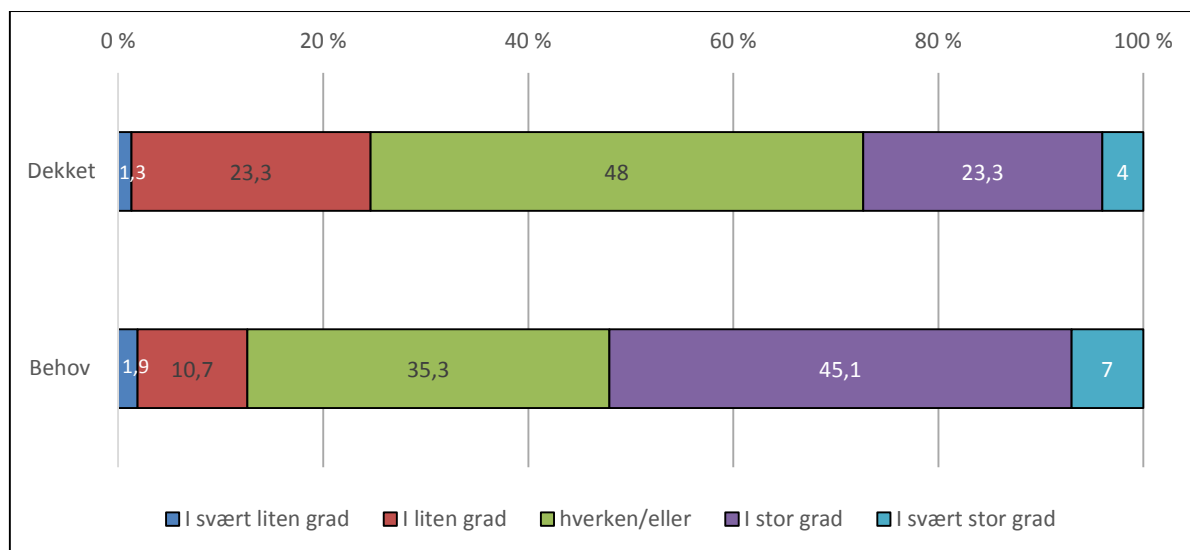
Den største andelen oppgir at Fylkesmannen har tatt initiativ til kompetanseheving om regelverket, men en drøy tredel meddeler at til ikke har fått et slikt tilbud. Fra kommentarfeltet som respondentene kunne bruke, får vi vite om «egen stab», «skolefaglig rådgiver» samt «egen ressursperson med ansvar for feltet» som initiativtaker til kompetansehevingen. Andre peker på «høyskole, «kurs via direktoratet og i regi av NAFO» eller nettverk av kommuner lokalt. En annen skriver at vedkommende «har vært med å sette opp egen kursrekke for barnehagene», en annen poengterer at de har egne kompetansetiltak for både private og kommunale barnehager». Med de to siste kommentarene ser vi at spørsmålet om kompetanseheving i regelverket for ansatte med tilsynsmyndighet kan ha vært oppfattet som et spørsmål om igangsetting av kompetanseheving i barnehagene.

Vi har undersøkt om det finnes kjennetegn ved de som forteller at de ikke har fått tilbud. Vi ser ikke tegn til at kommunestørrelse har betydning. Antall private barnehager ser igjen ut til å spille en rolle på den måten at de med myndighetsansvar for mange slike, oftere forteller at de ikke har fått tilbud om kompetanseheving. For antall offentlige barnehager ser vi ikke dette mønsteret. Andel to- og flerspråklige barn ser ikke ut til å gjøre en forskjell, og som vi har vært inne på, oppgir ingen av disse respondentene å ha ansvar for barnehager uten slike barn.

2.2.4 Behov for kompetanse

Likelydende spørsmål som til barnehageeier, ble stilt til barnehagemyndighet om hvorvidt behovet for kompetanse er dekket og om det er behov for økt kompetanse om regelverk på det flerkulturelle området. Vi ser også her at svar på det ene spørsmålet ikke fullt ut gir svar på det andre spørsmålet.

Figur 2.2 Barnehagemyndighetens svar på om det samlede kompetansebehovet om regelverket hos dem som barnehagemyndighet er *dekket* samt om det er *behov* for økt kompetanse om regelverket på det flerkulturelle området.

Note: N= 227 og 215.

Også blant tilsatte med barnehagemyndighet er det mange som svarer hverken eller på disse spørsmålene, og henholdsvis 37 og 49 respondenter har latt være å svare. Andelene som ikke tar stilling, ved å svare nøytralt eller avstå fra å svare, er likevel lavere sammenlignet med hva vi så ovenfor for barnehageeierne. Det er også signifikant flere med tilsynsmyndighet som svarer bekreftende på spørsmålet om behov for økt kompetanse om regelverk i forhold til barnehageeierne.

Vi har også undersøkt sammenhengen mellom svar på spørsmålet om kompetansebehovet er dekket og svar på spørsmålet om de har behov for økt kompetanse om regelverket på det flerkulturelle området. Vi undersøker sammenhengen ved å beregne hvilken andel antallet i hver celle av en slik krysstabell utgjør av det totale antallet respondenter. Resultatene fremgår av tabell 2.8.

Tabell 2.8 Sammenheng mellom svar på spørsmålet om det samlede kompetansebehovet om regelverket hos dem som barnehagemyndighet er *dekket* samt om det er *behov* for økt kompetanse om regelverket på det flerkulturelle området.

	Har behov for økt kompetanse		
	I svært liten eller i liten grad	Verken/ eller	I svært stor eller i stor grad
Kompetansebehovet er dekket			
I svært liten eller i liten grad	2,3	1,4	21,9
Verken/eller	2,8	24,7	20,5
I svært stor eller i stor grad	7,4	9,3	9,8

Note: N=215.

Den største andelen av respondentene, nærmere bestemt 25 prosent, svarer «i hverken stor eller liten grad» på begge spørsmålene. I tillegg kommer en femdel (21 prosent) som svarer nøytralt på spørsmålet om kompetansebehovet er dekket og samtidig bekrefter av de har et kompetansebehov. Omtrent like mange (22 prosent) melder at kompetansebehovet ikke er dekket og bekrefter behov for kompetanse på det flerkulturelle området. 10 prosent svarer at kompetansebehovet er dekket samtidig

som de bekrefter at de har kompetansebehov på lov og regelverk. Bare to prosent svarer at de i liten grad har kompetanse og at de i liten grad trenger kompetanse.

Vi undersøker om det finnes systematiske forskjeller i andeler som bekrefter behov for økt kompetanse etter de variablene vi har i materialet. Vi finner at det er en signifikant høyere andel (64 prosent) av ansatte med tilsynsmyndighet i små kommuner som bekrefter et slikt behov sammenlignet med tilsvarende i store kommuner (42 prosent). Dette kan handle om regelverk som angår asylbarn eller flyktningsbarn, der utfordringene er ekstra store fordi de er nyankomne, uten at vi kan fremføre dette som annet enn en tolkning. Kommunestørrelse gjør seg kanskje også gjeldende når vi ser at de med ansvar for få offentlige barnehager i større grad bekrefter kompetansebehov enn de med ansvar for mange offentlige barnehager. Antall private barnehager gir ikke systematiske forskjeller, heller ikke andel barn som er to- eller flerspråklige.

2.2.5 Deltakelse i satsingen

Tabell 2.9 Barnehagemyndighetens svar på spørsmålet om de kommer til å delta i satsingen Kompetanse for mangfold dersom de får et slikt tilbud.

	Antall	Prosent
Vi deltar allerede	31	13,8
Vi har bestemt oss for å delta	22	9,8
Vi vurderer å delta	102	45,3
Vi kommer ikke til å delta	18	8,0
Vet ikke	52	23,1
Totalt (N=)	225	100

Relativt mange ansatte med tilsynsmyndighet for barnehager oppgir at de allerede deltar i satsingen i forhold til hva representanter for barnehageeiere har meddelt. Også for den respondentgruppen vi forholder oss til her, vil vi utforske om det finnes kjennetegn ved de som har kommet til en positiv avklaring, forstått som at de enten allerede deltar eller har bestemt seg for å delta. Det er grunn til å minne om at dette ikke nødvendigvis gjenspeiler «villighet», men kanskje heller hvordan tilbud har vært rettet så langt i satsingen.

Vi ser en statistisk signifikant sammenheng med kommunestørrelse på den måten at tilsynsmyndigheten i store kommuner oftere har nådd en positiv avklaring sammenlignet med myndigheten i små kommuner. Kommunestørrelse gjør seg trolig også gjeldende når vi ser økte andeler med positiv avklaring jo flere offentlige barnehager myndigheten har ansvar for. Det er ingen lineær sammenheng mellom antall private barnehager som er under tilsynsmyndighetens ansvar og positiv avklaring, men andelen øker når vi går fra ingen til en barnehage og fra en til to-fire barnehager, samt at andelen er særlig høy blant de med ansvar for 12 eller flere private barnehager. Alt i alt tilsier dette at det er tilsynsmyndigheten i folkerike kommuner og med ansvar for mange barnehager som i størst grad er inkludert i satsingen. Vi ser en økning i positiv avklaring for de med ansvar for barnehager med et mindretall (under 40 prosent) barn som er to- eller flerspråklige sammenlignet med tilsvarende for barnehager med et lite mindretall (under 15 prosent) slike barn.

2.3 Barnehagestyrere

Undersøkelsen har frembrakt svar fra så mye som 1143 barnehagestyrere. 8 prosent av disse er menn. Vi har noe informasjon om barnehagene: antall årsverk, antall barn, antall pedagogiske ledere, antall assistenter. Ikke overraskende er disse variablene høyt korrelert, spesielt antall barn og antall årsverk (Pearsons $R=0,98$), hvilket kan være et resultat av at dette forholdet er forskriftsregulert. Vi har delt respondentene inn i omtrent tre like store grupper for hver av disse fire variablene til bruk i de videre analysene.

Vi kan ellers nevne at halvparten av barnehagene er private, resten kommunale med unntak av noen ytterst få offentlige med andre eierformer (en fylkeskommunal og fire statlige barnehager). Fra Trøndelag Forskning og Utvikling har vi fått vite at styrere for familiebarnehager er underrepresentert i materialet, og dette faller sammen med at private barnehager er noe underrepresentert.

2.3.1 Andel barn som er to- eller flerspråklige

Også barnehagestyrerne fikk spørsmålet om andel barn som er to- eller flerspråklige i barnehagen. Bare 35 av de 1143 respondentene besvarte ikke dette spørsmålet. For resten er fordelingen gjengitt i tabellen nedenfor.

Tabell 2.10 Barnehagestyreres angivelse av andel barn i barnehagen som er to- eller flerspråklige. Absolutte tall og prosent.

	Antall	Prosent
Ingen (0 prosent)	120	10,8
Et lite mindretall (0–15 prosent)	660	59,1
Et mindretall (15–40 prosent)	242	21,7
Omtrent halvparten (40–60 prosent)	59	5,3
Mer enn halvparten (over 60 prosent)	35	3,1
Totalt (N=)	1116	100

Det klart vanligste er å ha et lite mindretall to- og flerspråklige barn, og dette virker rimelig når vi forholder oss til hele landet. En av ti barnehagestyrere meddeler at de ikke har noen barn i denne kategorien. Mer vanlig er det å ha inntil 40 prosent, mens få rapporterer om andeler over dette. Dette er informasjon vi vil bringe inn i de videre analysene av svarene fra barnehagestyrerne.

Som nevnt i gjennomgangen av svarprosjenter og vurdering av skjevheter i kapittel 1, har vi en svak underrepresentasjon av barnehager i Oslo, og dette tilsier at barnehager med høye andeler minoritetsspråklige barn er underrapportert. Vi presenterer derfor den samme fordelingen som er gjengitt i tabell 2.10 utelukkende for Oslo.

Tabell 2.11 Svar fra barnehagestyrere i Oslo om andel barn i barnehagen som er to- eller flerspråklige. Absolutte tall og prosent.

	Antall	Prosent
Ingen (0 prosent)	7	5,9
Et lite mindretall (0–15 prosent)	47	39,5
Et mindretall (15–40 prosent)	29	24,4
Omtrent halvparten (40–60 prosent)	19	16,0
Mer enn halvparten (over 60 prosent)	17	14,3
Totalt (N=)	123	100

Det er vanskelig å sammenholde denne fordelingen med tilgjengelig registerinformasjon. Vi nevner likevel at informasjon fra statistikkbanken hos SSB tilsier at på bydelsnivå (15 bydeler) finnes vi ingen bydel med 0 prosent minoritetsspråklige barn, fem bydeler har 0-15 prosent, 6 bydeler har 15-40 prosent, tre bydeler har 40-60 prosent og en bydel har 60 prosent. Vi opprettholder forbeholdet om at barnehager med høye andeler minoritetsspråklige barn kan være underrepresentert i materialet.

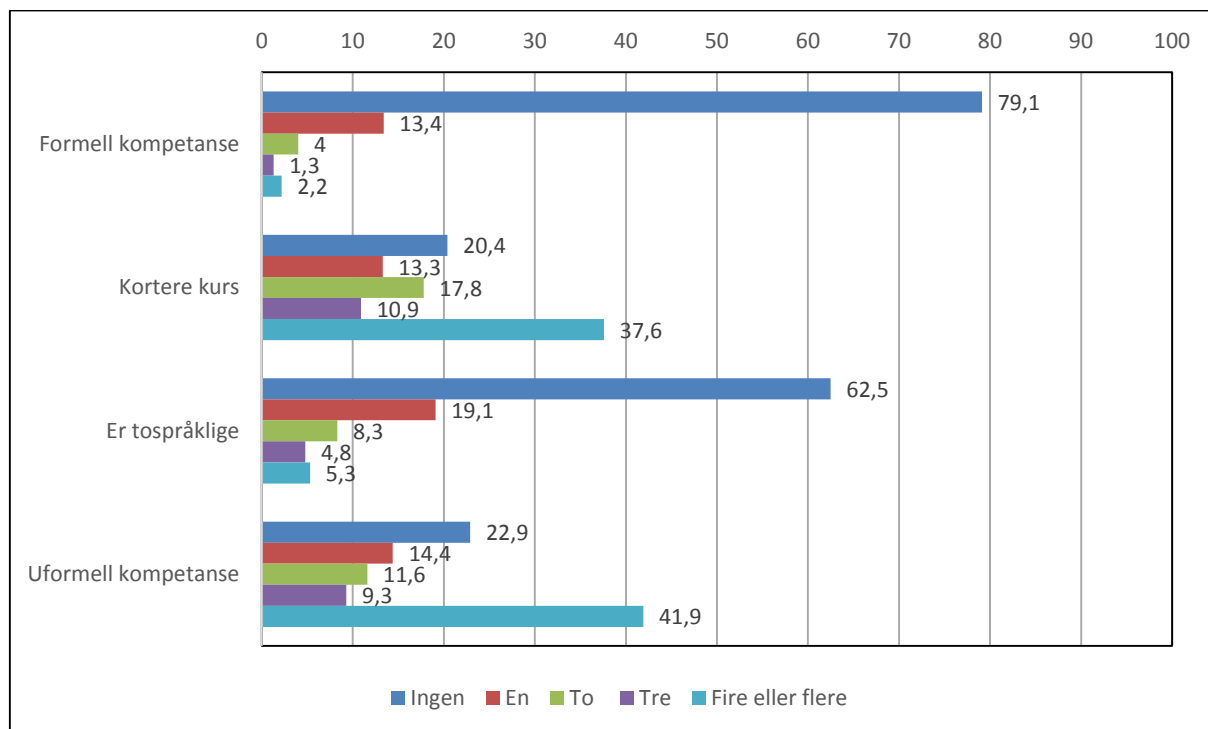
2.3.2 Eksisterende kompetanse

På spørsmålet om styrers høyeste fullførte utdanning kommer det frem at 96 prosent har førskolelærerutdanning, masterutdanning eller annen utdanning fra høyskole eller universitet. Et annet spørsmål til barnehagestyrer var om hun eller han har formell kompetanse fra universitet eller

høyskole innenfor flerkulturell pedagogikk eller andrespråksutvikling. 10,6 prosent av styrerne bekrefter at de har denne typen formelle kompetanse, mens 86,3 prosent svarer benektende. Andelen som ikke har svart på dette, er 3,1 prosent.

Vi stilte også spørsmål om ansattes formelle kompetanse på feltet flerkulturell pedagogikk og andrespråksutvikling, samt om de har kortere kurs med varighet en-to dager om språk i et inkluderende barnehagemiljø eller om språklig og kulturelt mangfold. Spørsmål om ansattes tospråklige kompetanse ble også stilt i form av et spørsmål om ansatte snakker med barna på barnas morsmål når dette ikke er norsk. Til sist ville vi vite hvor mange av de ansatte som har uformell kompetanse basert på erfaring fra barnehage med språklig og kulturelt mangfold.

Figur 2.3 Barnehagestyreres svar på spørsmål om ansattes kompetanse. Prosent.

N=1071; 1078; 1060; 1080.

Det vanligste er at ingen av de ansatte har formell kompetanse innenfor flerkulturell pedagogikk eller andrespråksutvikling, men én ansatt med relevant kompetanse angis av 13 prosent av barnehagestyrerne. Legger vi til de som melder om flere ansatte med slik kompetanse, dreier dette seg om 21 prosent av alle barnehagene. Sammenhenger mellom styrers og ansattes kompetanse på dette feltet, skal vi straks komme tilbake til.

Når det gjelder kortere kurs av en-to dagers varighet, er det vanligere at fire eller flere av de ansatte har dette enn at ingen har det. Det samme gjelder uformell kompetanse i form av erfaring fra barnehage med språklig og kulturelt mangfold.

Tospråklig personale finnes ikke i barnehagen, kommer det frem i besvarelsene fra 63 prosent av styrerne. Blant de som har slikt personale, er det oftere en ansatt enn to og flere, men dette forekommer også.

Tabellen under viser sammenhengen mellom svar på spørsmålet om styrers egen og ansattes formelle kompetanse i flerkulturell pedagogikk og andrespråksutvikling. Så mye som 82 respondenter som ikke har svart på minst ett av spørsmålene, er holdt utenfor.

Tabell 2.12 Styrers informasjon om ansattes formelle kompetanse i flerkulturell pedagogikk eller andrespråkutvikling etter hvorvidt styrer selv har slik kompetanse. Prosent.

Ansatte med formell kompetanse	Styrer HAR formell kompetanse	Styrer HAR IKKE formell kompetanse
Ingen	45,8	83,6
En	27,1	11,7
To	11,9	2,8
Tre	3,4	1,0
Fire eller flere	11,9	1,1
Totalt (N=)	118	943

Hvis vi går ut fra at styrer ikke også har rapportert om seg selv blant ansatte med formell kompetanse i flerkulturelle pedagogikk og andrespråkutvikling, ser vi at det er langt vanligere at minst en av de ansatte har slik kompetanse der hvor styrer har denne utdanningsbakgrunnen. Dette kan handle om flere forhold. En styrer med slik kompetanse vil lettere kunne gjenkjenne kompetansen blant ansatte, det vil si at vi må ta et lite forbehold om at styrere som ikke selv har slik kompetanse, kan underrapportere om ansatte. Kanskje vil en styrer med slik kompetanse også rekruttere flere for å få kompetansen inn blant ansatte, eller også oppfordre til videreutdanning på feltet blant ansatte. Det kan også handle om kjennetegn ved barnehagene, som størrelse og beliggenhet.

For å undersøke dette, konstruerer vi en variabel som skiller barnehager hvor både barnehagestyrer og minst en ansatt har den aktuelle formelle kompetansen (begge nivåer har formell flerkulturell kompetanse) fra barnehager hvor bare leder har slik kompetanse, bare ansatte har slik kompetanse og hvor ingen av nivåene har slik kompetanse. Vi er her særlig interessert i å skille ut førstnevnte fra de andre kategoriene.

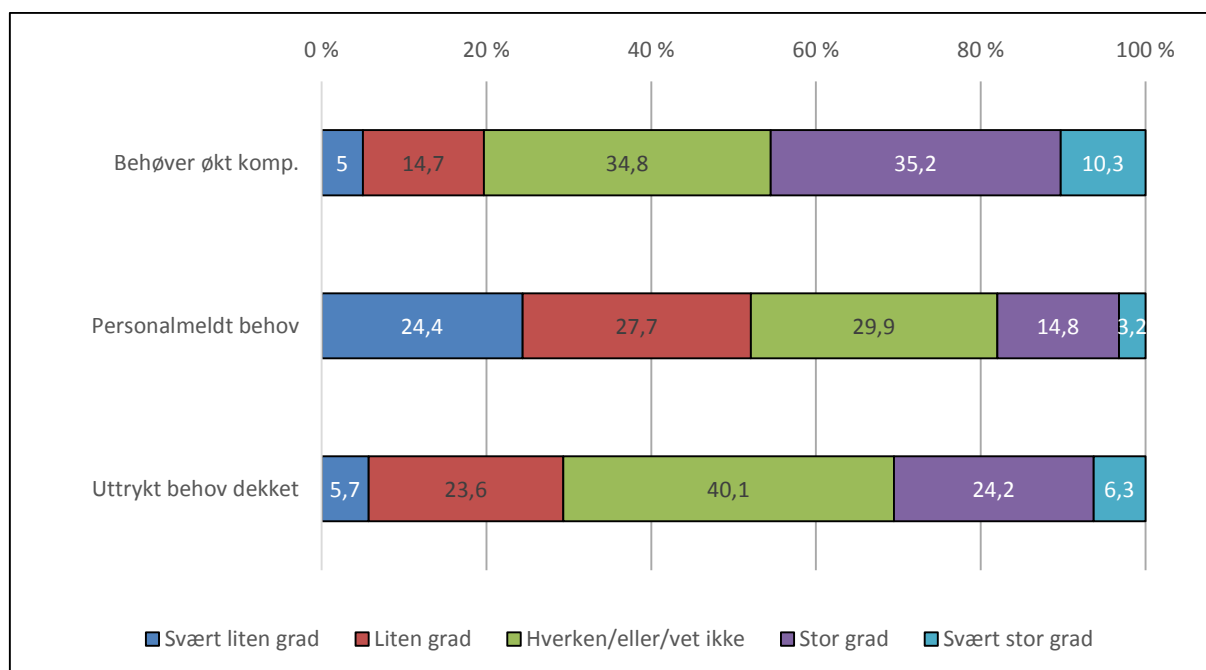
Det viser seg at indikatorer på barnehagestørrelse som antall barn, antall årsverk, antall pedagogiske ledere er meget svakt korrelert med forekomsten av den aktuelle kompetansekonstellasjonen. Vi ser en tendens til at de små barnehagene har en slik kompetansekonstellasjon oftere enn de store barnehagene (forskjellen er på grensen til å være signifikant). Så mye som 47 prosent av de barnehagene som har en slik kompetansekonstellasjon, har et lite mindretall to- og flerspråklige barn, men dette er også den vanligste situasjonen, så vi av tabell 2.10 ovenfor.

Forekomsten av barnehager med formell flerkulturell kompetanse både på styrer- og ansattnivå er 5,6 prosent i hele materialet. Når vi undersøker fylke for fylke, finner vi at enkelte fylker med noe høyere forekomst av denne kompetansekonstellasjonen. Det gjelder Østfold (7,3 prosent), Oslo (9,8 prosent), Vestfold (9,3 prosent), Rogaland (10,5 prosent), Sør-Trøndelag (6,3 prosent), Nord-Trøndelag (7,5 prosent), Troms (13,6 prosent) og Finnmark (6,9 prosent). Dette er ikke statistisk signifikante forskjeller, men vi tror likevel at dette i noen grad gjenspeiler studietilbud og videreutdanningstilbud lokalt, forut for satsingen *Kompetanse for mangfold*.

2.3.3 Behov for kompetanse

Styrerne fikk tre spørsmål om kompetansebehov. De lød: Mener du barnehagen har behov for økt kompetanse på det flerkulturelle området? Har personalet meldt om behov på det flerkulturelle området? Har de uttrykte kompetansebehovene blitt dekket?

Figur 2.4 Barnehagestyreres svar på spørsmål om barnehagens kompetansebehov på det flerkulturelle området. Prosent.

Note: N= 1092; 1084; 491.

Først kan vi merke oss at andelen som har markert alternativet «hverken/eller» er mindre blant barnehagestyrerne sammenlignet med barnehagemyndighet og særlig –eiere, som gjennomgått tidligere i dette kapitlet. I figur 2.4 er dette svaret endog slått sammen med et annet alternativ: «Ikke relevant/vet ikke». Barnehagestyrers oppfatning om at barnehagen trenger økt kompetanse på det flerkulturelle området er mye tydeligere enn styrers rapportering om at et slikt behov har kommet til uttrykk fra personalet. For spørsmålet om det uttrykte behovet er dekket, har vi valgt å bare forholde oss til de respondentene som svarte: I liten grad, I stor grad eller I svært stor grad på det foregående spørsmålet. De som bekrefter og de som benekter at dette behovet er dekket, utgjør like store andeler, ser vi av figur 2.4. Uansett, figuren forteller at det finnes uttrykte kompetansebehov på det flerkulturelle området som ikke er dekket i barnehagene. Utover hva figuren viser, kan vi nevne at vi ikke finner noe mønster i svar på spørsmål om behov for kompetanse og kompetansekonstellasjonen i barnehagen, slik vi har redegjort for denne i forrige avsnitt.

2.3.4 Deltakelse i satsingen

Også barnehagestyrere fikk spørsmålet om de vil delta i satsingen *Kompetanse for mangfold*, dersom de får tilbud om det. Svarfordelingen fremgår av tabellen nedenfor.

Tabell 2.13 Barnehagestyreres svar på spørsmålet om de kommer til å delta i satsingen *Kompetanse for mangfold* dersom de får et slikt tilbud. Absolutte tall og prosent.

	Antall	Prosent
Ja, vi deltar allerede	48	4,4
Ja, vi har bestemt oss for å delta	56	5,1
Kanskje, vi vil vurderer å delta	682	62,5
Nei, vi kommer ikke til å delta	86	7,9
Kjenner ikke til satsingen	143	13,1
Vet ikke	77	7,1
Totalt (N=)	1092	100

Vi ser at deltakelse samt det vi tidligere har kalt positiv avklaring (markering av en av de to første svaralternativene) sjeldnere forekommer blant barnehagestyrere sammenlignet med barnehageeiere og –myndighet. Dette er ikke overraskende når vi vet at sistnevnte kategorier tilbys kompetanseheving innenfor regelverket, mens deltakelse for barnehagene er mer omfattende og betyr arbeidsstedsbasert kompetanseheving som ideelt sett involverer hele staben. Nesten to av tre barnehagestyrere kan oppfattes som positivt avventende til tilbud om deltakelse, mens relativt få har bestemt seg for å takke nei. En av fem har ikke tatt stilling, inkludert de som meddeler at de ikke kjenner satsingen.

Vi stilte også et konkret spørsmål om det hadde vært kontakt mellom barnehage og universitet eller høyskole angående satsingen *Kompetanse for mangfold*. 7 prosent bekreftet dette. Det er liten konsistens i svaret på dette spørsmålet og svar på spørsmålet gjennomgått ovenfor om barnehagen kommer til å delta i satsingen. Bare halvparten av de som svarer at de har hatt kontakt, hører under det vi har valgt å kalle positiv avklaring. Vi finner også at det har vært kontakt der hvor barnehagestyrer melder at de ikke vil delta. Dette kan handle om kontakt som gjelder andre satsinger, noe vi ikke kan forfølge her. Uansett har 7 prosent av respondentene fortalt om kontakt, og på spørsmål om hvem som tok initiativet til kontakten, finner vi svarfordelingen som fremgår av tabellen nedenfor.

Tabell 2.14 Barnehagestyreres svar på spørsmål om hvem som tok initiativ til kontakt med universitet eller høyskole angående satsingen *Kompetanse for mangfold* blant dem som har bekreftet slik kontakt. Absolutte tall og prosent.

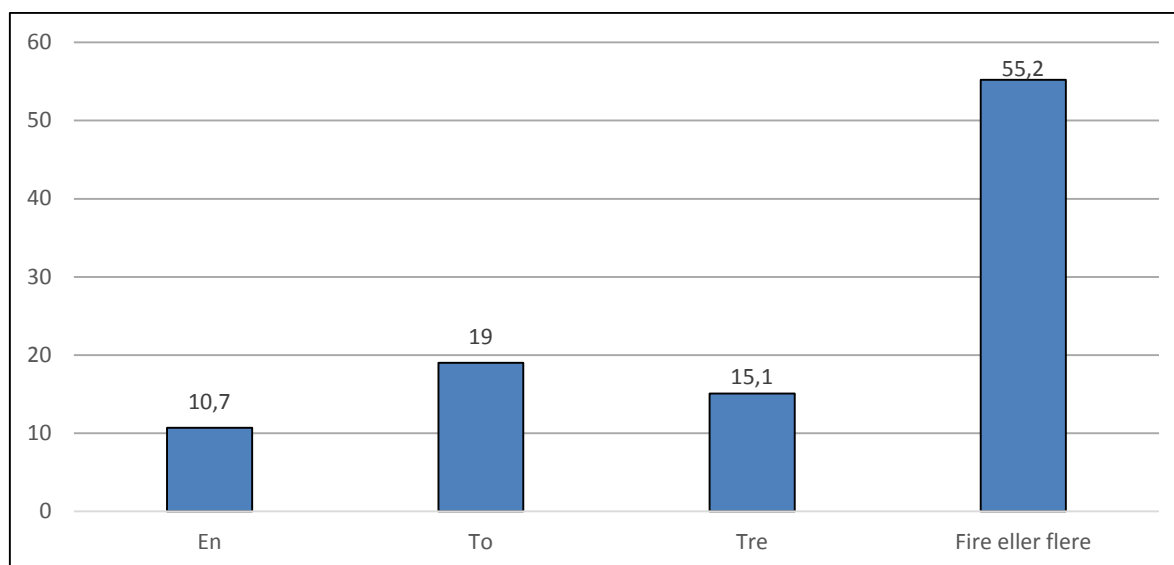
	Antall	Prosent
Barnehagen	5	6,3
Fylkesmannen	22	27,5
Barnehagemyndighet	20	25,0
Barnehageeier	14	17,5
Universitet/høyskoler	13	16,3
Andre	2	2,5
Vet ikke	4	5,0
Totalt (N=)	81	100

Igjen er det fylkesmannen og barnehagemyndigheten som oftest markeres. I beskjeden grad gjelder det at barnehagen selv har tatt initiativ til kontakt.

2.3.5 Tidligere kompetanseheving

Et unikt spørsmål til barnehagestyrerne (som ikke ble stilt til eiere eller myndighet) er om de tidligere har vært med i satsinger for flerkulturell kompetanseheving blant ansatte. 343 personer (31 prosent av alle respondentene) svarer bekreftende på dette spørsmålet. Disse fikk et oppfølgingsspørsmål om hvor mange av de ansatte som var omfattet av dette.

Figur 2.5 Barnehagestyreres angivelse av hvor mange blant de ansatte som var omfattet av tidligere tiltak for flerkulturell kompetanseheving. Prosent.

N=337.

Vi ser at over halvparten angir at kompetansehevingen gjaldt fire eller flere. Det er imidlertid stor variasjon i antall årsverk i barnehagene. Blant de som har angitt at fire eller flere deltok, er det en stor overvekt av store barnehager, i betydningen mange årsverk. Blant små barnehager er det en mer jevn fordeling av antall deltakere i tidligere tiltak. Svarene som er illustrert i figur 2.5 gir altså ingen god indikasjon på om hele personalet deltok i tidligere tiltak.

2.3.6 Hva predikerer deltakelse?

Det kan være vanskelig å identifisere kjennetegn ved de barnehagene som deltar i *Kompetanse for mangfold* når disse foreløpig er nokså få sammenlignet med de mange som (enda) ikke deltar. Vi har en meget skjev fordeling mellom deltakere og ikke-deltakere. Vi har sett at mindre enn 5 prosent av barnehagene deltar, og hvis vi legger til de som svarer at de kommer til å delta, utgjør disse (med positiv avklaring) nesten 10 prosent av barnehagene (jf. tabell 2.12).

Vi har foretatt logistiske regresjonsanalyser hvor vi har latt deltakelse (markering av alternativet: «Vi deltar allerede» versus alt annet) være avhengig variabel, med uavhengige variabler slik de fremgår av tabellen nedenfor. Poenget med denne multivariate analysen er å undersøke hvilke forhold eller egenskaper ved barnehagene som påvirker eller henger sammen med deltakelse versus ikke-deltakelse i satsingen. I regresjonen endres verdien av en og en variabel mens de øvrige holdes konstante. B (stigningskoeffisienten) i tabellen nedenfor angir i hvilken grad det påvirker utfallet (deltakelse versus ikke-deltakelse) dersom man øker verdien med en enhet (for eksempel fra 0 til 1) på en uavhengig variabel. S.E. (standardfeilen) er et mål på tilfeldig variasjon i utvalget, og denne gir også en indikasjon på om en effekt er statistisk pålitelig eller ikke. Dette siste er angitt separat med stjerner (***). I denne modellen tilsier signifikansnivået for to av variablene at de påvirker utfallet med mindre enn en prosent sjanse for å ta feil.

Når vi vil undersøke om tidligere deltakelse i lignende kompetansehevingstiltak har noe å si for deltakelse i *Kompetanse for mangfold*, er det fordi det kan tenkes at en i en tidlig fase av satsingen velger ut de barnehagene som en vet har vist interesse for dette kompetanseområdet tidligere. Antall årsverk er først og fremst en indikasjon på barnehagestørrelse, og vi mener det er interessant å finne ut om det er noen sammenheng mellom dette og deltakelse i satsingen. Vi har laget dummyvariabler av denne, hvor under åtte årsverk utgjør referansegruppen, mens middels antall årsverk omfatter barnehager med mellom 8 og 14,2 årsverk, og store barnehager er de med minst 14,3 årsverk.

Det kan også tenkes at barnehager der styrer eller minst en ansatt har formell kompetanse fra universitet eller høyskole i flerkulturell pedagogikk eller andrespråksutvikling, er de som i første rekke vil etterspørre kompetanseheving på det flerkulturelle området. Vi gjør altså en antakelse om en slags Matteuseffekt som ofte viser seg i etter- og videreutdanningstiltak ved at de som har mest utdanning, er de som oftest søker mer utdanning. Vi ønsker dessuten å undersøke om eierform har betydning for deltakelse, samt om det betyr noe hvor stor andel av barna som er to- eller flerspråklige. Dette siste gjør vi ved å sammenligne barnehager med minst 15 prosent to- eller flerspråklige barn med de som har lavere andeler enn dette.

Pseudoforklart varians er ikke veldig høy, fremgår det av tabellen. Det kan bety at det er flere forhold som vi ikke har klart å fange i modellen, som har betydning for deltakelse i satsingen.

Tabell 2.15 Logistisk regresjonsanalyse av hvilke forhold som påvirker deltakelse i satsingen *Kompetanse for mangfold høsten 2014*. Besvarelser fra barnehagestyrere.

Uavhengige variabler	Verdier	B	S.E.
Deltatt i tidligere flerkulturelle kompetansehevingstiltak	0=nei; 1=ja	1,281***	0,326
Antall årsverk	Referansegruppe: små barnehager, inntil åtte årsverk(=0).		
Mellomstore	1= mellom 8 og 14 årsverk	0,280	0,415
Store	1= 14 årsverk eller mer	0,348	0,415
Flerkulturell kompetansesituasjon	0=standard; 1=styrer og/eller minst en ansatt har formell kompetanse i flerkulturell pedagogikk eller andrespråksutvikling	-0,343	0,354
Eierform	0=kommunal/offentlig; 1= privat	-0,441	0,336
Andel to- eller flerspråklige barn	0=ingen eller inntil 15 prosent; 1=15 prosent/mer	0,901***	0,286
Konstant		-4,054***	0,434
Pseudoforklart varians (Nagelkerke R ²)		0,113	
Antall observasjoner		1143	

Note: *** betyr $p < 0,01$.

Vi ser at tidligere deltakelse i kompetansehevingstiltak på det flerkulturelle området i størst grad predikerer deltakelse i *Kompetanse for mangfold* blant de barnehagene som har besvart spørreundersøkelsen. Også dersom andelen to- og flerspråklige barn i barnehagen er 15 prosent eller høyere, øker sjansene for at barnehagen deltar i satsingen.¹⁵ Tabellen viser dessuten at barnehagestørrelse, målt i antall årsverk, ikke har noe å si. Vi finner ikke støtte for en antakelse om at det kan være barnehager hvor enten styrer eller minst en ansatt, eventuelt begge har formell flerkulturell kompetanse fra universitet eller høyskole, som oftest er med i satsingen i denne tidlige fasen. Dette er forhold ved barnehagen som ikke virker inn på deltakelse, slik vi har kunnet måle det.

Eierform virker heller ikke inn på deltakelse. En separat bivariat analyse viser at om lag to tredeler av de deltakende barnehagene er kommunale. Spørsmålet er derfor om vi har å gjøre med bakenforliggende forhold, som forskjell i andel to- og flerspråklige barn mellom private og offentlige barnehager. Vi finner at offentlig eide barnehager oftere enn de private har en andel to- og flerspråklige på 15 prosent eller mer. I regresjonsmodellen har vi kontrollert for innslag av to- eller flerspråklige barn, og da gir eierform ingen effekt på deltakelse. Dette tilsier at sammenhengen mellom eierform og deltakelse som kommer frem i den bivariate analysen, er spuriøs. Kontrollert for andre

¹⁵ Separate analyser viser en svak, men signifikant korrelasjon mellom disse variablene: tidligere deltakelse i tiltak og andel to- eller flerspråklige barn. Også andre variabler (tidligere deltakelse, antall årsverk, eierform) er korrelerte. Vi har derfor testet modellen for multikolinearitet (Field 2005) og funnet at dette ikke er et problem.

forhold har eierform ingen selvstendig effekt på deltakelse. Det kan ellers nevnes at vi har forsøkt å inkludere fylker som dummyvariabler, uten at noen av disse ga utslag på deltakelse.

Når vi endrer den avhengige variabelen fra deltakelse til positiv avklaring, hvilket betyr at vi inkluderer de barnehagene hvor styrer har bekreftet at de vil delta (jf. Tabell 2.13), avtar effekten av tidligere deltakelse i lignende tiltak, men den er fortsatt sterk og signifikant. Samtidig er effekten av å ha femten prosent to- og flerspråklige barn ikke lenger signifikant. Kanskje kan vi forstå forskjellen mellom de som sier at de deltar og de som sier at de kommer til å delta, som tilhørende ulike puljer i opptrappingen av satsingen. Hvis dette er riktig, indikerer disse funnene at barnehager som allerede har deltatt i lignende kompetansehevingstiltak ikke dominerer like sterkt under forløpet av satsingen som i den aller første fasen. Uansett vil det være viktig for fremtiden å nå ut til barnehager som tidligere ikke har gjennomgått kompetansehevingstiltak på det flerkulturelle området.

2.4 Oppsummering

Det er neppe overraskende at deltakelse i satsingen *Kompetanse for mangfold* fortsatt er nokså beskjeden innenfor barnehagesektoren høsten 2014. Deltakelse betyr imidlertid ulike ting for ulike respondentkategorier. Barnehageeiere og -myndighet har svart på om de deltar i kompetanseheving innenfor regelverket, mens styrere formodentlig har svart om hvorvidt de er med i barnehagebasert flerkulturell kompetanseutvikling, hvilket vi må kunne oppfatte som en mer omfattende involvering.

Barnehageeiere angir sjeldnere enn barnehagemyndigheten at de deltar i kompetansehevingen. Under fem prosent av barnehagestyrerne oppgir at barnehagen allerede deltar. Vi har sett at deltakelse i tidligere kompetansehevingstiltak på det flerkulturelle området, er den faktoren som sterkest predikerer deltakelse i satsingen så langt. Dette kan se ut til å ha avtakende betydning i senere rekruttering til satsingen, men her må vi ta forbehold om at vi faktisk kan differensiere mellom ulike puljer i opptrappingen. Det er også slik at sannsynligheten for deltakelse øker når barnehagen har minst femten prosent to- og flerspråklige barn. Barnehagens størrelse målt i årsverk ser ikke ut til å innvirke på deltakelse, heller ikke kompetansesituasjonen i barnehagen når det gjelder formell flerkulturell kompetanse (spesifisert som flerkulturell pedagogikk eller kompetanse om andrespråkutvikling fra universitet eller høyskole). En bivariat analyse viser at kommunale barnehager er i flertall blant de som deltar i satsingen, men eierform har ingen signifikant effekt når vi også kontrollerer for andre forhold, som andel to- og flerspråklige barn.

Informasjon om satsingen er et spørsmål som er stilt til barnehageeiere og -myndighet. En drøy firedel av de representantene for barnehageeiere som svarte på det aktuelle spørsmålet, mente at de ikke har fått informasjon om satsingen. Denne andelen er lavere blant representanter for barnehagemyndighet (cirka en syvdel). Fylkesmann og barnehagemyndighet er viktige informasjonskilder og initiativtakere for kompetanseheving ifølge barnehageeiere. Av barnehagemyndighet utpekes også fylkesmann svært ofte som informasjonskilde og initiativtaker til kompetanseheving. De samme (fylkesmann og barnehagemyndighet) pekes oftest ut av barnehagestyrere som initiativtakere til barnehagens kontakt med universiteter og høyskoler, der hvor slik kontakt er opprettet.

På spørsmål om behovet for kompetanse er dekket, svarer ofte barnehageeiere og i noen grad også -myndighet nokså nøytralt, for ikke å si indifferent. Kanskje ønsker respondentene å meddele et «både og» om kompetansesituasjonen. Vi kan også tolke dette som en noe nølende holdning til ideen om kompetanseheving innenfor regelverket. Likevel, langt flere bekrefter enn benekter at de har behov for økt kompetanse i begge respondentkategorier. Blant barnehageeierne er det likevel en betydelig andel som bekrefter at de har behov for slik kompetanseheving, først og fremst blant de eierne som har ansvar for flere barnehager og blant de som rapporterer at de har to- og flerspråklige barn i barnehagene de har ansvar for. Angående deltakelse melder halvparten at de vil vurdere å delta i satsingen dersom de får tilbudet, mens færre enn en av ti har bestemt seg for ikke å delta. Relativt

mange oppgir at de ikke vet. Samlet gir besvarelsene inntrykk av en noe nølende, men også positivt avventende holdning til tilbud om kompetanseheving blant barnehageeiere.

Blant tilsatte med tilsynsmyndighet for barnehager, ser vi at de som opererer i små kommuner oftere uttrykker behov for kompetanseheving på regelverk sammenlignet med ansatte i store kommuner. En tolkning av dette er at det kan være ansvar for nyankomne barn som er utslagsgivende. Konsistent med dette er det at tilsynsmyndighet i store kommuner oftere enn de i små kommuner har nådd en positiv avklaring om deltakelse, hvilket vi mener godt kan gjenspeile at tilbud om deltakelse har nådd store kommuner mer enn små. Forskjellene etter kommunestørrelse er signifikante, men ikke veldig store. Resultatene tyder på at det er tilsynsmyndigheten i folkerike kommuner og med ansvar for mange barnehager som i størst grad er inkludert i satsingen så langt.

Barnehagestyrere har også uttalt seg mer detaljert om eksisterende kompetanse i personalet. Nesten 11 prosent av barnehagestyrerne har selv formell kompetanse fra universitet eller høyskole i flerkulturell pedagogikk eller andrespråkutvikling. Der hvor dette er tilfelle for styreren, finner vi oftere minst en ansatt med slik kompetanse sammenlignet med der hvor styreren ikke har slik kompetanse. Totalt melder en av fem barnehager om at minst en av de ansatte har slik kompetanse.

Forekomst av minst en ansatt som snakker barns morsmål når dette ikke er norsk, gjelder om lag 38 prosent av barnehagene. Dette er oftest en person, men flere forekommer også. Når det gjelder kortere kurs av en-to dagers varighet, er det vanligere at fire eller flere av de ansatte har dette enn at ingen har det. Det samme gjelder uformell kompetanse i form av erfaring fra barnehage med språklig og kulturelt mangfold.

Dersom en ønsker å rette tilbud om kompetanseheving på det flerkulturelle området bredest mulig, er det viktig å rekruttere barnehager som tidligere ikke har vært med i tiltak for flerkulturell kompetanseheving. Kanskje bør en orientere seg sterkere om tilsynsmyndigheten i mindre kommuner, i alle fall meldes det relativt ofte om kompetansebehov herfra. Vi ser også at det finnes en betydelig utfordring som samtidig kan være et potensiale, i at mange representanter for barnehageeiere, ansatte med tilsynsmyndighet samt barnehagestyrere ikke har noen klar formening om hvorvidt deres kompetansebehov på det flerkulturelle området er dekket.

3 Kompetanse og kompetansebehov i grunnopplæringen for barn og unge

I dette kapitlet handler det om kompetansesituasjonen med hensyn til regelverket i kommuner og fylkeskommuner, og det handler også om kompetanse innenfor flerkulturell pedagogikk eller andrespråksutvikling i grunnskoler og videregående skoler. Vi kartlegger også uttrykte behov for økt kompetanse samt deltakelse i satsingen *Kompetanse for mangfold* per høsten 2014. Vi tar for oss eiernivået først og deretter skolenivået. Svarprosenter, representativitet og andre forhold som har betydning for tolkning av resultatene, er omtalt i kapittel 1.

3.1 Kommuner og fylkeskommuner

Vi velger å gjennomgå svar fra skoleeiere for grunnskole og videregående opplæring under ett. På grunnlag av opplysning respondenten har gitt om hvorvidt vedkommende svarer på vegne av en kommune eller en fylkeskommune, er det mulig å skille mellom disse to. For øvrig er de samme spørsmålene rettet til begge respondentkategorier. Vi vet om 17 respondenter at de svarer på vegne av fylkeskommuner. Av alle de 19 fylkene i landet, er det altså 17 som har svart. Vi har dessuten godkjente besvarelser fra 102 kommuner. Når vi i det følgende ofte presenterer svar i absolutte tall, må en huske at fylkeskommunene er representert ved et tredels utvalg, slik at de tallene som kommer frem i alle fall teoretisk sett bør kunne ganges med tre for å få et mer korrekt tall på landsbasis.

En kan tenke seg at skoleeier kan ha fått tilbud om kompetanseheving i lov og regelverk som angår minoritetsspråklige elever uten at de har fått tilbud om deltakelse i den forstand at de har vært invitert til å rekruttere og bistå enheter til satsingen. I det følgende er første spørsmål om informasjon ganske generelt, før det handler om kompetanseheving på regelverk. Når vi senere omtaler spørsmål om deltakelse, kan dette kanskje ha vært oppfattet ulikt av representantene for skoleeier, selv om intensjonen har vært å fange opp skoleeiers bidrag til skolebasert kompetanseutvikling gjennom formidling av skolens kompetansebehov.

3.1.1 Informasjon om satsingen *Kompetanse for mangfold* og tilbud om kompetanseheving

På et innledende spørsmål om skoleeieren hadde fått informasjon om satsingen *Kompetanse for mangfold*, svarer 15 av de 17 fylkeskommunene bekreftende og to svarer benektende. Blant de 102 kommunene som har besvart dette spørsmålet, bekrefter 66 av dem, det vil si nesten to av tre. Etter dette ble de spurt hvem de hadde fått informasjon fra, og her var det mulig å markere flere alternativer.

Tabell 3.1 Kommuners svar på hvem de som skoleeier hadde fått informasjon om satsingen *Kompetanse for mangfold* fra. Absolutte tall og prosent.

	Antall	Prosent
Fylkesmannen	46	69,7
Høyskole/universitet	9	13,6
Utdanningsdirektoratet	35	53,0
Skoler vi har ansvar for	5	7,6
Annet	6	9,1
Vet ikke	5	7,6
Totalt (N=)	66	100

Fylkesmannen er oftest pekt ut som informasjonskilde av kommunene, etterfulgt av Utdanningsdirektoratet. Fylkeskommunene svarer i store trekk likedan. Henholdsvis 9 og 8 markerer disse to alternativene blant de 15 respondentene, og ganske få markerer andre alternativer.

Både kommuner og fylkeskommuner deler seg grovt sett i to like store deler når de svarer på om de har fått tilbud om kompetanseheving på regelverk som har relevans for arbeid med minoritetsspråklige elever i skolen. 9 av 17 fylkeskommuner bekrefter at de har fått slikt tilbud, det samme gjelder 46 av 102 kommuner som svarte på dette, det vil si 45 prosent.

Et spørsmål om hvem som tok initiativet til kompetanseheving på regelverket, var også åpent for å markere flere alternativer, og vi velger å presentere svarene i absolutte tall for både kommuner og fylkeskommuner. For kommuner ligger dette nokså nær prosentandeler når vi forholder oss til 102 enheter. For fylkeskommunene gir absolutte tall vel så god mening som prosentandeler når vi bare forholder oss til 17 enheter.

Tabell 3.2 Skoleeieres svar på hvem som tok initiativet til kompetansehevingen på regelverket. Absolutte tall for henholdsvis kommuner og fylkeskommuner.

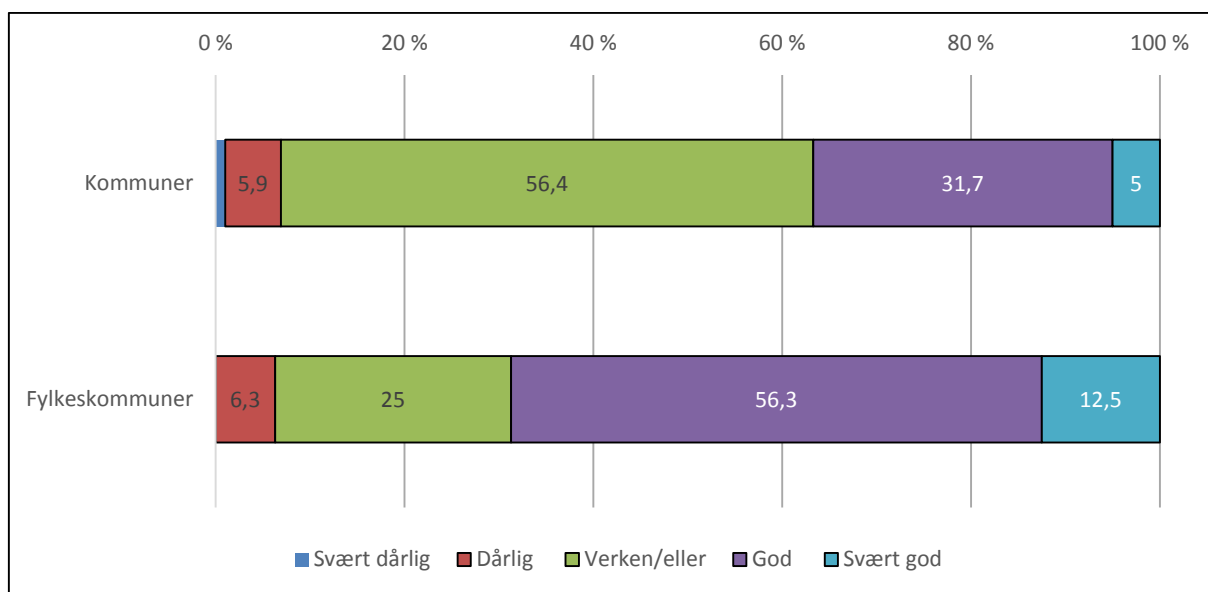
	Kommuner	Fylkeskommuner
Fylkesmannen	37	5
Vi som skoleeier	6	3
Skoler vi har ansvar for	2	1
Annet	5	1
Vet ikke	2	
Totalt (N=)	102	17

For kommunenes del ser ikke spørsmålet eller svarkategoriene ut til å ha vært oppfattet som særlig relevante. Bare en tredel markerer fylkesmannen, mens det ellers er lite å legge merke til. Heller ikke fra fylkeskommunene er det mye å melde, utover at 5 av de 17 peker på fylkesmannen som initiativtaker.

3.1.2 Kompetanse på regelverk som har relevans for minoritetsspråklige elever

Vurdering av egen kompetansesituasjon og vurdering av behov for økt kompetanse på regelverket, var de to neste spørsmålene til skoleeierne. Vi velger å fremstille svarfordelingen blant fylkeskommunene grafisk som for kommunene, men det er viktig å være klar over at det i begge figurene bare dreier seg om 16 fylkeskommuner.

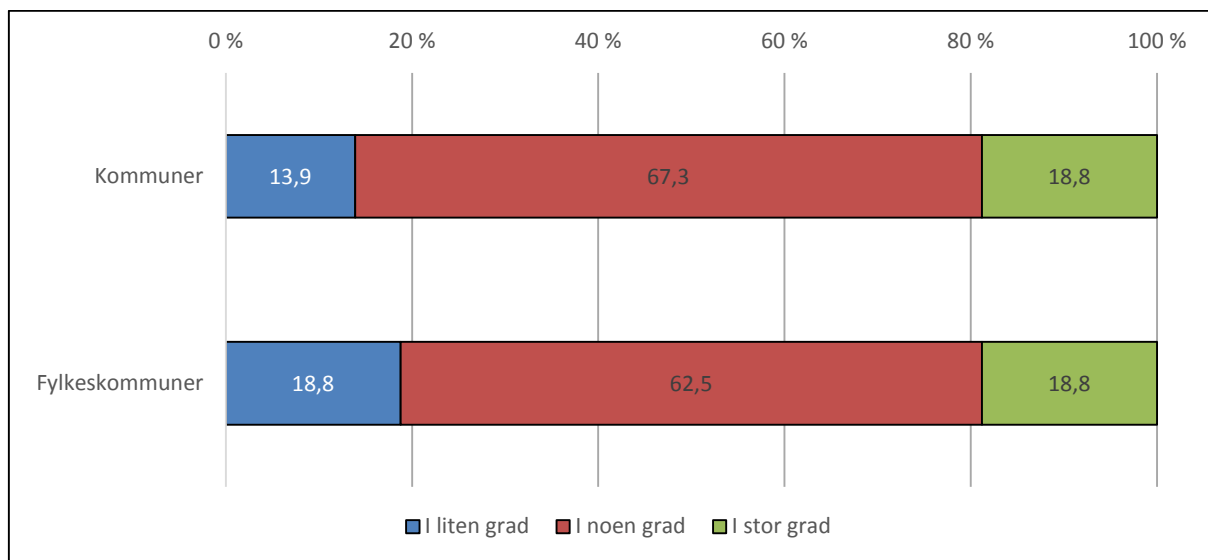
Figur 3.1 Kommuners og fylkeskommuners vurdering av samlet kompetanse på regelverk som har relevans for minoritetsspråklige elever. Prosent.

Note: N=101; 16.

Mer enn halvparten av kommunene tar ikke stilling til spørsmålet om egen kompetanse på regelverket, ved å svare at kompetansen verken er dårlig eller god. En tydelig overvekt av fylkeskommunene mener deres kompetanse er god eller svært god.

Figur 3.2 Skoleeiers vurdering av i hvilken grad de har behov for økt kompetanse om regelverk som har relevans for minoritetsspråklige elever. Prosent.

Note: N=101; 16.

«I noen grad» er det svaret de aller fleste har gitt på spørsmålet om behov for økt kompetanse på regelverket. De kommunene som svarer at de i stor grad har behov for kompetanse, er i overveiende grad kommuner som har svart «verken/eller» på spørsmålet om hvordan de vurderer den samlede kompetansen på regelverk (som fremstilt i figur 3.1). For fylkeskommunene, som jo utgjør få enheter, tegner det seg ikke noe slikt mønster.

3.1.3 Deltakelse i satsingen

På spørsmålet om deltakelse i satsingen, velger vi også å gjengi fordelingen i absolutte tall. En må da huske at vi ikke har opplysninger fra de som ikke besvarte undersøkelsen. For fylkeskommuner er spørreundersøkelsen rettet til alle, men vi minner om at vi for kommunene forholder oss til et tredelsutvalg. Av to grunner (svarprosent og utvalg) er tallene i tabellen lavere enn det vi må anta er deltakelse i landet som sådan.

Figur 3.3 Svar på om respondentene tror de kommer til å delta i satsingen *Kompetanse for mangfold*, fordelt etter om de representerer kommuner eller fylkeskommuner. Absolutte tall.

	Kommuner	Fylkeskommuner
Ja, vi deltar allerede	10	1
Ja, vi har bestemt oss for å delta	4	4
Kanskje, vi vurderer å delta	45	4
Nei, vi kommer ikke til å delta	12	2
Vet ikke	30	4
Totalt antall enheter	101	15

Et mindretall er allerede i gang med kompetanseheving i regelverket, og noen flere mener de kommer til å delta. Størstedelen av kommunene har svart kanskje, og mange har dessuten angitt at de ikke vet. De som mener at de ikke kommer til å delta, utgjør 12 kommuner og 2 fylkeskommuner.

På spørsmålet om skoleeier har undersøkt hva slags kompetanse skolene har behov for innenfor satsingen *Kompetanse for mangfold*, bekrefter 11 av de 14 kommunene som har svart på spørsmålet, to svarer nei og en svarer vet ikke. Blant de syv fylkeskommunene som har svart, finner vi seks som svarer nei og en som ikke vet.

Tabell 3.3 Svar på om skoleeier, eventuelt i samarbeid med skoleledere, har formidlet skolenes kompetansebehov til det lokale/regionale UH-miljøet som skal støtte skolene i kompetansehevingen. Absolutte tall.

	Kommuner	Fylkeskommuner
Ja	23	2
Nei	68	12
Vet ikke	10	3
Totalt antall enheter	101	17

På spørsmålet om skoleeier har bidratt til å formidle skolenes kompetansebehov til relevant institusjon i universitet- og høyskolesektoren, bekrefter en knapp firedel av kommunene og to av fylkeskommunene. Et flertall både av kommunene og fylkeskommunene benekter dette. For dette spørsmålet har vi imidlertid ikke selektert på deltakelse i satsingen, og den beskjedne aktiviteten vi ser på dette området høsten 2014 tyder på at få så langt er kommet i gang med satsingen *Kompetanse for mangfold* høsten 2014.

3.1.4 Tidligere deltakelse

Det siste spørsmålet som ble stilt til skoleeierne handlet om deltakelse i tidligere satsinger.

Tabell 3.4 Svar på om skoleeier tidligere har deltatt i satsinger rettet mot kompetanseheving på det flerkulturelle området. Absolutte tall.

	Kommuner	Fylkeskommuner
Ja, i flere satsinger	10	5
Ja, i en satsing	17	3
Nei	52	4
Vet ikke	21	4
Totalt antall enheter	100	16

Halvparten av fylkeskommunene bekrefter tidligere deltakelse, mens dette gjelder bare en drøy firedel av kommunene. Blant sistnevnte svarer vel halvparten at de ikke har vært med i noen lignende tidligere.

3.2 Grunnskoler og videregående skoler

I gjennomgangen av svarene fra skoler i grunnsopplæringen vil vi differensiere etter skoletype: barneskole, 1-10-skole og ungdomsskole blant grunnskoler og dessuten spesifisere videregående skole. Igjen minner vi om at vi har å gjøre med et tredelsutvalg, samt at de besvarelsene som foreligger, er vurdert å gi god representativitet.

3.2.1 Andel elever som er minoritetsspråklige

Spørsmålet skolene fikk om hvor vidt elevene har minoritetsspråklig bakgrunn var: «Omtrent hvor stor andel av elevene på skolen har ikke norsk eller samisk som morsmål?» Dette er i tråd med definisjonen som fremgår av Utdanningsdirektoratets nettside: Med minoritetsspråklige elever i grunnsopplæringen forstår vi barn, unge og voksne som har et annet morsmål enn norsk eller samisk.¹⁶

Tabell 3.5 Andeler minoritetsspråklige elever i grunnskolen (etter grunnskoletype) og i videregående skoler. Prosent.

Andel	Barneskoler	1-10-skoler	Ungdomsskoler	Videregående skoler
Ingen	18,4	23,5	9,4	8,0
Omtrent 1-5 prosent	40,8	41,2	55,2	50,0
Omtrent 6-10 prosent	18,1	15,4	22,9	23,0
Omtrent 11-20 prosent	13,8	8,1	6,3	10,0
Omtrent 21-40 prosent	5,7	8,1	3,1	6,0
Omtrent halvparten	1,4	0,7	1,0	2,0
Mer enn halvparten	1,7	2,9	2,1	1,0
Totalt (N=)	348	136	96	100

De fleste skolene har bare et lite innslag av minoritetsspråklige elever. Hvis vi summerer andelene som er listet i tabellen over til og med 10 prosent, utgjør disse grovt sett fire av fem (mellom 77 og 88 prosent) av alle skolene i landet. Ved noen skoler utgjør de minoritetsspråklige mer enn halvparten av elevene, disse utgjør bare 13 av de 680 skolene som er inkludert i materialet. Med et par unntak befinner disse skolene seg i Oslo.

¹⁶ <http://www.udir.no/Spesielt-for/Minoritetsspraklige-elever/>

Bare de videregående skolene fikk spørsmål om hvor mange elever som har rett til særskilt norskopplæring, morsmålsopplæring eller tospråklig fagopplæring etter opplæringslovens § 3-12.¹⁷ Vi kan sammenligne tallene fra videregående opplæring i spørningene fra 2011 med resultatene fra spørningene i 2014.

Tabell 3.6 Svar fra ledere i videregående skoler om hvor mange elever ved skolen som har rett til særskilt norskopplæring, morsmålsopplæring eller tospråklig fagopplæring etter § 3.12 i Utdanningsdirektoratets spørninger gjennomført i 2011 og i 2014. Prosent

Andel	Videregående skoler 2011*	Videregående skoler 2014
Ingen	42 %	24,5
1-2	11 %	20,4
3-5	15 %	13,3
6-10	4 %	11,2
11-20	8 %	8,2
Flere	20 %	22,4
Totalt (N=)	84	97

*Tallene fra 2011 er hentet fra Vibe 2012: 40.

Det har vært en betydelig reduksjon i andel som oppgir at ingen elever har rett til særskilt språk-opplæring fra 2011 til 2014.

I 2014 svarte en firedel ingen elever, en femdel svarte 1-2 elever, mens resten anga høyere andeler, inkludert en femdel som anga mer enn 20 elever. Utover hva som fremgår av tabellen, kan vi nevne at disse tallene fordeler seg nokså proporsjonalt med skolestørrelse. Skoler med ingen slike elever er oftest små skoler (mindre enn 250 elever), og de med over 20 elever er i langt overveiende grad store skoler (med mer enn 600 elever).

3.2.2 Eksisterende kompetanse

Tabell 3.7 Andeler av skolene som bekrefter at leder versus ansatte har formell kompetanse fra universitet eller høyskole innenfor flerkulturell pedagogikk eller andrespråkutvikling. Prosent.

Leder	Barneskoler	1-10-skoler	Ungdomsskoler	Videregående skoler
Ja	7,5	7,4	5,3	4,0
Totalt (N=)	345	136	94	100
Ansatte				
Ingen ansatt	52,8	54,4	42,1	37,1
En ansatt	24,2	18,4	28,4	16,5
To ansatte	12,0	12,5	17,9	20,6
Tre ansatte	7,6	8,1	7,4	9,3
Fire/flere ansatte	3,5	6,6	4,2	16,5
Totalt (N=)	343	136	95	97

Ganske få av skolelederne (eller den representanten for ledelsen som har besvart spørreundersøkelsen) bekrefter at de har den typen formell kompetanse som vi her spør om. Vi ser en tendens til at andelen er mindre i videregående skoler enn i barneskoler eller 1-10-skoler, uten at vi har å gjøre med statistisk signifikante forskjeller.

¹⁷ Tanken var at vi skulle hente ut slike opplysninger for grunnskolen fra GSI. Fordi søkning om dispensasjon for fritak fra taushetsplikt for å få tilgang til GSI-data viste seg å kreve forholdsmessig mye tid og arbeid, fordi det kan forventes avvik mellom spørreskjemadata og GSI-data (Vibe 2012: 40) samt fordi satsingen *Kompetanse for mangfold* ikke fokuserer spesielt på elever med rett til språklig tilrettelagt opplæring, og fordi vi har skolelederens angivelse av et annet forhold, nemlig andel minoritetsspråklige elever for alle skoleslagene, la vi bort denne tanken.

Blant videregående skoler er det derimot noe sjeldnere slik at ingen blant de ansatte har den aktuelle utdanningen. Dette forekommer ved mer enn halvparten av barneskolene og 1-10-skolene. Det er også sjelden at fire eller flere blant de ansatte har slik utdanning i barneskolene, mens dette er kanskje overraskende mye mer vanlig i de videregående skolene. Utover at dette ser ut til å henge sammen med skolestørrelse og at de videregående skolene ofte er større enn barneskolene, har vi ingen forklaring på den relativt høye forekomsten av videregående skoler hvor minst fire ansatte har formell flerkulturell kompetanse.

Vi har også undersøkt om det er en sammenheng mellom lederes formelle kompetanse og forekomst av formell kompetanse i staben. Bare 18 prosent av skolene er uten slik formell kompetanse i staben der hvor leder har slik kompetanse. Hele 52 prosent av skolene er uten slik kompetanse i staben i de tilfellene der leder ikke har formell flerkulturell kompetanse. Forskjellen i andeler skoler uten formell kompetanse i staben etter hvorvidt leder har formell flerkulturell kompetanse eller ikke, er statistisk signifikant. Det er flere mulige forklaringer på dette: Innslaget av minoritetsspråklige elever, at skoleleder som kjenner dette utdanningstilbudet søker å tiltrekke seg ansatte med den samme spesialiseringen, eventuelt oppfordrer til slik videreutdanning blant ansatte. Det kan også være slik at lederen lettere gjenkjenner denne formen for kompetanse blant de ansatte når han eller hun selv har gjennomført denne. Mønsteret er det samme i barnehagene, fremgår det i kapittel 2.

Et spørsmål om skolen har innføringskurs ble rettet til de videregående skolene. Vi finner at 29,5 prosent av de videregående skolene (som svarte på spørsmålet (N=95)), bekrefter at de har innføringskurs for minoritetsspråklige elever, i absolutte tall gjelder dette 28 skoler. Blant disse er det en signifikant lavere andel som ikke har noen lærere med formell kompetanse i flerkulturell pedagogikk eller andrespråkutvikling, bare 14 prosent. Så mye som 32 prosent av de samme videregående skolene med innføringskurs, har fire eller flere ansatte med slik kompetanse.

Et annet spørsmål om ansattes kompetanse gjaldt kortere kurs om språklige eller andre behov som minoritetsspråklige elever kan møte.

Tabell 3.8 Andeler av skolene som bekrefter at ansatte har kortere kurs (1-2 dager) om språklige eller andre behov som minoritetsspråklige elever kan møte. Prosent.

Antall	Barneskoler	1-10-skoler	Ungdomsskoler	Videregående skoler
Ingen ansatt	21,1	31,6	19,1	18,8
En ansatt	19,6	16,9	22,3	12,5
To ansatte	25,6	19,9	25,5	25,0
Tre ansatte	9,5	7,4	16,0	8,3
Fire/flere ansatte	24,1	24,3	17,0	35,4
Totalt (N=)	336	136	94	96

Mellom nesten en femdel og nesten en tredel av skolene har ingen ansatte som har hatt slikt kurs. Fravær av slike ansatte gjelder oftest ved 1-10-skoler. Vi ser at andelen skoler hvor minst fire ansatte har slike kortere kurs er relativt høy ved de videregående skolene. En forklaring på denne høye andelen kan være at videregående skoler ofte er større, de har flere lærere (og elever) enn små skoler.

Et spørsmål om hvor mange lærere ved skolen som gir morsmålsopplæring eller tospråklig fagopplæring, ble også bare rettet til videregående skoler.¹⁸ Spørsmålet ser ikke ut til å ha fungert optimalt, i alle fall er svarkategorien «ingen» falt ut, hvilket betyr at et slikt svar bare kunne avgis gjennom å unnlate å svare. 23,8 prosent av respondentene i videregående har ikke besvart spørsmålet, mens en drøy halvpart har svart at de har én slik lærer, 13 prosent at de har to, fem prosent at de har tre og ytterligere fem prosent har fire eller flere slike lærere. Vi er usikre på om dette

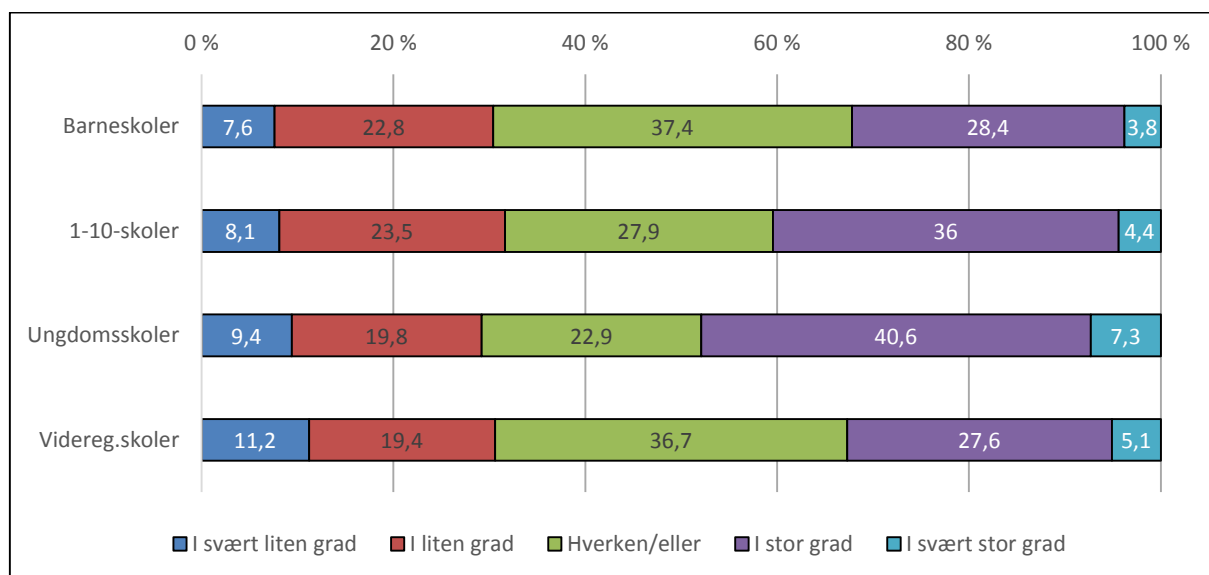
¹⁸ Planen var å hente denne informasjonen fra GSI for grunnskolene, men denne ble forlatt, som det fremgår av fotnoten over.

spørsmålet har gitt korrekt informasjon, og vi kan ikke sammenligne med tidligere spørringer, ettersom spørsmålet ikke ble stilt i 2011 (Vibe 2012: 44).

3.2.3 Behov for kompetanse

Skolene fikk spørsmål om i hvilken grad de har behov for økt kompetanse på det flerkulturelle området. Svarfordelingene for hver skoletype er gjengitt i figuren nedenfor.

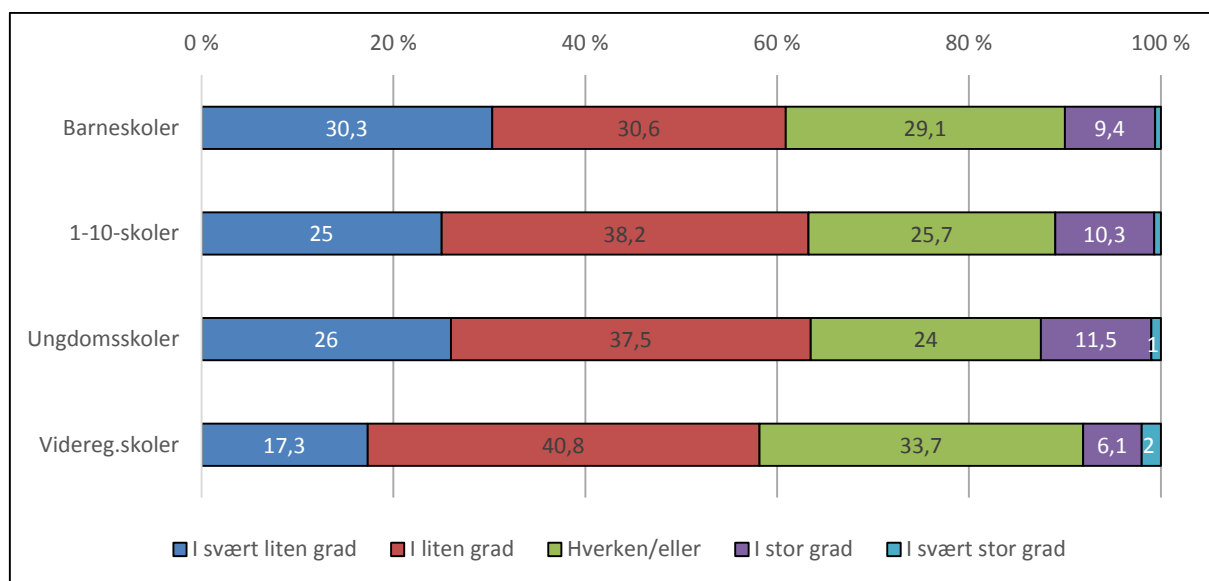
Figur 3.4 Skolelederes svar på spørsmålet: I hvilken grad mener du skolen har behov for økt kompetanse på det flerkulturelle området. Prosent.

Note: N=342; 136; 96; 98.

Betydelige andeler tar ikke stilling til spørsmålet når de markerer svaret «I hverken stor eller liten grad». Blant ledere i ungdomsskoler er denne andelen som ikke tar stilling til spørsmålet, lavere enn i de andre skoletypene, og vi ser også at ungdomsskolelederne ganske ofte bekrefter et behov for økt kompetanse, dette gjelder nesten annenhver ungdomsskoleleder. Meningene er likevel delte når nesten hver tiende ungdomsskoleleder hevder at skolen i svært liten grad behøver økt kompetanse. Skolelederne ble også bedt om å svare på om personalet hadde gitt uttrykk for kompetansebehov på det flerkulturelle området, og disse svarene er gjengitt nedenfor.

Figur 3.5 Skolelederens svar på i hvilken grad personalet har meldt om kompetansebehov på det flerkulturelle området. Prosent.

Note: N=340; 136; 96; 98.

Et flertall i hver av respondentgruppene meddeler at personalet i liten grad eller i svært liten grad har gitt uttrykk for behov om økt kompetanse på det flerkulturelle området. Sammenligning av de to figurene over, indikerer at det behovet som en del av skolelederne gir uttrykk for, i liten grad kommer fra personalet.

Endelig stilte vi et spørsmål om de uttrykte kompetansebehovene er blitt dekket, som en oppfølging av foregående spørsmål. Dette spørsmålet er tydeligvis oppfattet som lite relevant for mange av respondentene. Nesten halvparten av de som har svart, har markert i hverken stor eller liten grad, fire av ti har svart i liten eller svært liten grad, mens en av ti har svart i stor eller i svært stor grad. Det synes som det er relativt få som mener at det uttrykte behovet for kompetanse ikke er blitt imøtetekket. Vi kan ikke se bort fra at et udekket behov for kompetanse kan oppleves som sterkt for dem det gjelder, men det er ikke mer enn 30 respondenter som har meddelt dette.

3.2.4 Deltakelse i satsingen

I likhet med barnehagestyrere fikk skoleledere spørsmål om de kommer til å delta i satsingen *Kompetanse for mangfold*. Til spørsmålet hadde vi tilføyet en forklaring i parentes: dvs. kompetanseheving støttet av en høyskole eller et universitet. Tabellen nedenfor gjengir svarfordelingen for hver skoletype i grunnskolen og for videregående skoler.

Tabell 3.9 Skolelederens svar på om skolen kommer til å delta i satsingen *Kompetanse for mangfold*, etter skoletype i grunnskolen og videregående skoler. Prosent.

	Barneskoler	1-10-skoler	Ungdomsskoler	Videregående skoler
Ja, vi deltar allerede	5,0	7,4	7,4	2,1
Ja, vi har bestemt oss for å delta	0,6	2,9	3,2	2,1
Kanskje, vi vurderer å delta	15,9	18,4	18,1	35,1
Nei, vi kommer ikke til å delta	39,7	24,3	33,0	16,5
Kjenner ikke satsingen	25,0	27,2	20,2	22,7
Vet ikke	13,8	19,9	18,1	21,6
Totalt (N=)	340	136	94	97

Det er størst deltakelse blant 1-10-skoler og ungdomsskoler, lavere blant barneskoler. At ungdomstrinnet har vært trukket inn, er kanskje litt overraskende gitt prioriteringen som er omtalt i kapittel 1.¹⁹ De videregående skolene er i ganske beskjeden grad kommet i gang per høsten 2014, men en drøy tredel forteller at de vil vurdere å delta. Avklaring med beslutning om ikke å delta har stort omfang blant barneskoler, hvor fire av ti har inntatt dette standpunktet. Ser vi nærmere på de skolene som har gitt dette svaret, finner vi at andelene uten minoritetsspråklige elever ofte er noe høyere blant disse skolene enn de for alle skoler, men dette er ikke entydig.²⁰

Det er nokså mange som svarer at de ikke kjenner satsingen i alle typene skoler, det samme gjelder markering av at de ikke vet. Dette forekommer ikke like ofte fra barneskoler. Dette kan tyde på at barneskoler oftere har vært forespurt. Videregående skoler er så langt i liten grad inkludert i satsingen, men som vi allerede har vært inne på, kan det se ut til at relativt mange har døren på gløtt for deltakelse.

På spørsmål om de har brukt Ståstedsanalysen utarbeidet av Utdanningsdirektoratet i vurderingen av skolens kompetansebehov på det flerkulturelle området, bekreftet skolene som vist i tabellen nedenfor. Ståstedsanalysen er altså utarbeidet av Utdanningsdirektoratet og er foreslått brukt når skoler skal finne ut av eget kompetansebehov før involvering i *Kompetanse for mangfold*.²¹ Det er ingen betingelse at skolene benytter dette verktøyet for deltakelse i satsingen.

Tabell 3.10 Andeler av skolene som bekrefter at de har brukt ståstedsanalysen for vurdering av skolens kompetansebehov på det flerkulturelle området, og andeler av skolene som bekrefter at de har meldt fra om hva slags kompetanse de har behov for innenfor satsingen *Kompetanse for mangfold*. Prosent.

	Barneskoler	1-10-skoler	Ungdomsskoler	Videregående skoler
Brukt ståstedsanalysen				
Ja	11,6	10,3	11,5	3,1
Totalt (N=)	336	136	96	97
Meldt kompetansebehov				
Ja	7,4	6,7	12,5	3,1
Totalt (N=)	338	135	96	98

Et lite mindretall bekrefter at de har brukt ståstedsanalysen til formålet, og enda færre bekrefter at de har meldt egne kompetansebehov innenfor satsingen. Grunnskolen er mer involvert så langt enn videregående skoler er, og dette er konsistent med deltakelse som vist over.

Et annet spørsmål, om det har vært kontakt mellom skolen og universitet eller høyskole angående satsingen *Kompetanse for mangfold*, ble besvart av 92 prosent av respondentene, og svaret var negativt fra 94 prosent av disse. På spørsmålet om hvem som tok initiativet til kontakten, har vi svar fra bare 40 respondenter totalt sett. Her er fylkesmannen markert som initiativtaker av nesten en femdel, og mer enn to femdel markerer skoleeier.²² Det er først og fremst barneskoler som har pekt på skoleeier som initiativtaker. Uansett har vi her å gjøre med ganske lave tall, og en bør ikke trekke bastante konklusjoner.

¹⁹ Fra Utdanningsdirektoratet har vi fått vite at syv ungdomsskoler deltar per 2014, og at dette skjer i forståelse med kommunene om at deltakelsen i *Kompetanse for mangfold* ikke vil gå på bekostning av involveringen i *Ungdomstrinn i utvikling*.

²⁰ Andelene uten minoritetsspråklige elever er henholdsvis 25, 33, 10 og 6 prosent blant barneskoler, 1-10-skoler, ungdomsskoler og videregående skoler som har besluttet at de ikke vil delta, mens vi ser av tabell 3.5 over at de er henholdsvis 18, 24, 9 og 8 prosent for alle.

²¹ <http://www.udir.no/Utvikling/Verktoy-for-skoleutviklinganalyser/Stastedsanalyse-for-skoler/>

²² Videregående skoler har ikke markert fylkesmann, naturlig nok, men heller ikke skoleeier.

3.2.5 Tidligere flerkulturell kompetanseheving

Et siste tema i denne serien av spørsmål til skoleledere var om de hadde deltatt i lignende tiltak tidligere.

Tabell 3.11 Skoleleders svar på om skolen tidligere har deltatt i satsing rettet mot kompetanseheving på det flerkulturelle området. Prosent.

	Barneskoler	1-10-skoler	Ungdomsskoler	Videregående skoler
Ja, i flere satsinger	3,3	1,5	4,2	5,1
Ja, i en satsing	8,9	4,4	7,4	3,1
Nei	68,8	77,2	68,4	71,4
Vet ikke	19,0	16,9	20,0	20,4
Totalt (N=)	337	136	95	98

Størst forskjell finner vi mellom på den ene siden barneskoler hvor til sammen 12 prosent har erfaring fra minst en tidligere satsing for flerkulturell kompetanseheving og på den andre siden 1-10-skoler hvor dette gjelder 6 prosent av skolene. Ungdomsskoler er på linje med barneskoler, mens videregående skoler som har deltatt i tidligere satsinger utgjør 8 prosent. Det er relativt mange av skolelederne, opp mot en av fem, som ikke vet. Sannsynligvis handler dette om begrenset oversikt over tiden før skolelederen tiltrådte stillingen.

I kapittel 2 fremgår det at 31 prosent av barnehagestyrerne svarte bekreftende på et lignende spørsmål om tidligere deltakelse i satsing på det flerkulturelle området. Det gjelder for hver av skoletypene i grunnskolen i tillegg til de videregående skolene sett under ett at de har langt mindre erfaring med flerkulturell kompetanseheving sammenlignet med barnehagene.

Et spørsmål om hvor mange av de ansatte som har deltatt i satsingen(e), gikk bare til de som bekreftet tidligere deltakelse. Tallmaterialet blir spinkelt, i og med at vi bare har opplysninger fra totalt 68 skoler, særlig når vi ser på skoletyper enkeltvis. Om de 41 barneskolene kan det likevel sies at en drøy halvpart har hatt deltakelse som involverte 1-2 ansatte, mens en av fem deltok i satsing hvor alle ansatte var involvert. For de andre skoletypene og for videregående skoler var det vanligere at noen få ansatte deltok i satsingen enn at alle deltok.

3.2.6 Hva predikerer deltakelse?

Vi vil undersøke hva som kjennetegner de skolene som allerede deltar i satsingen og anvender logistisk regresjonsanalyse med en avhengig variabel som skiller mellom de som har markert at de allerede deltar (verdi 1) og resten (verdi 0). For en gjennomgang av formålet med å bruke regresjonsanalyse og hva den måler, viser vi til kapittel 2.3.6. Ettersom det bare er 36 av de totalt 667 skolene inkludert i undersøkelsen som deltar i satsingen per høsten 2014, har vi også her en svært skjev fordeling mellom de som deltar og de som (enda) ikke deltar.

Uavhengige variabler med signifikante effekter på den avhengige variabelen, fremgår av tabellen nedenfor. Vi har også testet en rekke andre variabler, som viser seg ikke å ha signifikant effekt. Det gjelder hvorvidt skoleleder har formell kompetanse fra universitet eller høyskole i flerkulturell pedagogikk eller andrespråkutvikling, om skolen er privat eller offentlig, skolestørrelse i betydningen antall elever i tillegg til at vi har laget dummyvariabler for hvert enkelt fylke, slik at hvert av dem har vært sammenlignet med resten av fylkene. Også spørsmålet om skolen har innføringskurs er forsøkt integrert i modellen, uten at dette ga utslag på deltakelse.

Tabell 3.12 Logistisk regresjonsanalyse av hvilke forhold som påvirker deltakelse i satsingen *Kompetanse for mangfold* høsten 2014 i besvarelser fra skoleledere.

Uavhengige variabler	Verdier	B	S.E.	Wald
Deltatt i tidligere kompetansehevingstiltak på det flerkulturelle området	0=Nei; 1=Ja	1,116**	0,415	7,232
Videregående skole	1=Videregående skole; 0=barneskole, 1-10-skole eller ungdomsskole	-1,493*	0,770	3,760
Andel av elevene som er minoritetsspråklige	1=mellom 11 og 40 prosent; 0= resten av skolene	0,847**	0,381	4,942
Antall lærere ved skolen som har formell kompetanse fra univ./h.skole i flerkulturell pedagogikk eller andrespråkutvikling	0=Ingen; 1=En ansatt; 2=To ansatte; 3=Tre ansatte; 4=Fire/flere ansatte	0,386**	0,138	7,824
Konstant		-3,684***	0,296	155,136
Pseudoforklart varians (Nagelkerke R ²)		0,143		
Antall observasjoner		671		

Note: *** betyr $p < 0,01$; ** betyr $p < 0,05$; * betyr $p < 0,1$.

Den sterkeste effekten (indikert ved Wald), er antallet lærere med formell flerkulturell kompetanse.²³ Jo flere lærere ved skolen som har flerkulturell pedagogikk eller formell kompetanse i andrespråkutvikling, jo oftere vil skolen være deltaker i satsingen. En kan tenke seg at dette henger sammen med andelen av elevene som er minoritetsspråklige. Vi finner en korrelasjon mellom disse variablene (Pearsons $r=0,46$). Imidlertid er det ingen lineær sammenheng mellom andel minoritetsspråklige og deltakelse i satsingen. Vi har derfor testet ulike dummyvariabler for andel minoritetsspråklige i modellen, og finner en positiv effekt på deltakelse av at skoler har mellom 11 og 40 prosent minoritets elever under ellers like forhold, slik tabellen over indikerer.

En annen relativt sterk effekt (indikert ved Wald) på deltakelse er tidligere deltakelse i en eller flere lignende satsinger. At man har deltatt i lignende satsinger tidligere øker sjansen for å være deltager i *Kompetanse for mangfold*. Denne effekten er klart signifikant. Det er ganske få av lederne som har svart at skolen har bestemt seg for å delta (se tabell 3.9). Vi har forsøkt å inkludere dette svaret i en alternativ avhengig variabel for positiv avklaring (verdi 1 for deltar allerede og bestemt oss for å delta, verdi 0 for resten). Dette gir lavere forklart varians samtidig som effekten av tidligere deltakelse blir svakere. Hvis de som har svart at de har bestemt seg for å delta, utgjør neste pulje i rekrutteringen av skoler, kan det tolkes slik at deltakelse i tidligere satsinger har mindre betydning for rekrutteringen til satsingen over tid.

Til sist kan vi nevne at analysen viser lavere sannsynligheten for deltakelse for videregående skoler enn for grunnskoler.²⁴ Gitt at barnehager, de yngste trinnene i grunnskolen og videregående skoler skulle prioriteres i en tidlig fasen av satsingen slik vi har omtalt i kapittel 1, kan vi forstå det slik at de videregående skolene ikke var kommet ordentlig i gang enda på det tidspunktet spørreundersøkelsen ble gjennomført, høsten 2014.

²³ Wald er et omstridt effektmål som vi likevel velger å bruke i denne fremstillingen for å si noe om den statistiske betydningen av hver prediktor. Wald gir et standardisert mål på hvor mye hver prediktor bidrar i modellen.

²⁴ Vi finner ikke signifikante effekter av andre dummyvariabler, som barneskole eller ungdomsskole.

3.3 Oppsummering

Bare to av tre kommuner har fått informasjon om satsingen *Kompetanse for mangfold*. Ettersom det er fylkesmannen som skal velge ut fire kommuner til satsingen i sitt fylke i hver etappe, og sammenholdt med opptrappingsplanen omtalt i kapittel 1.2.3, er det ikke overraskende at ikke samtlige kommuner er informert, slik det ser ut høsten 2014. At de har fått tilbud om kompetanseheving med hensyn til regelverket som angår minoritetsspråklige elever, bekreftes likevel av nesten halvparten av kommunene og cirka halvparten av fylkeskommunene. Fylkesmannen fremstår som den viktigste informasjonskilden og som den som oftest er initiativtaker til kompetansehevingen. Fylkeskommunene angir oftest at de har god eller svært god kompetanse, mens representantene for kommunene oftest ikke tar stilling ved å markere «verken/eller» på dette spørsmålet. «I noen grad» er det hyppigste svaret fra skoleeierne på spørsmålet om behov for økt kompetanse. Ti kommuner og en fylkeskommune forteller at de allerede deltar i satsingen, og enda flere peker på at de har formidlet skolenes kompetansebehov til den aktuelle høyskolen eller universitetet.

I materialet fra skoleledere ser vi at det er vanlig at skolene har ingen eller opp mot fem prosent minoritetsspråklige elever. Dette gjelder drøyt halvparten og opp mot nesten to av tre skoler. I den andre enden av skalaen finner vi noen skoler hvor mer enn halvparten av elevene er minoritetsspråklige. Denne variasjonen er viktig som et bakteppe for implementeringen av satsingen *Kompetanse for mangfold*. I den multivariate analysen fant vi at skoler i intervallet 11-40 prosent minoritetsspråklige elever oftere var inkludert i satsingen enn andre skoler med enten høyere eller lavere andeler.

Det er relativt sjelden at skoleleder har formell kompetanse fra universitet eller høyskole i flerkulturell pedagogikk eller andrespråkutvikling, men 7,5 prosent av lederne i barneskoler og fire prosent av lederne i videregående skoler bekrefter at de har slik kompetanse. Nesten halvparten av skolene har dessuten minst en ansatt med slik kompetanse, for ungdomstrinnet og videregående opplæring gjelder dette mer enn halvparten av skolene. At minst en lærer har kortere kurs om språklige eller andre behov som minoritetsspråklige elever kan møte, er enda vanligere. For mellom en firedel og en tredel av skolene gjelder det at minst fire lærere har slike kurs.

Ungdomsskoler bekrefter oftere enn de øvrige typene skoler at de har behov for økt kompetanse på det flerkulturelle området, etterfulgt av 1-10-skoler. Dette er bemerkelsesverdig når vi også vet at ungdomsskoler ikke står på prioriteringslisten for satsingen, som vi var inne på i kapittel 1. Det er ellers betydelige andeler ved de øvrige typene skoler som ikke har tatt stilling til om de trenger økt kompetanse. Skoleledere melder i liten grad om at lærere har uttrykt kompetansebehov på det flerkulturelle området. Fra fire prosent av skolelederne har vi beskjed om at lærere har udekkede kompetansebehov på det flerkulturelle området.

Ungdomsskoler er bedre representert som deltakere i satsingen (i forhold til antallet skoler) enn barneskoler. I den multivariate analysen hvor vi har kontrollert for flere forhold, finner vi imidlertid ingen selvstendig effekt av å være ungdomsskole, men derimot en liten negativ effekt av å være videregående skole på deltakelse som utfall. Videregående skoler er i liten grad deltakere per høsten 2014, men en betydelig andel (mer enn hver tredje) blant disse lederne forteller at skolen vurderer å delta. Ellers er det relativt mange skoleledere som ikke kjenner satsingen eller som ikke vet om skolen kommer til å delta. En negativ avklaring synes mest uttalt blant ledere av barneskoler.

Mellom to tredeler og tre firedeler av lederne har tilkjennegitt at de ikke har deltatt i tidligere satsinger rettet mot kompetanseheving på det flerkulturelle området. Blant skoler som hadde slik erfaring fra tidligere, var det vanligere at noen få lærere deltok enn at alle deltok.

I den multivariate analysen hvor vi har undersøkt hva som kjennetegner de skolene som allerede er deltakere i satsingen *Kompetanse for mangfold*, fant vi at det også har positiv betydning jo flere av lærerne som har formell kompetanse i flerkulturell pedagogikk eller andrespråkutvikling. Å ha deltatt i tidligere satsinger på feltet, øker sjansene for å være deltaker i denne satsingen. Dette har vi også sett

for barnehagene. Gitt ambisjonen om at flere skoler skal utvikle kompetanse på det flerkulturelle området, er det viktig at også skoler som ikke har tidligere erfaring fra lignende kompetansehevingstiltak, rekrutteres.

4 Kompetanse og kompetansebehov i grunnopplæringen for voksne

I dette kapitlet tar vi for oss spørsmål om innslag av minoritetsspråklige blant voksne deltakere i grunnopplæringen, leders kompetanse på det flerkulturelle området, behov for kompetanseheving, deltakelse i *Kompetanse for mangfold* og tidligere erfaring med lignende tiltak.

Som redegjort for i kapittel 1.5.3 har vi 116 besvarelser fra voksenopplæringsssentre som gir grunnskoleopplæring for voksne etter §4A-1 i opplæringsloven samt 28 besvarelser fra avdelinger ved videregående skoler som organiserer videregående opplæring for voksne etter §4A-3 i opplæringsloven. Ettersom Vox høsten 2014 også gjennomførte en omfattende undersøkelse om kompetansesituasjonen blant både ledere og lærere i grunnopplæringen for voksne (Berg 2015), valgte vi å ikke stille spørsmål om ansattes kompetanse i vår spørreundersøkelse.²⁵ Etter råd fra Utdanningsdirektoratet forsøkte vi gjennom ledsagende epost samt i introduksjonen til spørreundersøkelsen å sørge for at respondentene hadde deltakere i grunnopplæring for voksne i tankene da de besvarte spørsmålene, ikke den opplæringen som gis under introduksjonsordningen for voksne innvandrere, siden introduksjonsordningen ikke er omfattet av satsingen *Kompetanse for mangfold*.

Ettersom ledere ved større voksenopplæringsavdelinger ved videregående skoler bare utgjør 28 av de 144 respondentene, velger vi i hovedsak å se svarene samlet, men vi fremhever også svar fra avdelingene ved videregående skoler eksplisitt, når det er interessant. For enkelhets skyld bruker vi ofte betegnelsen enheter når vi i det følgende refererer til avdelinger ved videregående skoler og voksenopplæringsssentre.

4.1 Andeler deltakere med minoritetsbakgrunn

Det første spørsmålet til lederne for enhetene lød: Omtrent hvor stor andel av deres voksne deltakere har ikke norsk eller samisk som morsmål? Resultatene er gjengitt i tabell 4.1.

²⁵ Berg (2015) tar også for seg kompetanse blant lærere som underviser i norsk eller i samfunnsfag under introduksjonsordningen.

Tabell 4.1 Enhetslederens angivelse av andel voksne som har annet morsmål enn norsk eller samisk. Absolutte tall og prosent.

	Antall	Prosent
Ingen	7	4,9
Omtrent 1–10 prosent	8	5,6
Omtrent 11–20 prosent	9	6,3
Omtrent 21–40 prosent	11	7,6
Omtrent 41–60 prosent	6	4,2
Omtrent 61–80 prosent	11	7,6
Alle eller nesten alle	92	63,9
Totalt (N=)	144	100

En liten andel hevder at de ikke har det vi kan kalle minoritetsspråklige deltakere (etter Utdanningsdirektoratets definisjon). Ingen av disse syv enhetene er avdelinger ved videregående skoler. Med den inndelingen vi har brukt, ser vi at det desidert vanligste for enhetene er at alle eller nesten alle elevene er minoritetsspråklige. Oversikten gjengitt i kapittel 1.3.3, tilsier at omkring 90 prosent av voksne i grunnskolen har minoritetsspråklig bakgrunn, mens det samme gjelder i underkant av 30 prosent av voksne i videregående opplæring.

4.2 Leders flerkulturelle kompetanse

På spørsmålet om respondenten selv har formell kompetanse fra universitet eller høyskole innenfor flerkulturell pedagogikk eller andrespråkutvikling, svarte 67 prosent av respondentene benektende, mens 33 prosent bekreftet at de hadde dette. Et oppfølgingsspørsmål var om respondenten har annen utdanning som er relevant for å forstå hvilke utfordringer minoritetsspråklige voksne deltakere kan møte i utdanningssystemet. Til dette svarte 43 prosent ja.

Beskrivelsene er mange og svært varierte fra 61 respondenter som har valgt å benytte muligheten for å beskrive sin relevante kompetanse med egne ord. En god del nevner pedagogiske spesialiseringer, som veiledningspedagogikk, spesialpedagogikk, lærerhøyskole, småskolepedagogikk, voksenpedagogikk, foruten skoleledelse. Mangfoldsledelse er nevnt i sammenheng med sistnevnte. Ellers spesifiseres også migrasjonspedagogikk og flerkulturell pedagogikk selv om vi forsøkte å fange dette med et eget spørsmål. Migrasjonsrelaterte lærevansker, fremheves av en respondent. «Flyktningehelse», skriver en annen.

Det er ellers flere som peker på sin formelle utdanningsbakgrunn (nordisk, engelsk, språkfag, historie, sosiologi, psykologi, kristendomskunnskap, statsvitenskap), mens andre poengterer fordypning i internasjonal politikk eller «kunst og håndverk, kultur», uten at vi vet sikkert at alle disse mener deres utdanningsbakgrunn er «relevant for å forstå hvilke utfordringer minoritetsspråklige voksne deltakere kan møte i utdanningssystemet». Sosialantropologi er nevnt av noen. Også menneskerettigheter, flerkulturell forståelse og konflikthåndtering samt religionshistorie nevnes.

Kurs i regi av Vox, IMDi, Fylkesmann inngår i andre beskrivelser, gjerne i kombinasjon med fremheving av realkompetanse og erfaring fra praksisfeltet. En av respondentene innleder tre poeng med «Erfaring fra ...». «Min lange erfaring i skolen», skriver en respondent. Ganske mange peker på spesiell yrkeserfaring, som flyktningkonsulent, flytningguide eller koordinator i bistandssammenheng. Det finnes også flere som fremhever erfaring fra undervisning i andre land. «Jeg er selv minoritetsspråklig» anfører en av respondentene. Vi nevner også en av respondentene som sier at selv om vedkommende selv ikke har slik utdanning, «så har kollegiet på voksenopplæringa et spekter av utdanning».

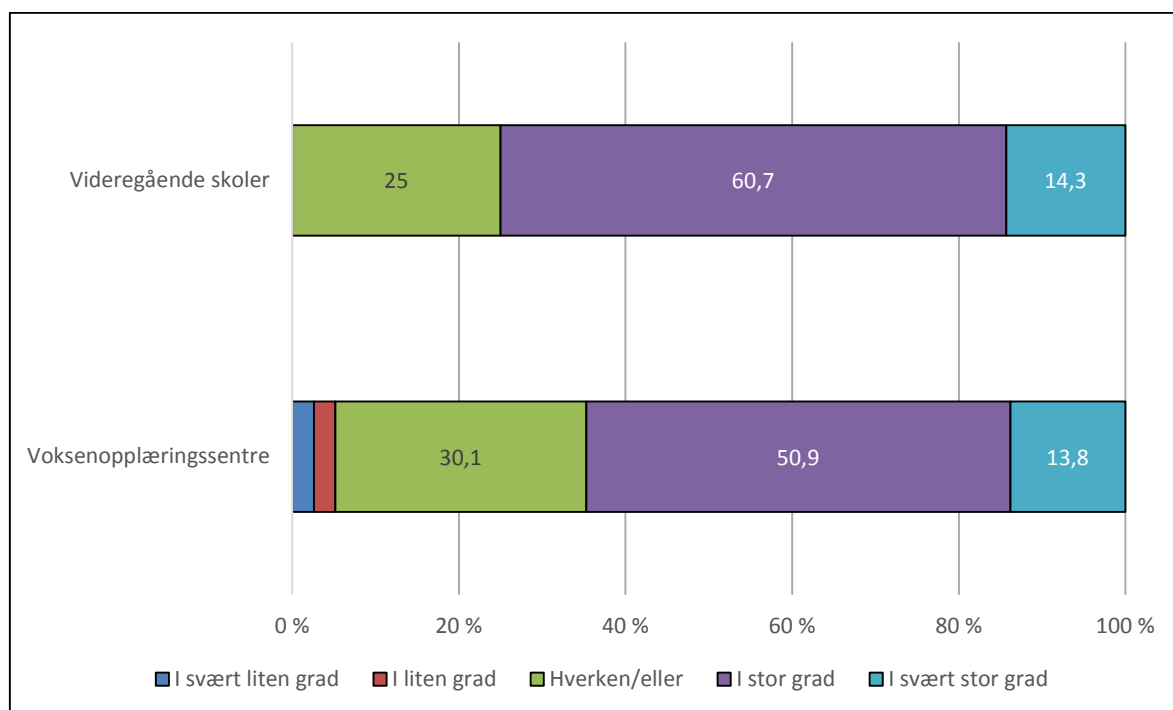
Det er tydelig at vi med dette spørsmålet ikke bare har fanget opp formell universitets- eller høyskoleutdanning som flerkulturell kompetanse, men det er interessant at mange av disse

respondentene synes å ville signalisere at de er kompetente for jobben de har og for ledelse av en institusjon med minoritetsspråklige deltakere ut fra yrkesliv og erfaring. At det også pekes på kompetansen i det samlede kollegiet, er verdt å merke seg. Vi har som nevnt ikke spurt om læreres formelle kompetanse i flerkulturell pedagogikk og andrespråkutvikling og må vise til undersøkelsen gjennomført av Vox høsten 2014 for dette temaet (Berg 2015). Hovedresultatene fra deres undersøkelse er gjengitt i kapittel 1.3.3 i denne rapporten.

4.3 Behov for kompetanse og planer om deltakelse i satsingen

I likhet med barnehager og skoler innenfor grunnopplæringen for barn og unge som omtalt i de foregående to kapitlene, fikk også ledere for enheter som gir grunnopplæring for voksne, spørsmål om i hvilken grad de har behov for økt kompetanse på det flerkulturelle området. Svarfordelingene for henholdsvis avdelinger ved videregående skoler og voksenopplæringsssentre er gjengitt hver for seg, selv om vi ikke finner signifikante forskjeller mellom dem.

Figur 4.1 Svar fra ledere for voksenopplæringsssentre/skoler på spørsmålet: I hvilken grad mener du senteret/skolen har behov for økt kompetanse på det flerkulturelle området i tilknytning til opplæring av voksne deltakere. Prosent.

Note: N=28; 116.

Vi ser sterkere enn for respondentkategorier vi har forholdt oss til tidligere i denne rapporten, signalisering av kompetansebehov på det flerkulturelle området. Langt over halvparten av lederne for enhetene som gir opplæring til voksne etter opplæringsloven, meddeler at de har behov for økte kunnskaper på det flerkulturelle området.

Lederne fikk spørsmål om enheten ville komme til å delta i satsingen *Kompetanse for mangfold*, og svarfordelingen fremgår av tabell 4.2.

Tabell 4.2 Svar fra ledere i voksenopplæringscentre/skoler på spørsmålet om de kommer til å delta i satsingen *Kompetanse for mangfold*. Absolutte tall og prosent.

	Antall	Prosent
Ja, vi deltar allerede	14	10,1
Ja, vi har bestemt oss for å delta	4	2,9
Kanskje, vi vil vurderer å delta	57	41,0
Nei, vi kommer ikke til å delta	16	11,5
Vet ikke	48	34,5
Totalt (N=)	139	100

Det er kanskje litt overraskende at 14 av enhetslederne meddeler at de allerede deltar når vi vet at grunnopplæringen for voksne ikke ble inkludert i satsingen før høsten 2014. Ytterligere 4 har fattet en beslutning om at de vil delta. Utover hva som fremgår av tabellen, kan vi nevne at ingen av avdelingene ved de videregående skolene er blant dem som markerer at de deltar allerede eller har bestemt seg for å delta.

Ganske mange sier kanskje, og ganske mange vet ikke hva de vil gjøre. Vi burde ha hatt en svarkategori «Kjenner ikke til satsingen», som ble anvendt for barnehagestyrerne, men den ser dessverre ut til å ha falt ut.

Vi stilte spørsmålet: Har det vært kontakt mellom og universitet eller høyskole angående deltakelse i satsingen *Kompetanse for mangfold*? 15 av respondentene bekreftet dette (mens 120 svarte nei, og 9 ikke besvarte spørsmålet). På spørsmål om hvem som tok initiativ til denne kontakten, har vi svar som gjengitt i tabellen nedenfor.

Tabell 4.3 Svar fra ledere for voksenopplæringscentre/skoler på spørsmål om hvem som tok initiativ til kontakt med universitet eller høyskole angående satsingen *Kompetanse for mangfold* blant dem som har bekreftet slik kontakt. Absolutte tall.

	Absolutte tall
Skolen	4
Fylkesmannen	7
Skoleeier	5
Universitet/høyskoler	3
Andre	-
Vet ikke	1
Totalt (N=)	15

Som vi har sett en rekke ganger før, er det fylkesmannen som pekes ut som den som har opprettet kontakten med universitet og høyskole også av ledere for voksenopplæringsenhetene. Respondentene kunne markerer flere initiativtakere, og det har de også gjort.

På spørsmål om de hadde meldt fra om hva slags kompetanse de har behov for innenfor satsingen *Kompetanse for mangfold* til det aktuelle universitetet eller høyskolen, svarte hele 13 av de 15 respondentene ja, mens bare to svarte nei.

4.4 Deltakelse i tidligere satsinger

I likhet med andre målgrupper for satsingen, fikk også disse respondentene spørsmål om de tidligere har deltatt i lignende satsing.

Tabell 4.4 Svar fra ledere på om voksenopplæringscenteret/skolen tidligere har deltatt i satsing rettet mot kompetanseheving på det flerkulturelle området innenfor grunnopplæring for voksne. Absolutte tall og prosent.

	Absolutte tall	Prosent
Ja, i flere satsinger	32	23,5
Ja, i en satsing	18	13,2
Nei	61	44,9
Vet ikke	25	18,4
Totalt antall enheter	136	100

Mens godt og vel hver tredje respondent meddeler at de har vært med på lignende kompetanseheving tidligere, er det noe flere som gir negativt svar. Utover hva tabellen viser, kan vi nevne at voksenopplæringscenterene oftere melder om tidligere deltakelse i en eller flere satsinger, det gjelder fire av ti. Blant avdelingene ved videregående skoler har bare drøyt en av fem deltatt i en eller flere satsinger på det flerkulturelle området tidligere. Ellers ser vi av tabellen at ikke alle har besvart spørsmålet, og nesten hver femte som har svart, har markert «vet ikke».

På spørsmålet om hvor mange av de ansatte som deltok i satsingen har vi bare svar fra 49 respondenter.

Tabell 4.5 Svar fra ledere på om voksenopplæringscenter/skoler om hvor mange ansatte som deltok i tidligere satsinger. Absolutte tall og prosent.

	Absolutte tall	Prosent
1-2	13	26,5
3-5	11	22,4
6-10	13	26,5
11 eller flere	2	4,1
Alle eller nesten alle	10	20,4
Totalt antall enheter	49	100

Det er ikke uvanlig at flere enn noen få har deltatt, kan vi konstatere. Vi har også spurt hvor mange lærere ved voksenopplæringsenhetene som underviser voksne minoritetsspråklige deltakere etter læreplanverket for Kunnskapsløftet under opplæringsloven. Gjennomsnittstallet er 8,3 lærere for disse 49 respondentene, mens det er litt lavere (7,3) for alle de 144 sentrene som inngår i materialet. Når vi sammenholder opplysning om hvor mange av de ansatte som har deltatt med hvor mange som underviser minoritetsspråklige, ser vi stort sammenfall for de laveste antallene. I praksis betyr dette at alle relevante lærere har deltatt, og noen av dem med få relevante lærere har også valgt å markere «alle». Blant de som har svart «alle», finnes det også enheter med mange relevante lærere (mellom 15 og 55). Slutningen vi kan trekke av dette er at det finnes voksenopplæringsenheter hvor alle eller nesten alle lærere som underviser minoritetsspråklige deltakere innenfor grunnopplæringen for voksne, har deltatt i kompetanseheving på det flerkulturelle området.

Til de respondentene som bekreftet at de hadde deltatt i tidligere satsinger, ble det stilt et spørsmål om hvem som initierte dette, med noen oppgitte svaralternativer og plass til å skrive egne svar. Litt over halvparten av respondentene (27 av 48) har markert at voksenopplæringscenteret eller skolen selv tok initiativet, noen få peker på høyskole/universitet (7) eller skoleeier (4). I forklaringene respondentene har gitt med egne ord, kan vi lese at det var fylkesmannen, et nettverk, Vox, NAFO, IMDi eller lærer som initierte satsingen.

4.5 Hva kjennetegner de som er med i satsingen?

Som for barnehager og skoler i grunnopplæringen for barn og unge, ønsker vi å undersøke hva som predikerer deltakelse i satsingen *Kompetanse for mangfold* blant voksenopplæringsenheter. Materialet er imidlertid ganske spinkelt, og vi vil ikke gjennomføre noen avansert multivariat analyse. Derimot kan vi ta utgangspunkt i de 14 enhetene som meddeler at de allerede deltar samt de fire som hevder at de har bestemt seg for å delta og se nærmere på hva vi ellers vet om disse 18 enhetene.

Det er som nevnt bare sentre og ikke avdelinger ved videregående skoler som har bekreftet at de er med i satsingen. De skiller seg ikke fra andre enheter med hensyn til antall lærere som underviser voksne minoritetsspråklige deltakere etter læreplanverket for Kunnskapsløftet, gjennomsnittet for de 18 er 7,1, mens den for de øvrige enhetene er 7,4. Totalt antall ansatte er derimot litt høyere: i snitt 22,9 mot 20,4 i de øvrige enhetene. Enhetene som deltar, er spredt over hele landet, det er vanskelig å se at noen region eller fylke dominerer.

Til sist undersøker vi om enhetene som nå er med, tidligere har deltatt i lignende satsinger, og her finner vi et visst sammenfall. 11 av de 18 har deltatt i en eller flere lignende satsinger tidligere. Vi har sett at dette mønsteret også var uttalt i barnehagene og i grunnskolene for barn og unge.

4.6 Oppsummering

Det vanligste er at alle eller nesten alle deltakerne har minoritetsspråklig bakgrunn i de voksenopplæringsenhetene vi har opplysninger om fra enhetenes ledere. Vi har bestrebet oss på å presisere at det er enheter med deltakere som får grunnopplæring for voksne, og ikke introduksjonsordningen for voksne innvandrere, som var målgruppen for spørreundersøkelsen.

Hver tredje leder for voksenopplæringsenhetene meddeler at de har formell kompetanse fra universitet eller høyskole innenfor flerkulturell pedagogikk eller andrespråksutvikling. Dette er langt flere enn vi har sett for barnehagestyrere og skoleledere i grunnopplæringen for barn og unge. Lederne for voksenopplæringsenhetene fremhever ofte også relevansen av sin spesifikke arbeidserfaring, foruten diverse kurs. Spørsmål om flerkulturell kompetanse blant lærere ble ikke stilt, og vi henviser til undersøkelsen gjennomført av Vox for dette, omtalt i kapittel 1.3.3 i denne rapporten.

Et erkjent behov for økt kompetanse på det flerkulturelle området står tydelig frem i besvarelsene. Tre av fire ledere for voksenopplæringsavdelinger i videregående skoler og nesten to av tre ledere for voksenopplæringscentre mener de har et slikt behov i stor eller i svært stor grad. Totalt 14, det vil si nesten hver tiende respondent, forteller at de allerede er med i satsingen *Kompetanse for mangfold* og ytterligere fire har nådd en positiv avklaring på dette spørsmålet. Dette er nokså imponerende på bakgrunn av at voksenopplæringsinstitusjonene skulle inkluderes i satsingen fra og med 2014. Kontakt med universitet og høyskole er ofte opprettet, og dessuten har nesten alle som deltar, allerede meldt fra om hvilken kompetanse de har behov for til det aktuelle universitetet eller høyskolen. Fylkesmannen utpekes som initiativtaker i de fleste tilfellene.

Når vi ser nærmere på hvem som allerede er med i *Kompetanse for mangfold*, finner vi en betydelig andel som har vært med i lignende satsinger en eller flere ganger tidligere. Å få til en bredere rekruttering fremover vil være viktig. Det er imidlertid relativt mange (drøyt en av tre) av det totale antallet respondenter som har vært med i slike tidligere satsinger. I disse har det ikke vært uvanlig at alle de relevante lærerne deltar i kompetansehevingen. Relevante lærere betyr i denne sammenheng lærere som underviser minoritetsspråklige deltakere i grunnopplæring for voksne.

5 Konklusjoner og vurderinger i en tidlig fase av satsingen

Vi skal i dette kapitlet oppsummere resultater på tvers av kapitlene, ved å ta for oss eiernivået samlet og deretter enhetene samlet. Vi vil også belyse de spørsmålene som er listet opp i kapittel 1.4 som vi fremhevet som særlig relevante når vi ønsker å tegne et bilde av kompetansesituasjonen i en tidlig fase av satsingen.

5.1 Barnehageeiere, -myndighet og skoleeiere om kompetanse og deltakelse

For barnehagesektoren og grunnopplæringen for barn og unge, er eiernivået inkludert i spørreundersøkelsene. Vi har ikke rettet undersøkelser direkte mot eiere av voksenopplæringsentre, men kommuner og fylkeskommuner som også er eiere av henholdsvis grunnskole for voksne og videregående opplæring for voksne, er inkludert blant målgruppene for spørreundersøkelsene i barnehagesektor og grunnopplæring for barn og unge. Når det gjelder barnehagesektoren, refererer vi i det følgende også fra undersøkelsen til barnehagemyndighet.

Fylkesmannen pekes ut som kilde til informasjon om satsingen *Kompetanse for mangfold* blant barnehageeiere, -myndighet samt skoleeiere. Når det er gitt tilbud om kompetanseheving i lov og regelverk, er det også først og fremst fylkesmannen som utpekes som initiativtaker. Dette er i tråd med den rollen som er gitt fylkesmannsembetet i satsingen. I kapittel 1 så vi at fylkesmannen er den som har fått i oppgave å peke ut fire kommuner, hver med seks enheter, til satsingen i de fylkene som til enhver tid fases inn i satsingen. I 2014 omfatter satsingen syv fylkesmenn. Det er derfor også forståelig at en del barnehageeiere og skoleeiere ikke kjenner satsingen. Dette gjelder i liten grad barnehagemyndigheten.

Når barnehageeiere og –myndighet bes om deres behov for kompetanse om lov og regelverk er dekket, svarer store andeler (omtrent halvparten) at det hverken i stor eller liten grad er dekket. Dette kan være et signal om at det er vanskelig å ta stilling til spørsmålet. De angir ofte likevel at de har behov for økt kompetanse, myndighet oftere enn barnehageeier. Kommuner som skoleeiere har også ofte svart verken/eller om sin samlede kompetanse på regelverket som har relevans for minoritetsspråklige elever, mens fylkeskommunene oftere betegner sin kompetanse som god eller endog svært god.

Svarene vitner dessuten om at satsingen *Kompetanse for mangfold* er i gang. Ettersom begge undersøkelsene er gjennomført på tredelsutvalg, samtidig som svarprosenten ligger under antallet inviterte, kan vi (med forbehold om at vi har gjort oss forstått i de spørsmålene vi har stilt), gjøre noen

minimumsanslag om deltakelse i satsingen per høsten 2014. I absolutte tall kan det dreie seg om 51 barnehageeiere og 30 kommuner som skoleeiere. Det er ingen utvalgsundersøkelse, men forsøk på en totaltelling som er gjennomført blant tilsatte med myndighetsansvar (alle kommuner samt alle Oslo bydel), og 31 av disse har bekreftet at de allerede er med i satsingen. Et trettitalls kommuner er så vidt i overkant av det som er planlagt, gitt opptrappingsplanen på fire kommuner i syv fylker innen 2014 (se kapittel 1.2.3). Ettersom ikke alle som ble invitert har svart, må vi anta at de reelle tallene er enda høyere. Tar vi med alle med positiv beslutning om å delta, er også tallene høyere.

Av utfordringer på dette nivået vil vi fremheve cirka en tidel i hver kategori som svarer at de ikke vil delta i satsingen, uten at vi kjenner bakgrunnen for dette. Det kan kanskje tolkes som uttrykk for likegyldighet at så mange ikke tar stilling til hvorvidt de har kompetanse når det gjelder lov og regelverk som angår flerspråklige eller minoritetsspråklige barn og elever, alternativt har de vanskelig for å vurdere dette hvis det også er slik at de har begrenset kjennskap til regelverket.

5.2 Andeler minoritetsspråklige i enhetene og kompetanse i ledelse og stab

Det er ikke veldig vanlig at barnehager oppgir at de ikke har noen to- eller flerspråklige barn eller at skoler og voksenopplæringsinstitusjoner markerer at de har ingen minoritetsspråklige elever eller deltakere. Bare 11 prosent av barnehagene har ingen minoritetsspråklige barn, men denne andelen er trolig større i virkeligheten ettersom styrere for familiebarnehager er underrepresentert i materialet. Andelen barneskoler uten minoritetsspråklige elever er nesten en femdel. Høyest ligger likevel 1-10 skoler hvor dette omfatter nesten en firedel, hvilket kanskje er rimelig gitt at dette ofte er små skoler i mindre tettbygde strøk. Ungdomsskoler og videregående skoler er sjelden uten minoritetsspråklige elever. Fra grunnopplæringen for voksne melder to av tre enheter at alle eller nesten alle deltakerne er minoritetsspråklige.

Vel en av ti blant barnehagestyrerne har formell kompetanse fra universitet eller høyskole i flerkulturell pedagogikk eller andrespråkutvikling. Denne andelen varierer blant skoleledere i grunnopplæringen, fra fire prosent i videregående skoler til nesten 8 prosent i barneskoler. Innenfor grunnopplæring for voksne har så mye som hver tredje leder for voksenopplæringsenhetene svart bekræftende på dette spørsmålet.

Om ansatte ser vi at en av fem barnehager har minst en ansatt med denne formen for formell kompetanse. Dette er høyere enn Høgskolen i Hedmark rapporterte om, da de fant at bare tre prosent av det pedagogiske personalet i de undersøkte barnehagene, hadde fordypning eller videreutdanning i flerkulturell pedagogikk, noe forskerne mener var gjenspeilet i deres yrkesmessige praksis (Andersen et al. 2009). Forskjellen kan være tidsbestemt, med flere år mellom målingene, men også at deres undersøkelse var avgrenset til barnehager i rurale strøk. Vi vet lite om formell kompetanse i flerkulturell pedagogikk eller andre språkutvikling blant ansatte i grunnopplæringen for voksne. Kartleggingen som er rapportert av Berg (2015), gir inntrykk av at det ikke er et veldig sentralt kompetansefelt.

I skolene i grunnopplæringen for barn og unge har vi sett at andelen skoler med minst en ansatt med den aktuelle kompetanse varierer fra nær halvparten, nærmere bestemt 46 prosent av 1-10-skolene, til 62 prosent i de videregående skolene. Vibe (2012) fant at 39 prosent av skolene hadde minst en lærer med formalkompetanse i flerkulturell pedagogikk, andrespråksdidaktikk eller annen relevant kompetanse høsten 2011 (se kapittel 1.3.2 i denne rapporten). Sammenholdt med 2011, ser altså andelen skoler med minst en slik lærer ut til å ha økt.

I vår undersøkelse er det likevel vanskelig å utelukke at skolelederne har villet poengtere realkompetanse i staben når de har vurdert dette spørsmålet. Dette ble de ellers i liten grad invitert til. Vi ser at når vi har åpnet for dette, har barnehagestyrere i stor grad vektlagt uformell kompetanse, kortere kurs og dessuten at barnehagen har minst en ansatt som er tospråklig. Vurderinger av at slike

forhold og ikke minst egen erfaring, har betydning, kommer tydelig frem når ledere for voksenopplæringsenhetene redegjør for sin flerkulturelle kompetanse.

Nettopp flerkulturell pedagogikk og kunnskap om andrespråksutvikling kommer tydelig frem i beskrivelsene av kompetansebehovet i bakgrunnsdokumentene for satsingen. Det kan være en utfordring for rekrutteringen til satsingen vi her evaluerer, at uformell kompetanse og erfaring tillegges så stor betydning innenfor praksisfeltet. Det synes likevel å være slik at der hvor kompetansen er tilstede, er også behovet for mer kompetanse sterkere uttalt. Dette gjelder i alle fall når vi leter etter kjennetegn ved skoler i grunnopplæringen som allerede er rekruttert til satsingen, noe vi kommer tilbake til.

5.3 Vurdering av kompetansebehov i enhetene

Mellom en tredel og halvparten av lederne mener barnehagen eller skolen (i grunnopplæringen for barn og unge) har behov for økt kompetanse på det flerkulturelle området. Ledere for ungdomsskoler og barnehager melder oftest om et slikt behov. Det gjelder for barnehager så vel som for skoler i grunnopplæringen at ledere ganske ofte mener at enheten trenger økt kompetanse på dette feltet, samtidig som de markerer at personalet i liten grad har meldt om behov for slik kompetanse. Bildet som tegner seg er altså at det behovet som en god del av skolelederne gir uttrykk for, i liten grad har vært meddelt fra personalet. Kanskje svarer lederne ut fra hva de tror forventes fra ansvarlig hold, samtidig som de ser grunn til å signalisere at det kan være vanskelig å få personalet med på ideen om kompetanseutvikling på det flerkulturelle området. Vi kjenner imidlertid til at dette forholdet kan være motsatt. Leder kan hevde at skolen har tilfredsstillende kompetanse, samtidig som lærere påpeker at tilbud om kompetanseheving er mangelfullt (Lødding & Holen 2012). Skolelederens rapportering om læreres uttrykte kompetansebehov i materialet vi har analysert, er konsistent med resultater av TALIS, hvor det to ganger har kommet frem at lærere i ungdomsskolen i liten grad mener de har behov for økt kunnskap om å undervise i et flerkulturelt og flerspråklig miljø, sammenlignet med hvordan de vurderer behov for økt faglig kompetanse på andre områder. Sammenlignbare svar fra ledere er ikke rapportert. (Vibe et al. 2009; Caspersen et al. 2014).

Det er imidlertid også bemerkelsesverdig store andeler blant lederne som ikke tar stilling til spørsmålet på egne eller læreres vegne. Dette gjelder grovt sett en av tre, men varierende fra 23 til 37 prosent innenfor barnehager og grunnopplæringen for barn og unge.

Annerledes er dette i grunnopplæringen for voksne, hvor langt over halvparten av lederne signaliserer kompetansebehov på det flerkulturelle området. Fra lærere er signalene også tydelige. Berg (2015) dokumenterer at det store flertall av lærerne melder om behov for økt kompetanse i å tilpasse læremateriell til minoritetsspråklige og dessuten blant annet økt kunnskap om ulike religioner og kulturer og utdanningssystemer i ulike land.

Behov for økt kompetanse på det flerkulturelle området kommer altså til uttrykk fra ledere av barnehager og skoler i grunnopplæringen for barn og unge. Slik lederne forstår det, er ikke ansatte like ivrige. Vi vet at i alle fall lærere i ungdomsskolen kan være sterkere orientert om faglig kunnskap og forståelse enn om flerspråklighet når de vurderer egne kompetansebehov. En tolkning er at sistnevnte kompetansefelt har relativt liten prestisje. En annen tolkning er at faglig kunnskap og forståelse fremstår som kompetanse på et mer overordnet nivå og som en forutsetning for å differensiere undervisningen, gi tilpasset opplæring og møte enkeltelevens ulike behov uansett hva disse består i. Vi vil trolig komme til å støte på ulike argumenter i feltet når vi starter casestudien i fortsettelsen av denne evalueringen.

For satsingen og for rekrutteringen av skoler til kompetanseutviklingen er det en utfordring at behovet for kompetanse på det flerkulturelle området er lite uttalt, spesielt blant lærere. Der hvor behovet er klart mest uttalt, er innenfor grunnopplæringen for voksne. Vi har også sett at ungdomstrinnet utmerker seg med relativt mange ledere som signaliserer et slikt behov. Der for er det et lite paradoks

at ungdomstrinnet ikke er blant dem som skal prioriteres til satsingen, ifølge planen for satsingen (Utdanningsdirektoratet 2013). Vi kjenner likevel til at syv grunnskoler med ungdomstrinn er med i satsingen, i forståelse med de aktuelle kommunene om at dette ikke vil gå på bekostning av involvering i *Ungdomstrinn i utvikling*.

5.4 Den første rekrutteringen av enheter til kompetanseutviklingen

Om lag fem prosent av de undersøkte barnehagene og skolene i grunnopplæringen for barn og unge deltar i satsingen slik det ser ut høsten 2014. Omsatt til absolutte tall, uten hensyn til svarprosjenter, men ganget med tre for hver respondentkategori (pga. utvalgsstørrelsen), kan det på landsbasis anslagsvis dreie seg om 144 barnehager, 51 barneskoler, 30 1-10-skoler, 21 ungdomsskoler og 6 videregående skoler. Fra forsøket på totaltelling i grunnopplæringen for voksne har vi informasjon om at 14 enheter deltar. Det hefter mange forbehold til disse tallene, inkludert at våre spørsmål har vært forstått slik de var ment, men gitt alle forbehold kan vi samlet anslå at 266 enheter er med. Planen om seks enheter i hver av de fire kommunene som hver av de første syv fylkesmennene skulle utpeke, altså 28 kommuner, tilsvarer 168 enheter. Lister vi har fått oversendt fra Utdanningsdirektoratet tilsier at 28 kommuner eller regioner samt 158 enheter var inkludert i satsingen per høsten 2014. Vårt anslag ligger en del høyere, og en forklaring kan være at enheter som starter i 2015 kan være rekruttert allerede høsten 2014. Uansett indikerer tallene at rekrutteringen er på høyde med ambisjonen. Gitt at ikke for mange av respondentene har misforstått eller blandet sammen satsinger, vitner tallene om god fremdrift i satsingen. Dette må betegnes som en suksessfaktor.

Bruk av ståstedsanalysen for å vurdere skolens kompetansebehov på det flerkulturelle området, samt meldt kompetansebehov innenfor satsingen bekreftes av om lag de samme andelene som bekrefter at de allerede er med i *Kompetanse for mangfold*. Fylkesmannen peker seg ut som en viktig initiativtaker og formidler, men barnehagemyndighet og skoleeier er også ofte fremhevet.

Det er slående at tidligere deltakelse i en eller flere lignende satsinger er en vesentlig prediktor for deltakelse i *Kompetanse for mangfold* slik det ser ut høsten 2014. Dette gjelder i stor grad i barnehagene, hvor deltakelse som utfall også påvirkes av hvor stor andel av barna som er to- eller flerspråklige. Dette indikerer at både denne og tidligere satsinger har nådd best fram til de barnehagene som kan oppfattes å ha det største behovet. For grunnopplæringen for voksne har vi ikke gjennomført noen multivariat analyse, men kan konstatere at 11 av de 14 enhetene som deltar, har tidligere erfaring fra en eller flere satsinger på det samme kompetansefeltet. Blant skolene i grunnopplæringen for barn og unge har også tidligere deltakelse betydning for om man deltar i *Kompetanse for mangfold*. Her har også en andel minoritetsspråklige elever på mellom 11 og 40 prosent positiv innvirkning på deltakelse som utfall. En sterkere sammenheng med deltakelse i den aktuelle satsingen finner vi imidlertid for skoler etter hvor mange av lærerne som har formell kompetanse fra universitet eller høyskole i flerkulturell pedagogikk eller andrespråksutvikling. Jo flere slike lærere, jo større sannsynlighet for at skolen er deltaker.

Vi karakteriserte den ganske sterke rekrutteringen til satsingen når det gjelder antall enheter, som tegn på at satsingen lykkes. En må likevel stille spørsmål ved om rekrutteringen er optimal når en ser hvor mange som har vært deltakere i tidligere satsinger. En vesentlig utfordring for satsingen i tiden fremover ser ut til å være å rekruttere flere barnehager, skoler og voksenopplæringsenheter som tidligere ikke har vært med på kompetansehevingstiltak på det flerkulturelle området. Om en i fortsettelsen også lykkes med å rekruttere skoler hvor flere i personalet ikke allerede har formell flerkulturell kompetanse, kan en si at satsingen gjennomføres i tråd med formålet. Ifølge oppdragsbeskrivelsen for evalueringen utarbeidet av Utdanningsdirektoratet, er målsetningene for programmet at kompetansehevingen skal bidra til at barnehager, skoler og voksenopplæringen «i større grad har kompetanse om og bedre praksis i forhold til flerspråklighet, flerkulturell pedagogikk [og] andrespråkspedagogikk». Opptrappingsplanen med målet om totalt 600 barnehager og skoler inkludert per 2017 tyder på at ambisjonen er å få til bredde i rekrutteringen.

5.5 Noen foreløpige svar

I kapittel 1.4 listet vi opp noen av spørsmålene for evalueringen som vi mener er sentrale for de temaene vi har kunnet behandle i denne rapporten, nemlig kompetansesituasjonen i en tidlig fase av satsingen, uttrykt behov for økt kompetanse samt deltakelse i satsingen så langt. Vi vil belyse disse ut fra resultatene vi her har rapportert. Spørsmålene var følgende:

- Hvilke tilknytningspunkter til andre prosjekter og satsinger har kompetanseløftet på det flerkulturelle området? (Spørsmål 1.2)
- Hvilke kriterier legges til grunn når fylkesmannen velger ut kommuner eller barnehager/skoler som skal delta? (Spørsmål 1.5)
- Hvem tar initiativ til kompetansehevingen (barnehager og skoler, deres eiere eller UH-sektoren)? (Spørsmål 2.1)
- I hvilken grad er kompetansehevingen forankret i ledelsen? (Spørsmål 2.11)
- I hvilken grad omfatter kompetansehevingen hele kollegiet? (Spørsmål 2.12)
- Hvilket omfang har den barnehage- og skolebaserte kompetansehevingen over tid? (Spørsmål 3.7)

Ut fra våre beregninger er satsingen *Kompetanse for mangfold* godt i rute etter planen som er lagt for opptrapping. Vi ser imidlertid at de som så langt er med i satsingen i stor grad er enheter som også tidligere har vært med i en eller flere satsinger på det aktuelle kompetansefeltet. Selv om antallet enheter er imponerende, har satsingen i relativt beskjeden grad ført til rekruttering av nye enheter til kompetanseutvikling på det flerkulturelle området.

Våre data kan i liten grad entydig lokalisere hvor utvelgelsen foregår. Riktignok peker mange av barnehagestyrerne, skolelederne og lederne for voksenopplæringsenheter på fylkesmannen som en viktig informasjonskilde, initiativtaker og koordinator for kontakt mellom enhetene og universiteter og høyskoler. Eiernivået, og for barnehagesektoren også myndighetsnivået, utpekes også av relativt mange ledere av enhetene. Både fylkesmannen og eier, men også lærerutdanningsinstitusjoner, foruten enhetene selv, kan ha vært pådriver for ombordstigningen i satsingen. Det er neppe merkelig at vi finner en del gjengangere fra tidligere satsinger blant deltakerne. Ansvarlige for iverksettelsen kan prioritere enheter som tidligere har hatt utbytte av lignende kompetanseheving. Enheter med erfaring fra tidligere satsinger kan også selv være de som etterspør flere kompetansehevingstiltak. I en fase hvor tiltaket er relativt nytt og ukjent, kan det være god hjelp i å satse på enheter hvor de vet hva de går til og hvor den aktuelle kompetansen er etterspurt.

Vi synes imidlertid det er viktig å påpeke at satsingen må rekruttere bredere i fortsettelsen når ambisjonen er økt kompetanse og bedre praksis. De som allerede forstår viktigheten av flerkulturell pedagogikk og andrespråkutvikling kan ikke så lett hjelpe andre barnehager og skoler til denne innsikten. Et viktig mål på om *Kompetanse for mangfold* lykkes, er om en klarer å rekruttere nye enheter og om disse makter å initiere en kompetanseutvikling innenfor tidsrammene som er satt for satsingen.

Tilknytningspunkter mellom *Kompetanse for mangfold* og andre satsinger, som for eksempel Ungdomstrinn i utvikling har vi omtalt med grunnlag i dokumenter. Prinsippet om at kompetansehevingen skal være skolebasert (og barnehagebasert) er felles for de to programmene. Så langt i evalueringen vet vi lite om hvordan dette utspiller seg i praksis. Noe overraskende er det imidlertid at ungdomsskolelederne ser ut til å ha tatt interesse for *Kompetanse for mangfold*, når dette trinnet ikke er av de høyest prioriterte, og en må anta at ungdomsskolene allerede er involvert i kompetanseheving. Vi kan likevel ikke utelukke at noen skoler med ungdomstrinn finner *Kompetanse*

for *mangfold* høyst relevant for dem. Fra Utdanningsdirektoratet har vi som nevnt, fått vite at syv grunnskoler med ungdomstrinn er inkludert i satsingen *Kompetanse for mangfold*.

Ledere gir ganske ofte uttrykk for at skolen eller barnehagen har behov for kompetanseløft på det flerkulturelle området. Fra ledere for voksenopplæringsenheter kommer dette behovet enda klarere til uttrykk. Det er imidlertid slik at signaler om behov for økt kompetanse på feltet i mindre grad kommer fra lærere, ifølge lederne besvarelser. Vi har ikke funnet noen selvstendig effekt av om skoleleder har formell kompetanse i flerkulturell pedagogikk eller andrespråksutvikling på hvorvidt skolen eller barnehagen allerede deltar i satsingen. Derimot ser vi innenfor grunnopplæringen for barn og unge at jo flere lærere som har slik kompetanse, jo større er sannsynligheten for at skolen deltar i *Kompetanse for mangfold*. Dette kan tolkes som enda et utslag av en form for Matteuseffekt: («de som har, skal gis ...»). Vi kan også forstå det slik at de som er innforstått med viktigheten av flerkulturell kompetanse er de som i størst grad vil etterspørre slik kompetanseutvikling. Vi ser også at deltakelse påvirkes positivt av andelen barn og elever som er minoritetsspråklige. Når vi ser på tidligere erfaringer med kompetansetiltak relatert til minoritetsspråklige barn og elever, synes det som barnehagene oftere enn skoler i grunnopplæringen har erfaring med å involvere store deler av staben i tiltaket. Disse og andre spørsmål i evalueringen vil vi imidlertid bedre kunne besvare med ved hjelp av flere og mer kvalitative metodiske tilnærminger som vi vil benytte fremover i gjennomføringen av denne evalueringen.

Referanser

- Andersen, C.A., Engen, T.O., Gitz-Johansen, T., Kristoffersen, C.S., Obel, L.S., Sand, S & Zachrisen, B. (2009). *Den flerkulturelle barnehagen i rurale områder. Nasjonal surveyundersøkelse om minoritetsspråklige barn i barnehager utenfor de store byene*. Elverum: Høgskolen i Hedmark, Rapport nr. 15 – 2011.
- Berg, L.B. (2015). *Voksenlæreres kompetanse og kompetansebehov*. Oslo: Vox Nasjonalt fagorgan for kompetansepolitikk.
- Caspersen, J., Aamodt, P.O., Vibe, N. & Carlsten, T.C. (2014). *Kompetanse og praksis blant norske lærere. Resultater fra TALIS-undersøkelsen i 2013*. Oslo: NIFU Rapport 41/2014.
- Field, A. (2005). *Discovering Statistics Using SPSS*. Second Edition. London: Sage Publications.
- Gjerustad, C, Waagene, E. & Salvanes, K.V. (2015). *Spørsmål til Skole-Norge høsten 2014. Resultater og analyser fra Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelse blant skoler og skoleeiere*. Oslo: NIFU Rapport 3/2015.
- Gotvassli, K-Å, Haugset, A.S., Johansen, B, Nossun, G & Sivertsen, H. (2012). *Kompetansebehov i barnehagen. En kartlegging av eiere, styrere og ansattes vurderinger i forhold til kompetanseutvikling*. Steinkjer: Trøndelag Forskning og Utvikling. Rapport 2012:1.
- Gulbrandsen, L. & Eliassen, E. (2013). *Kvalitet i barnehagen. Rapport fra en undersøkelse av strukturell kvalitet i barnehagen*. Oslo: NOVA Rapport1/13.
- Lødding, B. & Holen, S. (2012). *Utdanningsvalg som fag og utfordring på ungdomstrinnet. Sluttrapport fra prosjektet Karriereveiledning i overgangen mellom ungdomstrinnet og videregående opplæring*. Evaluering av Kunnskapsløftet. Oslo: NIFU Rapport 28/2012.
- Meld. St. 6 (2012–2013). *En helhetlig integreringspolitikk. Mangfold og fellesskap*. Oslo: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.
- NOU 2010:7 *Mangfold og mestring. Flerspråklige barn, unge og voksne i opplæringssystemet*. Oslo: Departementenes servicesenter Informasjonsforvaltning.
- Sivertsen, H., Haugset, A.S., Carlsson, E., Nilsen, R.D. & Nossun, G. (2015). *Spørsmål til Barnehage-Norge 2014*. Steinkjer: Trøndelag Forskning og Utvikling AS.
- Utdanningsdirektoratet (2013). *Plan for kompetanseløft på det flerkulturelle området*. Oslo: Utdanningsdirektoratet.
- Utdanningsdirektoratet (2014a). *Kompetanse for mangfold. Satsing 2013–2017*. Referert fra Utdanningsdirektoratets hjemmeside: <http://www.udir.no/Spesielt-for/Minoritetsspraklige-elever/Kompetanse-for-mangfold/?expid=75565#Hva-er-Kompetanse-for-mangfold>, lesedato: 15.12.2014.
- Utdanningsdirektoratet (2014b). GSI 2014/15: *Voksne i grunnskoleopplæring*. Oslo: Utdanningsdirektoratet.
- Vibe, N. (2012). *Spørsmål til Skole-Norge 2011. Resultater og analyser fra Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelse blant skoler og skoleeiere*. Oslo: NIFU Rapport 5/2012.
- Vibe, N., Aamodt, P.O. & Carlsted, T.C. (2009). *Å være ungdomsskolelærer i Norge. Resultater fra OECDs internasjonale studie av undervisning og læring (TALIS)*. Oslo: NIFU STEP Rapport 23/2009.

Vibe, N. & Lødding, B. (2012). *Spørsmål til Skole-Norge våren 2014. Resultater og analyser fra Utdanningsdirektoratets spørreundersøkelse blant skoler og skoleeiere*. Oslo: NIFU Rapport 26/2014.

Aamodt, P.O., Seland, I, Opheim, V., Carlsten, T.C., Lødding, B. & Røsdal, T. (2014). *Evaluering av de nasjonale sentrene i opplæringen. Evaluering av åtte nasjonale sentre i et styrings- og brukerperspektiv*. Oslo: NIFU Rapport 49/2014.

Tabelloversikt

Tabell 2.1 Barnehageeieres angivelse av andel barn i barnehagene som er to- eller flerspråklige. Absolutte tall og prosent.	24
Tabell 2.2 Barnehageeieres svar på spørsmålet: Hvem har informert dere som barnehageeier om satsingen <i>Kompetanse for mangfold</i> ? Absolutte tall og prosent.	24
Tabell 2.3 Barnehageeieres svar på spørsmål om hvem som tok initiativ til kompetanseheving i lov og regelverk. Absolutte tall og prosent.	25
Tabell 2.4 Barnehageeieres svar på spørsmålet om de kommer til å delta i satsingen <i>Kompetanse for mangfold</i> dersom de får et slikt tilbud.	27
Tabell 2.5 Barnehagemyndighetens angivelse av andel barn i barnehagene som er to- eller flerspråklige. Absolutte tall og prosent.	28
Tabell 2.6 Barnehagemyndighetens svar på spørsmålet: Hvem har informert dere som barnehagemyndighet om satsingen <i>Kompetanse for mangfold</i> ? Absolutte tall og prosent.	28
Tabell 2.7 Barnehagemyndighetens svar på spørsmål om hvem som tok initiativ til kompetanseheving i lov og regelverk. Absolutte tall og prosent.	29
Tabell 2.8 Sammenheng mellom svar på spørsmålet om det samlede kompetansebehovet om regelverket hos dem som barnehagemyndighet er <i>dekket</i> samt om det er <i>behov</i> for økt kompetanse om regelverket på det flerkulturelle området.	30
Tabell 2.9 Barnehagemyndighetens svar på spørsmålet om de kommer til å delta i satsingen <i>Kompetanse for mangfold</i> dersom de får et slikt tilbud.	31
Tabell 2.10 Barnehagestyreres angivelse av andel barn i barnehagen som er to- eller flerspråklige. Absolutte tall og prosent.	32
Tabell 2.11 Svar fra barnehagestyrere i Oslo om andel barn i barnehagen som er to- eller flerspråklige. Absolutte tall og prosent.	32
Tabell 2.12 Styrers informasjon om ansattes formelle kompetanse i flerkulturell pedagogikk eller andrespråkutvikling etter hvorvidt styrer selv har slik kompetanse. Prosent.	34
Tabell 2.13 Barnehagestyreres svar på spørsmålet om de kommer til å delta i satsingen <i>Kompetanse for mangfold</i> dersom de får et slikt tilbud. Absolutte tall og prosent.	35
Tabell 2.14 Barnehagestyreres svar på spørsmål om hvem som tok initiativ til kontakt med universitet eller høyskole angående satsingen <i>Kompetanse for mangfold</i> blant dem som har bekreftet slik kontakt. Absolutte tall og prosent.	36
Tabell 2.15 Logistisk regresjonsanalyse av hvilke forhold som påvirker deltakelse i satsingen <i>Kompetanse for mangfold</i> høsten 2014. Besvarelser fra barnehagestyrere.	38
Tabell 3.1 Kommuners svar på hvem de som skoleeier hadde fått informasjon om satsingen <i>Kompetanse for mangfold</i> fra. Absolutte tall og prosent.	42
Tabell 3.2 Skoleeieres svar på hvem som tok initiativet til kompetansehevingen på regelverket. Absolutte tall for henholdsvis kommuner og fylkeskommuner.	42
Tabell 3.3 Svar på om skoleeier, eventuelt i samarbeid med skoleledere, har formidlet skolenes kompetansebehov til det lokale/regionale UH-miljøet som skal støtte skolene i kompetansehevingen. Absolutte tall.	44
Tabell 3.4 Svar på om skoleeier tidligere har deltatt i satsinger rettet mot kompetanseheving på det flerkulturelle området. Absolutte tall.	45

Tabell 3.5 Andeler minoritetsspråklige elever i grunnskolen (etter grunnskoletype) og i videregående skoler. Prosent.....	45
Tabell 3.6 Svar fra ledere i videregående skoler om hvor mange elever ved skolen som har rett til særskilt norskopplæring, morsmålsopplæring eller tospråklig fagopplæring etter § 3.12 i Utdanningsdirektoratets spørringer gjennomført i 2011 og i 2014. Prosent	46
Tabell 3.7 Andeler av skolene som bekrefter at leder versus ansatte har formell kompetanse fra universitet eller høyskole innenfor flerkulturell pedagogikk eller andrespråksutvikling. Prosent.	46
Tabell 3.8 Andeler av skolene som bekrefter at ansatte har kortere kurs (1-2 dager) om språklige eller andre behov som minoritetsspråklige elever kan møte. Prosent.	47
Tabell 3.9 Skolelederens svar på om skolen kommer til å delta i satsingen <i>Kompetanse for mangfold</i> , etter skoletype i grunnskolen og videregående skoler. Prosent.....	49
Tabell 3.10 Andeler av skolene som bekrefter at de har brukt ståstedsanalysen for vurdering av skolens kompetansebehov på det flerkulturelle området, og andeler av skolene som bekrefter at de har meldt fra om hva slags kompetanse de har behov for innenfor satsingen <i>Kompetanse for mangfold</i> . Prosent.	50
Tabell 3.11 Skoleleders svar på om skolen tidligere har deltatt i satsing rettet mot kompetanseheving på det flerkulturelle området. Prosent.	51
Tabell 3.12 Logistisk regresjonsanalyse av hvilke forhold som påvirker deltakelse i satsingen <i>Kompetanse for mangfold</i> høsten 2014 i besvarelser fra skoleledere.	52
Tabell 4.1 Enhetslederens angivelse av andel voksne som har annet morsmål enn norsk eller samisk. Absolutte tall og prosent.....	56
Tabell 4.2 Svar fra ledere i voksenopplæringsentre/skoler på spørsmålet om de kommer til å delta i satsingen <i>Kompetanse for mangfold</i> . Absolutte tall og prosent.	58
Tabell 4.3 Svar fra ledere for voksenopplæringsentre/skoler på spørsmål om hvem som tok initiativ til kontakt med universitet eller høyskole angående satsingen <i>Kompetanse for mangfold</i> blant dem som har bekreftet slik kontakt. Absolutte tall.	58
Tabell 4.4 Svar fra ledere på om voksenopplæringscenteret/skolen tidligere har deltatt i satsing rettet mot kompetanseheving på det flerkulturelle området innenfor grunnopplæring for voksne. Absolutte tall og prosent.	59
Tabell 4.5 Svar fra ledere på om voksenopplæringsentre/skoler om hvor mange ansatte som deltok i tidligere satsinger. Absolutte tall og prosent.	59

Figuroversikt

Figur 2.1 Barnehageeieres svar på om det samlede kompetansebehovet om regelverket hos dem som barnehageeier er <i>dekket</i> samt om det er <i>behov</i> for økt kompetanse om regelverket på det flerkulturelle området.	26
Figur 2.2 Barnehagemyndighetens svar på om det samlede kompetansebehovet om regelverket hos dem som barnehagemyndighet er <i>dekket</i> samt om det er <i>behov</i> for økt kompetanse om regelverket på det flerkulturelle området.	30
Figur 2.3 Barnehagestyreres svar på spørsmål om ansattes kompetanse. Prosent.	33
Figur 2.4 Barnehagestyreres svar på spørsmål om barnehagens kompetansebehov på det flerkulturelle området. Prosent.....	35
Figur 2.5 Barnehagestyreres angivelse av hvor mange blant de ansatte som var omfattet av tidligere tiltak for flerkulturell kompetanseheving. Prosent.	37
Figur 3.1 Kommuners og fylkeskommuners vurdering av samlet kompetanse på regelverk som har relevans for minoritetsspråklige elever. Prosent.	43
Figur 3.2 Skoleeiers vurdering av i hvilken grad de har behov for økt kompetanse om regelverk som har relevans for minoritetsspråklige elever. Prosent.	43
Figur 3.3 Svar på om respondentene tror de kommer til å delta i satsingen <i>Kompetanse for mangfold</i> , fordelt etter om de representerer kommuner eller fylkeskommuner. Absolutte tall.....	44
Figur 3.4 Skolelederens svar på spørsmålet: I hvilken grad mener du skolen har behov for økt kompetanse på det flerkulturelle området. Prosent.....	48
Figur 3.5 Skolelederens svar på i hvilken grad personalet har meldt om kompetansebehov på det flerkulturelle området. Prosent.....	49
Figur 4.1 Svar fra ledere for voksenopplæringssentre/skoler på spørsmålet: I hvilken grad mener du senteret/skolen har behov for økt kompetanse på det flerkulturelle området i tilknytning til opplæring av voksne deltakere. Prosent.	57

Nordisk institutt for studier av
innovasjon, forskning og utdanning

Nordic Institute for Studies in
Innovation, Research and Education

www.nifu.no